

Alapította: Heimler Károly

Kiadja: a Győr-Sopron Megyei Lapkiadó Vállalat

Főszerkesztő: MOLLAY KÁROLY

A szerkesztőség tagjai:

BOGNÁR DEZSŐ, DOMONKOS OTTÓ, FARKAS IMRE, GOLLNHOFER SÁNDOR, HÁRS JÓZSEF olvasószerkesztő, HILLER ISTVÁN titkár és technikai szerkesztő, HORVÁTH ZOLTÁN, KÖRNYEI ATTILA, KUBINSZKY MIHÁLY, NYESŐ IMRE

1989. XLIII. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / Hiller István: A soproni egyetemi hallgatók szerepe és hatása a város politikai arculatának alakulásában (1919–1945)*

Hiller István: A soproni egyetemi hallgatók szerepe és hatása a város politikai arculatának alakulásában (1919–1945)⁽¹⁾

1989. XLIII. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / Hiller István: A soproni egyetemi hallgatók szerepe és hatása a város politikai arculatának alakulásában (1919–1945)* / 1. A hallgatóság viszonya az ellenforradalmi rendszerhez.

1. A hallgatóság viszonya az ellenforradalmi rendszerhez.

A Horthy-korszakban a magyar nacionalizmus és irredentizmus Sopronban különös és tudatos hangsúlyt kapott. Ebben meghatározó volt a selmecbányai főiskola Sopronba telepítése és viszonya az ellenforradalmi rendszerhez. A hallgatóság magatartását és mozgalmait több írásomban már korábban is igyekeztem feltárni, most újabb adatok birtokában szeretném elemezni.^{1(2)**}

A soproni egyetemi (akkor még főiskolai) hallgatók viszonya az ellenforradalmi rendszerhez, személy szerint Horthy Miklós kormányzóhoz különösen és ellentmondásosan alakult. Tudnunk kell, hogy a hallgatóság többsége hosszú frontszolgálatos katona volt. Hazatérve, ezek a tiszti rangban lévő hallgatók a különböző mozgalmak élére álltak. Néhányan közülük ideológiai alapon, párttagként, tudatosan és meggyőződésből hirdették a kommunista eszmét, a többsége pedig helyeselve a proletárdiktatúra célkitűzéseit, érzelmi alapon cselekedett és fogott fegyvert az ellenforradalmi lázadások leverésére. A Vörös Hadseregben vállalt szerepük elsősorban a haza védelmének elszánt akaratával és a nacionalista fűtöttséggel magyarázható. Az is tény azonban, hogy – az ellenforradalmi időszak meghurcoltatásai és a

fehérterror idején – a felső vezetők többsége büszkén és bátran vallotta, hogy meggyőződésből cselekedett, vett részt a Vörös Hadsereg harcaiban, a direktóriumokban, a végrehajtó és ellenőrző hatalomban.²⁽³⁾

A főiskola Sopronba telepítése alapvetően politikai kérdés volt, nevezetesen a város magyar pozíciójának erősítése. A kormányzat (1922), amikor Sopron mellett döntött, egyértelműen ilyen megfontolásból cselekedett. Ezt később maga Horthy Miklós is többször hangoztatta soproni látogatásai alkalmával. A város polgármestere, Sopronyi-Thurner Mihály az ide telepítéssel kulturális és közgazdasági célokat is kívánt szolgálni. Ez a kiváló polgármester jól látta, milyen nagy jelentősége lesz, ha Sopron egyetemi várossá válik. A főiskola vezetősége szívesen látott volna más megoldásokat is. Thurner azonban mindent elkövetett, hogy a főiskola Sopronba kerüljön. Az, hogy Sopron egyetemi város lett, csaknem kizárólag az ő érdeme. Ő befolyásolta ugyanis a kormányzatot is végső döntésében és itt ügyesen, diplomatikusan a politikai oldalt helyezte előtérbe. Ezzel nyerte meg a csatát. A főiskola részéről az elhelyezésre vonatkozó tárgyalásokat Vitális István professzor vezette. Amikor 1919. április 12-én Selmecebányán jelentést **290**tett a főiskolai tanácsnak nyolchetes tárgyalásairól, azt mondta a soproni tárgyalásokról, hogy ebben szóhoz jutott a lokálpatriotizmus is és különösen Sopron erélyes polgármestere fogta meg a dolgot erős kézzel.

A politikai szempont azonban egyelőre egyáltalán nem került szóba a nyilvánosság előtt. Ilyeneket sem a főiskola, sem a város nem hangoztatott. A Soproni Napló 1919. március 8-i számában nagy szeretettel köszöntötte az első selmeceket. Sopron szürkesége új színfoltot kap, ha mindnyájan itt lesznek a selmecek, akik magukkal hozzák a jókedvet és az ifjúságot. Elhozzák azt a színt, amely Sopron palettájáról hiányzik, a friss, lüktető, eleven színeket, amelyekkel fel fogják élénkíteni a mi szürke tónusú életünket. A véletlen megajándékozott bennünket sok értékkel, egy darab jövővel. Becsüljük meg annyira, hogy megtarthassuk. A Sopronvármegye március 11-i számában a főiskola beköszöntője olvasható. Bízva bízunk abban – írta az újság –, aminő szerető otthon teremtett részünkre Selmecebánya, éppoly édes fiai leszünk majd Sopronnak. Kultúrát hozunk a városnak és kultúrát kérünk ennek fejében. Dolgozni és ernyedetlen szorgalommal hozzájárulni ahhoz a nemes munkához, amely Sopront kulturális és tudományos centrummá törekszik fejleszteni, olyan várossá, amely Nyugat-Magyarország méltó vezetőjévé teszi.

Mint ismeretes, a hallgatóság még sokáig nem foglalkozhatott tanulmányaival, Sopronban is azonnal a politikai, katonai események sodrásába került. Ugyanakkor az országos és nemzetközi érdeklődés homlokterébe is. Ennek részletezése azonban meghaladja a helytörténet kereteit. Itt csak annak megállapítására szorítkozhatunk, hogy a Tanácsköztársaság megdöntésétől a soproni népszavazásig terjedő viszonylag rövid időszak a hallgatóság politikai mozgalmainak permanens időszaka. Annak ellenére – hogy mint említettük – nemzetközi sajtóirodalma van, e korszak a soproni főiskolai hallgatóság legellentmondásosabb, legfeltáratlanabb időszaka. A Vivat Academia ... című 1985-ben megjelent jubileumi egyetemtörténeti kiadvány is azt írja, hogy a soproni főiskolai ifjúság mozgalmainak legzavarosabb, ellentmondásos, ködös, vagy elködösített korszaka ez a néhány év! (246). Az egyik legnagyobb port felkavart esemény – az ún. ágfalvi csata – visszhangjából csak egy példát említünk: Gróf Sigray Antal Nyugat-Magyarország volt fő kormánybiztosa a „nyugat-magyarországi ellentállással” kapcsolatban a nemzetgyűlés 1922. január 19-én tartott ülésén – amely egyébként igen viharosan zajlott – a főiskolai hallgatók szerepével is foglalkozott. Felszólalása teljes egészében fennmaradt egy kiadványban, amely ma már ritka (Sigray Antal gróf Nyugatmagyarország volt fő kormánybiztosának, a körmendi kerület volt nemzetgyűlési képviselőjének beszéde a Nyugatmagyarországi Ellenállásról. Bp., 1922.) Többek között a következőket mondotta: „...11-én jelentettem, hogy 9 órakor délelőtt Sopronban az ágfalvi harcban elesetteket katonai pompával temettük el. A halottak között volt egy vadász, Ostenburg zászlóaljából, továbbá egy osztrák csendőrtiszt, a felkelők részéről két önkéntes, soproni főiskolai

hallgató.” Egyébként ezt az ügyet is felhasználták a politikai vagdalkozásra. A nyomtatvány végén olvasható, hogy a beszédet sem a külügyminiszter, sem a kormányelnök nem tudta megcáfolni. Ebből következik, hogy „Sopron megmentését nem a kormány, hanem... a hazafias lakosság és a felkelők ellenállásának köszönhetjük. A kormánynak ebben érdeme nincs! És Nyugatmagyarország többi részének elvesztéséért a felelősség őt terheli!”

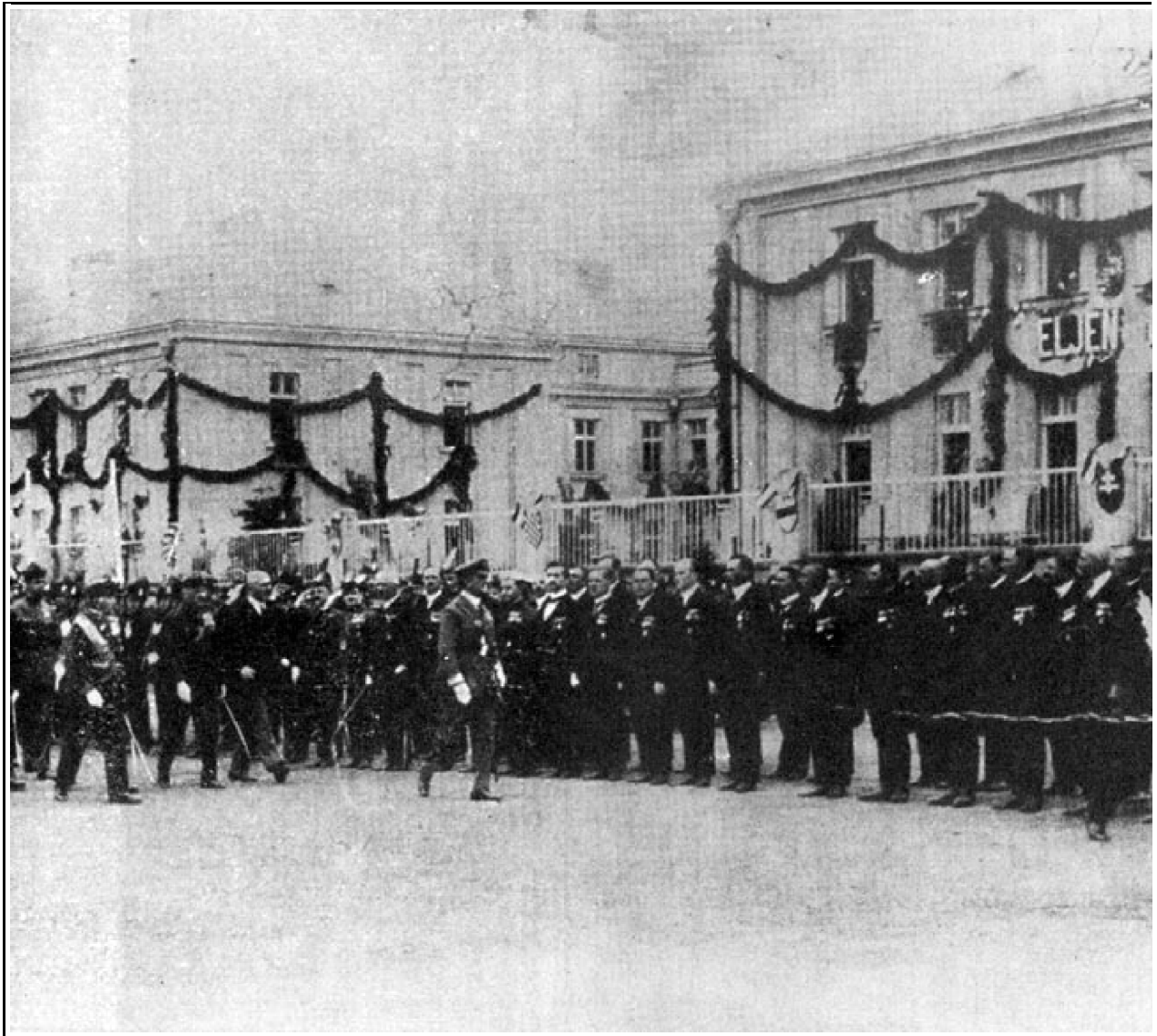
Az ellenforradalom első időszakában a soproni főiskolások között éles csoportosulás következett be.³⁽⁴⁾ Ennek előzményei közül itt egy igen lényeges momentumot kell részleteznünk. A hallgatóság zöme teljes ideológiai zűrzavarban és nagy ²⁹¹szegénységben volt. Keresték az okokat, amelyek ide juttatták őket, nem tudták, miért és mikor harcoltak „jó ügy érdekében”, hiszen a helyzet ellentmondásos volt. Harcoltak a világháború frontjain, Selmezbányán a burzsoá cseh csapatok ellen, Sopronban és az ország több helyén a Tanácsköztársaságért, Burgenlandban a banda-harcokban, „Sopron megtartásáért Ágfalván”, Ostenburg vezetésével a király mellett, Horthy és Gömbös csapatai ellen Budaörsön. Ez utóbbiért Horthy alaposan megbüntette őket. Internálótáborba vetette, majd siralmas körülmények között tartotta őket és megalázta ezt a sokat szenvedett hallgatói-tiszti gárdát. Mindez nem akadályozta meg abban, hogy amikor politikája úgy kívánta meg, ezt a többször megalázott és félrevezetett hallgatóságot azonnal igyekezett szolgálatába állítani.

Ekkor jött a „megindító” jámbor szöveg: „...Ti nagy rajongói a nemzeti felszabadulás eszméjének, kik mind a két táborban küzdve ugyanazt akarjátok, nyújtsatok békejobbot!... Ti pedig, kik életetekkel fizettétek meg a nagy tandíjat: Köszönetek halotti csendben egymást és önhazátok ádáz harcain elesve, – ím békén nyugodjatok... – Véreim! Magyarok! A vélemény megoszthat, de a hazafiság kell, hogy összeforrasszon bennünket”!⁴⁽⁵⁾ Mindez azonban nem nyújthatott vigaszt a sebekre, sem a nyomorúságra, amely még következett.

Parragi György írta róluk 1924-ben megrendítő cikkében: „...Szélmalomharc volt ezeknek a hallgatóknak az élete.... Egész lényük tiltakozás volt a való dolgok iránt. Nem vették észre, hogy őszbe hullik a hajuk, múlik az idő és amit addig csináltak, az mind hiábavaló volt. ...Nincs ezeknek a fiúknak semmijük, senkijük, csak bolondos nagy szívük és hitük, hogy fellengzős csodavárásaik valóra válnak”.⁵⁽⁶⁾ Csodavárásaikat Horthy még 1922-ben is erősítette, amikor Sopronban a népszavazás egyéves évfordulóján vett részt. Az egykori leírások alapján tudjuk, a kormányzónak nagyon tetszett, hogy a főiskolai ifjúság „kibékült” vele, ugyanis az Ifjúsági Kör elnöke – mit is tehetett – „hatszáz magyar ifjú lelkestüzi honszeretetét” ajánlotta fel a kormányzónak az integer magyar haza mielőbbi helyreállítására: „Legfőbb Hadúr! Hatszáz főiskolai polgár, tartalékos katonatiszt várja Főméltóságod parancsait”! Itt kétségkívül találkozott az érzelmek és szándékok. És a Legfőbb Hadúr válasza: „...A haza nem fogja sohasem elfelejteni Sopron városának és környékének azt a nagy szolgálatot, melyet az ország ügyének nehéz időkben tett. A múlt évi népszavazás eredményének nemcsak az a jelentősége, hogy az ezeréves Magyarország területének egy drága részét mentette meg, hanem ezen messze túlmenő erkölcsi értéke is van. A Sopronban és környékén tartott népszavazás volt az első eset, ahol a trianoni szerződés betűivel szemben győzött az igazság ereje. Az elszakításra ítélt részek közül ez volt az egyedüli hely, ahol a lakosságnak módjában állott szabadon kinyilatkoztatni, hogy megmaradni kíván-e a magyar haza kebelében. És Sopron példája megmutatta az egész világnak az ezeréves magyar állam vonzó, összetartó erejét”. Az ünnepség túlfűtött nacionalista légkörében felzúgott a „Nem, nem, soha!”, sőt elhangzott és leírták: „Üdvözlégy Kormányzó! A halálra szántak üdvözölnek téged az ország kapujában, a magyar jövő kapujában”.⁶⁽⁷⁾

A még nem sokkal korábban „rabtartónak” nevezett Horthy meg lehetett elégedve a hűségnyilatkozatokkal.

Később is többször járt Sopronban (1. kép) és ilyenkor szívesen hallgatta dicséretét, az ismétlődő hűségnyilatkozatokat, ezeknek őszinteségét azonban megkoptatták az egyre gyakoribbá váló ifjúsági megmozdulások, a főiskolán is érződő, majd egyre éleződő osztályellentétek.⁷⁽⁸⁾

²⁹²1. Horthy Miklós látogatása Sopronban

A Horthy-rendszerről, annak megítéléséről szóló viták egyértelműen bizonyítják, hogy ez a rendszer sajátos volt, az időszakra jellemző történelmi viszonyok ²⁹³terméke, *feltárult a rendszer ellenforradalmi jellege* (2. kép). E vitákban elhangzott, hogy *ez a rendszer antidemokratikus, irredenta, szovjetellenes, kommunistaellenes is volt*. A trianoni béke revízióját hirdette, gyűlöletet keltett a szomszédos népek ellen. A hallgatóság többsége – sajátos összetételénél fogva is, hiszen a föld alatt dolgozó bányászokról, izzó kohók mellett dolgozó kohászokról és a nehéz körülmények között dolgozó erdészekről volt szó – e rendszer jellemzőiből csupán a nacionalista eredetűeket fogadta el, a többit passzívan, később aktívan is

elutasította.[8\(9\)](#)

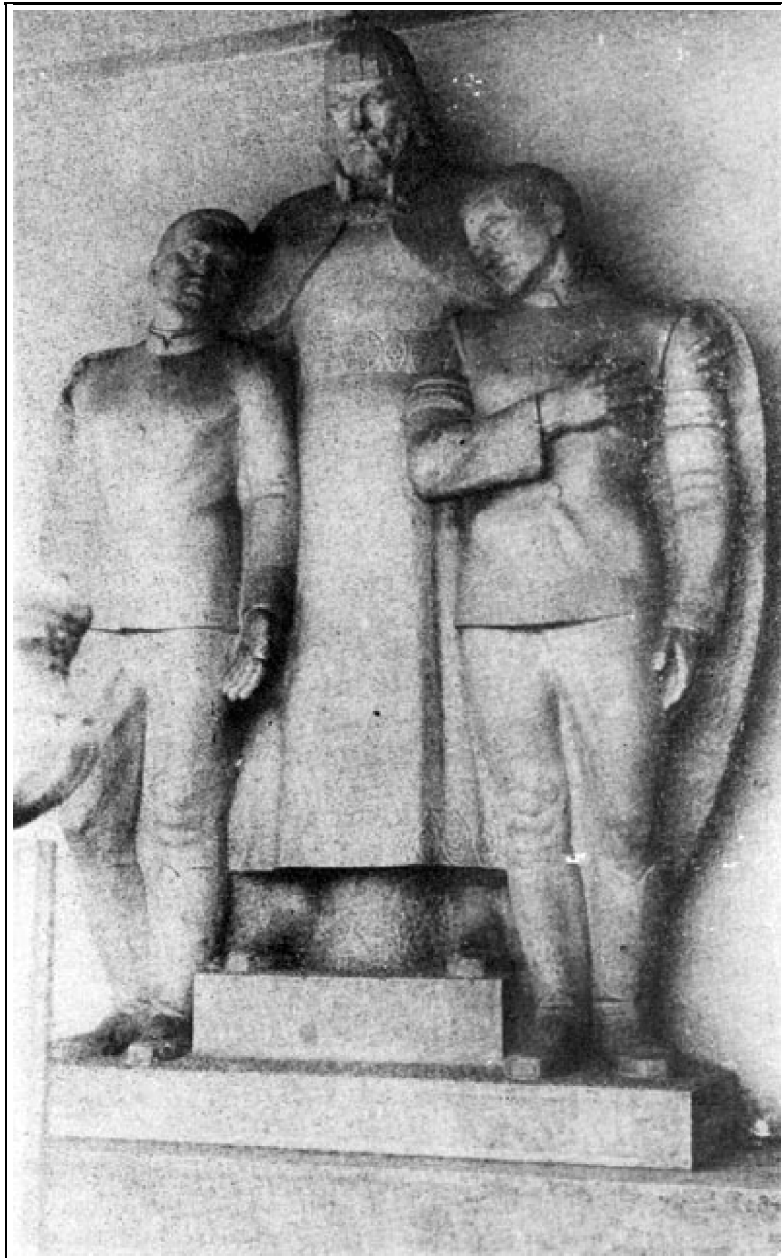
2. Postai bélyegző 1939-ből

1989. XLIII. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / Hiller István: A soproni egyetemi hallgatók szerepe és hatása a város politikai arculatának alakulásában (1919–1945)* / 2. A nacionalizmustól az antifasiszta harc vállalásáig.

2. A nacionalizmustól az antifasiszta harc vállalásáig.

A Horthy-rendszertől a hallgatóság lényegében akkor kezdett eltávolodni, külön útra lépni, amikor megnőtt a fasiszta hatalmak befolyása, amikor kettős nyomás kezdett nehezedni a rendszerre. A hallgatóság, a merev elzárkózottságot hirdető és megtestesítő Ifjúsági Kör hatására, *a rendszerrel ellenkezően nem engedett sem a német nyomásnak, sem a szélsőjobboldali belső nyomásnak*. Ennek számos bizonyítékát tudtuk adni.

A selmeci–soproni hallgatók sokat vitatott, „éltetett és elítélt” sovinszta-nacionalista-liberális felfogása egy vonatkozásban feltétlenül és vitathatatlanul pozitív irányba mutatott, nevezetesen *a náci-német ideológia és gyakorlat következtetés és határozott elutasításában*. Ebben a hallgatóság, illetve az Ifjúsági Kör sokkal következetesebb, határozottabb és egységesebb volt mint Horthy és rendszere. A Horthyék által is szított és a hallgatóságba nevelt nacionalista talajon olyan irányzatok és mozgalmak nőttek, amelyek a negyvenes évekre antifasiszta jelleget öltöttek.

2943. Az egyetemi hallgatók emlékműve a kurucdombi Szent István templom árkádjában (Az Egyetemi Fotólaboratórium felv.)

4. Az Ifjúsági Kör háza (Rákóczi utca 13.)

295Az Ifjúsági Kör krónikása már 1934-ben is arról panaszkodott, hogy amíg korábban a főiskolások irányítók voltak a társadalmi és hazafias mozgalmakban, most a csendes érdeklődők sorában is alig található meg. A hallgatók helyzete sivár, az ifjúsági élet kiesett a társadalomból. A hallgatók behúzódnak a kör háza (Rákóczi u. 13.) és a diákszobák falai közé, mert nem akarják nyilvánosság elé vinni mostoha helyzetük és kilátástalan jövőjük fájdalmas gyötrődéseit. Már kezdenek elhangzani meggondolatlan kitérősek, de ezek elhibázott lépések, mert csak arra alkalmasak, hogy „a közösséghez való tartozás amúgy

is megritkult szálait egészen eltépjk. Az ifjúság a rombolás útjára nem léphet és kritizálni is akkor van joga, ha megteszi kötelességét, nemcsak a tanulásban, hanem a nemzeti érdekek szolgálatában egyaránt”. A szegénységen is a nacionalizmus szólamaival akartak segíteni. A főiskolára és főiskolásaira osztatlanul szüksége van Sopronnak. Itt ízig-vérig magyar férfiakra van szükség. A győzelem kivívásában részes lesz a főiskolás ifjúság is és nincs messze az az idő, amikor a soproni főiskolások soproni diáklelekkel fogják szolgálni Nagymagyarország szent ügyét⁹⁽¹⁰⁾ – írják továbbá. A nacionalizmus, sovinizmus szellemének felébresztése ²⁹⁶nem volt eredménytelen, de irányt az szabott, hogy a hallgatóság többsége a nemzetiszocialista mozgalom ellen lépett a porondra. Elhagyták a köri ház és a diákszobák falait, érdeklődésük az ezzel kapcsolatos társadalmi és politikai problémák felé fordult. Egyes hallgatói csoportok (*Varga Domonkos, Parragi György*, az Erdélyi Diákotthon hallgatói stb.) hatására a hallgatóság egésze bástyát akart képezni a Volksbund és a nemzetiszocialista eszmék térhódításával szemben. („Bástyánk”-nak nevezték el az Ifjúsági Kör folyóiratát is!)

Mint már korábbról is jól ismert, a soproni egyetem harca a Volksbund és a nemzetiszocialista mozgalom ellen 1944–45-ben csúcsosodott ki (5. kép). Nem szeretnénk ezt a küzdelmet csupán a hallgatóságra szűkíteni, mert az oktatói-dolgozói kar is egyértelműen velük állt a sorban és ők is bátran kivették részüket ezekből a küzdelmekből. Letartóztatások, büntetések, figyelmeztetések, majd kivégzések tetőzték be az eseményeket.

Kérésre Balogh Béla akkori erdőmérnökhallgató 1984. február 3-án a következőket rögzítette erről az időszakról. Soproni diákéveit 1942 őszén kezdte meg. A nagy létszámú évfolyamok összeismerkedése több hónapot vett igénybe, azonban elég hamar összebarátkoztak a hasonló gondolkodásúak. Az idősebb diákok körében is megnyilvánult az érdeklődés az újonnan érkezők világnézetének kipuhatólására. Az Ifjúsági Körben már az első napokon különféle tesztkérdésekre kellett válaszolniuk, melyekben többek között a népi írók ismeretét és mozgalomukkal kapcsolatos állásfoglalást is tudakolták. Ezen akciók kezdeményezője Varga Domokos volt, aki közreműködött a Kaszinóban nagy érdeklődés mellett folyó rendezvények főiskolai népszerűsítésében is. Ezeken a rendezvényeken mint meghívott szerepelt többek között Veres Péter, az 1932-ben Sopronban a Széchenyi reál-iskolában érettségizett Weöres Sándor. Ezek a rendezvények, ha burkolt formában is, de egészséges közszellem kialakítását igyekeztek elősegíteni, ezzel is kritikus állásfoglalásra ösztönözve az uralkodó politikával szemben.

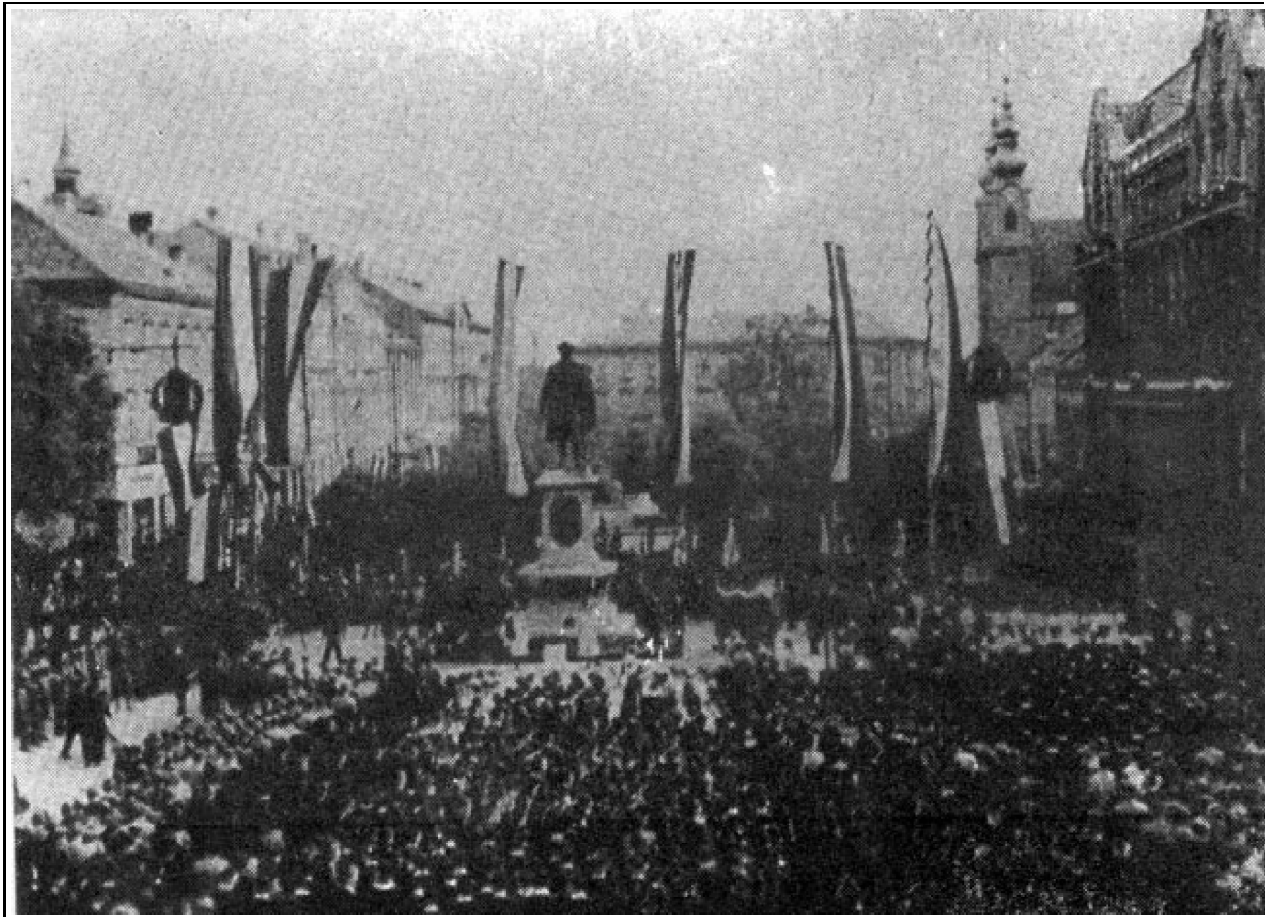
Az akkori gimnáziumokból kikerülő diákság a hitleri Németországgal való szembefordulás elvi felismerésénél sokkal tovább nem juthatott. Konkrét mozgalmi munka a kapcsolatrendszer hiányában sem alakulhatott ki, s ehhez is hosszabb, buktatókkal teletűzdelt út vezetett. Az egyéni meggyőződés az öntudatosabb diákokat véleményük melletti bátor kiállásra készítette, s ha ez országos szempontból jelentéktelen is, a helyi közvélemény átformálásában mégsem elhanyagolható fontosságú volt.

1989. XLIII. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / Hiller István: A soproni egyetemi hallgatók szerepe és hatása a város politikai arculatának alakulásában (1919–1945)* / 3. Az „Ifjúsági Kör Szociális Ügyosztálya Kurucdombi Munkacsoportja”.

3. Az „Ifjúsági Kör Szociális Ügyosztálya Kurucdombi Munkacsoportja”.

A munkacsoportot 1941 tavaszán hozta létre az egyetemi Ifjúsági Kör szociális segítőszerveként. Hetenként kétszer felkeresték a kurucdombi iskolásokat. Élelmet, ruhaneműt, szeretetsomagot vittek. A csoport a Volksbund szervezkedései és megerősödése nyomán fokozatosan politikai célokat tűzött ki maga elé.

1943-ra egyértelműen politikai jellegű szervezetté vált, a volksbundisták ellen küzdő baloldali egyetemi hallgatók csoportosulásává. 1943 októberében titkos felhívással fordultak hallgatótársaikhoz. A felhívás végső megszövegezését Csaszlava Jenő, a csoport akkori vezetője végezte el. A teljes szöveg fennmaradt (EFE Központi Könyvtára Dokumentációs Gyűjteménye: Volksbund címszó.) Ebből néhány részlet: „Fiúk! A Volksbund szervezkedései mindannyiotok előtt ismeretesek. Országunk határán, ebben a városban, ahol a tanulás összegyűjtötte az intelligens magyar fiúk egy részét, nem nézhetjük behunytt szemmel azt, hogyan [297](#)gyűjt magyar véreink közül embereket magának. ...Munkacsoportunk... azt az irányelvet tűzte ki maga elé, hogy menti, ami még menthető és igyekszik a magyart magyarnak megtartani.”

5. Volksbund-ellenes gyűlés a Széchenyi téren

Itt kívánjuk megjegyezni, hogy a soproni hallgatók tevékenységét német ügynökök rendszeresen jelentették megbízóiknak. E jelentések is nyomon kísérhetők a Bundesarchiv Koblenz anyagában (RSHA. 58/161.) Tilkovszky Lóránt is megállapítja „Ez volt a Volksbund” című könyvében, hogy már 1941-ben, amikor a német haderő Jugoszlávia megtámadására készülve felvonulási terepként használta Magyarország területét, a legfeszültebb helyzet Sopronban alakult ki. Itt az egyetemisták füttykoncerttel, fujjózással válaszoltak a karlendítő és kendőt lobogtató volksbundisták „Heil Hitler” kiáltásaira. A hallgatók is kiáltottak, ők ilyeneket: „Hazaáruló, aki német katonáknak integet! Meg kellett volna tiltani ezeknek a bűdös németeknek az átvonulást! Levegőbe kellene röpíteni a német katonavonatot!” (145). Német jelentések szerint a

volksbundistákat a rendőrség megverte. Zoltay Endre kohómérnök (Miskolc, 1985. március 13.) elmondta, hogy a hallgatóság csoportjai náciellenesek voltak. Külön-külön csoportok voltak ezek, „kamarától, lakóhelyektől, évfolyamoktól függően is”. 1944. március 19-én, amikor a nácik megszállták Sopront és kitétek a város több helyére a „Beutesammelstelle” táblákat, Zoltay éjjel ezeket leszedte és elvitte a lakására a Mátyás király utcába. Kiváló fűrészáru volt, ezért külön is örült a zsákmánynak. A Deák tér és a Mátyás király utca sarkán lévő tábla helyére ráírta, hogy „Scheisse auf Euch!” A táblákat, másnap, amikor a németek razzizáltak az ügyben, szobatársa feldarabolta és elégette. Karácsonykor letartóztatták és a bánfalvi csendőrsre vitték, de napokig nem törődött vele senki. Onnan elvitték a Pozsonyi utca egyik házába, ahol a Nyilas Számonkérők vették [298](#)kezelésbe. Innen civil nyomozó Köhídára vitte. A 213. számú cellába került. Bogdanov István volt a cellatársa, győri munkás, akit röpcédulázásért hoztak ide. Tudtak mindent, mi történt. Így a kivégzéseket, Bajcsy-Zsilinszky elítélését stb. is. Közben lakásán többször házkutatást tartottak. Az első alkalommal egy német–orosz szótárt foglaltak le első bűnjelként, pedig azt a németek adták ki! Ügyét áttették a győri ügyészségre. Köhídáról az év első heteiben átvitték a városházi zárkák egyikébe, ahol többek között együtt volt Balogh Béla soproni hallgatóval. Voltak ott szökött németek is, akik Oroszországból sikeresen szöktek és itt csípték csak el őket.

Amikor már nem is számítottak szabadulásra, egy derék magyar rendőrtiszt – nevére már nem is emlékszik – lehetővé tette számukra a szökést. Zoltay Endre elmondta azt is, hogy amikor a Balatontól megindult a németek ellentámadása Budapest irányába, Sopronban az Orsolyák zárdájában rendezték be a „Hirnchirurgisches Sonderlazarett”-et, ezt a kiemelt német sebészeti „klinikát”, ahol hosszabb ideig működött a híres Tönnis professzor, a „német Olivecrona.” (Tönnis Wilhelm szül. 1898 Dortmund-Kley. Professzor Berlinben és Kölnben. Agypatológus, agy- és idegsebész. Lásd: Das Grosse Duden Lexikon Mannheim 1968). A győri vasúti híd mögött, azaz a vágóhíd mögött ideiglenes katonai röpteret építettek ki, itt szálltak le egyre sűrűbben a „Storch”-ok és hozták a súlyos sebesülteket. Innen is lehetett tudni, hogy a harcok megélénkültek és a németeknek óriási embervesztésük volt.

Az évfolyamtársak közül volt debreceni osztálytársával, Vekerci Lászlóval, valamint a volt zilahi diákokkal, mindenekelőtt Kovács Mihállyal vitatta meg a politikai helyzetet. Vekerci László 1944 őszén abbahagyta erdőmérnöki tanulmányait (nem tért vissza Sopronba).

1944 őszétől a III. és IV. évesek gyorsított oklevélszerzés lehetősége folytán mentesültek a katonai szolgálat alól. A körülmények azonban nem nagyon kedveztek a tanulásnak, mindenkit a túlélés és a háború utáni jövő problémái foglalkoztattak. Egyre erősebben felvetődött a diákok politikai nézetének agitatív befolyásolásán túlmenő szervezkedés kérdése. Erre azonban nem kerülhetett sor, mert 1944 karácsonyán előbb Zoltay Endre kohómérnökhallgatót, majd Kovács Mihályt és Balogh Bélát is őrizetbe vette a rendőrség. Zoltay Köhídára került, Kovács Mihályt és Balogh Bélát a rendőrségi fogházban tartották fogva. Miután a szervezkedést nem tudták bizonyítani, vizsgálati fogság után kiengedték őket, de a rendszerellenes kijelentések „veszélyessége” miatt rendőri felügyelet alá helyezték, hetenkénti jelentkezési kényszerrel. A diákok zöme – ha csak hallgatólagosan is – ellenezte a nyilasok rémuralmát. Nem fordultak a letartóztatottak ellen, inkább segítettek őket és *Sébor János* dékán is egyetértőleg vette tudomásul a kényszerű hiányzást. A rendőri felügyelet azonban megakadályozta a szervezkedés munkáját, így a már addigi tevékenységet folytatva a mielőbbi felszabadulásban reménykedtek. Bándi Dezső erdőmérnökhallgató kitűnő parodista képességekkel rendelkezett. Ezt kihasználva a szakestélyeken hivatalos személyek előtt is kifigurázta Hitlert, a „mázolót”.[10\(11\)](#) A gettók felállítását után Dér Endre akkori soproni hallgató felháborodással intézett körlevelet évfolyamtársaihoz, melyben többek között az alábbiakat írta: „A zsidókérdés »megoldásában« állatiasak vagyunk, úgy látom mindenütt! Az, amit Csabán csináltak,

nem nevezhető távolról sem keresztény erkölcsiségnek, hanem aljas barbarizmusnak! – Ami a politikát illeti, benne vagyunk a slamasztikában alaposan, ezt minden józan ember belátja”.¹¹⁽¹²⁾

299Az egyetemi tanárok, rektorok védő akciókat szerveztek a zsidószármazású tudósok, kollégák érdekében. Így például a soproni neves professzor, Kövesi Antal érdekében is szót emelt a m. kir. József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem akkori rektora, Doby Géza és más professzorok, így Csűrös Zoltán is. Kövesi professzor megmenekült, „mentesítést” kapott. Ez azonban nem jelentette a tényleges mentesítést, megmenekülést, hiszen megkapta ezt, pl. Halász Gábor író-könyvtáros is, akit azután Balfon később elpusztítottak.¹²⁽¹³⁾

A mentési munkálatokba több csoport kapcsolódott be, így pl. Székely Mátyás csoportja, amelynek tagja volt Dr. Böhm Ferenc is. Böhm elvállalta az egyik munkaszolgálatos tábor parancsnokságát is az ügy érdekében, de a keretlegénység feljelentette. A Margit-körútról Sopronkőhidára vitték és itt halálra ítélték. Csak a Vörös Hadsereg gyors előrenyomulása mentette meg.¹³⁽¹⁴⁾

1989. XLIII. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / Hiller István: A soproni egyetemi hallgatók szerepe és hatása a város politikai arculatának alakulásában (1919–1945)* / 4. A kitelepítési tervek ellen

4. A kitelepítési tervek ellen

1944 őszen-telén megváltozott a város képe. Ide költözött, menekült, számos állami és nyilas szervezet.¹⁴⁽¹⁵⁾ 1944 szeptemberétől az egyetem élete is kényszerűen eltért a megszokottól. Szeptember 14-én a dékán igazolta a hír vételét, hogy a kassai Kereskedelmi Főiskola berendezési tárgyai útban vannak Sopron felé és ezek a kar pincéjében helyezendők el. Október 13-án ez megtörtént. A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium rendelkezése értelmében a szegedi Állami Polgári Tanárképző Főiskola felvevőhelyéül is Sopront, ill. a soproni kart jelölték ki. 1944. szeptember 29-i, illetve október 2-i dátummal kelt értesítés szerint a szegedi Tudományegyetem elhelyezéséről is itt kellett gondoskodni. Ebben az időszakban jelent meg a Kiürítési Kormánybiztos rendelkezése, miszerint működésképtelenség esetén a Műegyetem budapesti karai a honvédelmi érdekből szükséges mérnökkiképzést a soproni kar helyiségeiben kötelesek folytatni. Sopronba menekült a „Péché Antal” Bánya-, Kohó- és Mélyfúrás Középfiskola, amely négy tantermet és egy tanári szobát kért az egyetemen 1944 októberében. 1944. november 16-án megérkezett az Országos Elhelyezési Kormánybizottság 5673/44. számú intézkedése a budapesti Műegyetem áttelepítéséről. Ennek következtében módosították az órarendet. Az oktatók elhelyezéséről a város tartozott gondoskodni. Sopronba kellett költöznie a rektornak, a rektori hivatalnak, az összes dékáni hivataloknak, a Műegyetem Gazdasági Igazgatóságának, sőt a V.K.M. 8/1944. számú rendelkezése szerint a rektor székhelye Sopron, a Németországban működő magyar egyetemi hallgatók doktorrá avatása is Sopronban történik ezentúl. A dátum 1944. december 6. (1945 januárjában azután elrendelték a Németországban működő egyetemi tanfolyamok szigorlatainak is soproni megtartását!) A rektor már 1944. december 5-én megkapta Rajniss utasítását, hogy „kormányzásának ellátásának céljából állandóan Sopronban székeljen”, ha Sopront is elhagyni kényszerülne, Németországban székhelyét ki fogják jelölni.

Rajniss Ferencnek kezdettől fogva sok baja volt a soproni egyetemmel, hallgatóival és tanáraival egyaránt. Közismert a soproni hallgatók volksbundellenes harca, az viszont alig, hogy a nyilasok és a Gestapo a tanári kart is állandóan szemmel tartották, rövid időre letartóztatták Modrovich Ferenc, Tárczy-Hornoch Antal és Vendel Miklós professzorokat is. Rajniss mindenről tudni akart és tudott is. 1944. november 25-én pl. azt írta a soproni dékánnak, hogy több oldalról szerzett értesülése szerint a soproni hallgatók kihívó

magatartást tanúsítanak a németekkel szemben, a velük való esetleges fegyveres összetűzés a magyar nemzet számára beláthatatlan súlyos következményekkel járhat. Sürgős 300intézkedéseket és erről, valamint a helyzetről közvetlenül hozzá részletes jelentést kért.¹⁵⁽¹⁶⁾ Tudnunk kell továbbá, hogy a soproni egyetem ebben az időben a Műegyetem kara volt, pontosabban a József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Bánya-, Kohó- és Erdőmérnöki Karaként működött. Az itteni professzorok is a Műegyetem tanárai voltak! Amikor tehát ilyenekről van szó, Sopron is ide értendő!

A soproni dékán ezidőben a nemzetközi híru Cotel Ernő volt. Rajniss figyelmeztető levelének is ő volt a címzettje, aki 1944 novemberében Budapestre utazott, mert nem akarta szolgálni a nyilas kormányt. Maga írta 1945. április 10-i levelében: „Most már bevallhatom, hogy novemberben – betegségem mellett – azért is kértem betegszabadságot, mert nem akartam a nyilas kormányt mint hivatalfőnök szolgálni. Tudták, hogy szabadkőműves voltam, félttem a letartóztatástól annál inkább, mert a soproni nyilas főispán esetleges második olyan kívánságát, hogy Szálasiék országgyűlésén részt vegyek, visszautasítottam volna”.¹⁶⁽¹⁷⁾ A kar vezetését az ugyancsak nagyhíru Sébor János professzor vette át, akinek érdemeit a németellenes küzdelemben mindmáig nagyra becsülik bányász-erdész-kohász generációk. Szerény ember volt, ezért ritkán nyilatkozott arról az állandósult harcról, melyet éppen Rajniss-sal folytatott. Annyit azért leírt és ez nyomtatásban is megjelent, hogy a kitelepítéssel kapcsolatos sorsdöntő napon a tanári kar a presszióval szemben józanságról és mélységes hazaszeretetről tett tanúságot.¹⁷⁽¹⁸⁾ A József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Bánya- és Kohómérnöki Osztályának, valamint Erdőmérnöki Osztályának Sopronban 1945. január 3-án tartott osztályüléseinek elhangzottak alapján ismerjük Rajniss reagálását is a soproni professzorok ellenállására a nyilas törekvésekkel szemben, főleg a kitelepítésekkel szemben: „Rajniss miniszter soronkívül kihallgatáson fogadta a rektort, aki beszámolt a drezdai helyzetről. (Kitelepült hallgatók, gépészek-vegyészek helyzetéről. Szerző megjegyzése.) A miniszter neheztelt, hogy akadtak tanárok, akik Csilléri (András kormánybiztos. Szerző megjegyzése) előzékenységet túlzott mértékben igénybevettek. Súlyos betegség, magas kor és hasonló okok nélkül valamennyi tanár igénybevette. ...A miniszter nem akar addig várni, amíg Budapest felszabadul. Megkérte a rektort, hogy Karunkból még azokat a tanárokat is, akiknek különben nem kellene a tanfolyamra kimenni, bírja rá a Németországba való kimenetelre”.¹⁸⁽¹⁹⁾ Mindezek ismeretében és az idevonatkozó történeti irodalom tanulmányozása után – vitákkal kapcsolatosan is – megerősítem, hogy „Rajniss Ferenc a Nemzeti Szövetség 1944. december 5-i ülésén durván kifakadt többek között a soproni egyetem ellen, mivel nem akart kitelepülni Németországba”.¹⁹⁽²⁰⁾ Rajniss Sopronban fakadt ki az egyetem ellen, azaz a Sopronban lévő egyetem ellen, mert a harmadik mondatban névszerint szól a budapestiekről, tehát azokról, akik ott maradtak és a felszabadult területen lévő kolozsvári és szegedi egyetemek példáján agitáltak részben sikertelenül a maradás mellett. A budapesti Tudományegyetem vezetőit már december 3-án „kiosztotta” Rajniss, amikor azt írta többek között: „Vegye tudomásul Prorektor úr azt a miniszteri véleményemet, hogy mindenki, aki a magyar ifjúság és a magyar tudományos élet képviselőinek lehetséges elszállítását bármilyen irányú propagandával megakadályozni igyekszik, Szovjet-Oroszországot szolgálja. Prorektor urat a jövőben felelőssé teszem a háborús egyetemi tanfolyamok megmentésére indított akció körül tapasztalt sajnálatos jelenségekért, és mindent el fogok követni a defetista állásfoglalások letörésére. Budapest, 1944. december 3.” Ennek a levélnek az volt egyébként az előzménye, hogy a Pázmány Péter Tudományegyetem rektora (ehhez az egyetemhez tartozott akkor az orvosi kar is) 1944. december 2-án iratot akart átadni Rajnissnak, amelyben tiltakozást jelent **301**be a tervezett kitelepítéssel kapcsolatban, de Rajniss akkor (már) nem volt Budapesten. Erre jött Rajniss levele, amelyről Dr. Mauritz Béla rektor azt írta, hogy ilyet az egyetem rektora 300 év alatt sohasem kapott.²⁰⁽²¹⁾ Rajniss december elején már Sopronban volt és itt mondta 5-én, hogy egy tanárt tegnap már lefogott és le fogja fogatni a többit is, ha tovább akadékoskodnak. Nem tudtunk róla, hogy 4-én Sopronban letartóztatott-e valakit Rajniss, ha igen,

akkor valószínűbb, hogy Sopronból nem Pesten, hanem itt a helyszínen. Azt hiszem azonban, hogy ez csak fenyegetés volt és blöff! Teleki Éva az egyetemi kitelepítés ügyében kizárólag a „soproni Műszaki Egyetem Bánya-, Kohó- és Erdőmérnöki Kara” példájára hivatkozik.²¹⁽²²⁾ A lábjegyzetben továbbá azt írja, hogy a budapesti műegyetemi tanárok memoranduma – melyhez azután a soproni kar később csatlakozott – december 6-án kelt. A beadványt Rajniss elutasította *Rajniss tehát december 5-én nem beszélhetett erről a budapesti memorandumról, amely később íródott.*

1989. XLIII. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / Hiller István: A soproni egyetemi hallgatók szerepe és hatása a város politikai arculatának alakulásában (1919–1945)* / 5. „Hősi munkáshalált halt bányászok, kohászok és erdészek emlékére.”

5. „Hősi munkáshalált halt bányászok, kohászok és erdészek emlékére.”

1948-ban emléktábla elhelyezésére került sor az Ifjúsági Kör egykori épületén, a Rákóczi Ferenc utca 13. számú ház falán a következő szöveggel: „Hősi munkáshalált halt bányászok, kohászok és erdészek emlékére emelte a Bánya-Kohó és Erdőmérnök Hallgatók Ifjúsági Köre 1948-ban”. A felszabadulás után ez volt az első nagy nyilvános megemlékezés azokról a bányász-kohász-erdész hallgatókról is, akiket Brennebergbányán végeztek ki 1945 március végén, közvetlenül a felszabadulás előtt. A kivégzett egyetemi hallgatók a felszabadulás után a Volksbund- és náciellenes mozgalmak áldozataiként szimbólummá váltak. Bányász-kohász-erdész generációk elődeik antifasiszta harcának jelképeinek tartják, így tisztelik és emlékeznek rájuk szerte az országban és határainkon kívül is. Ennek a ténynek bel- és külföldön is nagy irodalma van.²²⁽²³⁾ Igaz azonban az is, hogy a hallgatók kivégzésének körülményeiről különböző álláspontú publikációk jelentek meg. Ezért szükségesnek tartjuk, hogy ebben a kérdésben az azóta előkerült újabb dokumentumok – elveszettnek gondolt iratok is – nyilvánosságra kerüljenek, tisztázandó esetleges vitás vagy nem egyértelmű dolgokat.²³⁽²⁴⁾

Az események sorrendjében közöljük az előkerült iratanyagot, illetve így pergetjük vissza a történeteket. Azaz közöljük az 1945. április 24-én kelt, a Rendőrkapitányságnak szóló feljelentést, Csaszlava Jenő – életben maradt hallgató – felhívását hallgató társaihoz, jelenjenek meg a gyilkosok főtárgyalásán, a Soproni Népbíróságnak tanúkat megidéző ügyiratát és *a perdöntő, alapeljárásra vonatkozó ügyiratok közül a leglényegesebbet*: a Soproni Népbíróság N. b. 677 1945/9. számú fellebbezett ítéletét a népellenes és háborús bűnyűben.²⁴⁽²⁵⁾

Tekintetes

Rendőrkapitányságnak

Sopron.

Alulírott CSASZLAVA JENŐ IV. éves bányamérnök hallgató soproni lakos (jelenleg a 206. sz. vöröskeresztes Légő hadikórház ápolója – Orsolya-téri 5. sz. kórterem) jelentem az alábbiakat:

1945. évi március hó 29-én a déli órákban feleségem, szül.: Ferentzy Éva m. kir. József Nádor Műegyetem dékáni hivatalának óvóhelyén Csanády Miklós IV. éves bányamérnök-hallgatótól arról értesült, hogy Brennebergbányán az ottani tisztviselők eltávoztása folytán több lakás üresedőfélben van. –

³⁰²Tekintettel arra, hogy már két ízben bombáztak ki bennünket, az ottani óvóhelyek pedig nagyobbára

bombabiztosak, elhatároztuk az oda való költözködésünket. – Csatlakoztak hozzánk még Ferenczy János erdőmérnök bátyjával, Ferenczi Sándor, Neumann János II. éves kohómérnök hallgatóval. –

Aznap d.u. 5 órakor indultunk el hegyi úton át Brennbergbánya felé. Az éjszakát a Muck kilátótól k.b. 600 m.-re az erdőben töltöttük el.

Másnap reggel Ferenczi Jánossal és Neumann Jánossal bementünk Brennbergbányára a volt Jóreménység táró völgyén át, midőn is egy alagut szerű jó óvóhelyet láttunk a brennbergi út mentén, amely a hegy alatt a félkörben menő út részén van kihajtva. Innen a legelső magyar bányász családhoz tértünk be vizet kérve, ahol megkérdeztük, hogy a fent említett óvóhely nyilvános-e? Értésülve nyilvános óvóhely mivoltáról, visszatértünk Feleségemhez és Ferenczy zls.-hoz, majd pedig csomagjainkkal együtt elmentünk a fent jelzett óvóhelyre.

Délben feleségemmel ottani ismerőseinket kerestük fel: Stremen Antal élelmetári alkalmazottat, kitől megtudtuk, hogy a brennbergbányai férfiakkal háromszor három sziréna hangjára gyülekezniük kell, hogy Németországba vigyék őket. Stremenék mindannyiunkat meghívtak, biztosítva a sportpálya környéki jobb óvóhelyekkel. – Visszatérve társaimhoz az előbbi óvóhelyre, találkoztam dr. Ormos bányamérnökkel, aki ugyancsak társasággal Sopronból jött az ottani óvóhelyre. Nemsokára riadót fújtak, majd az ottani lakosság tudni vélte, hogy az orosz csapatok elérték a község határát. Feleségem felvette hosszú nadrágját az amúgy is hűvös és vizes óvóhelyen, midőn Ferenczy János hozzám jött és szólt, hogy idősebb bátyja ki akar menni az erdőbe, mert katona ruhában volt, revolverrel. Ezen tervét megváltoztatta és az óvóhelyen lévő W.C.-be ment átöltözködni öccsével. – Nemsokára az óvóhely délnyugati bejáratához mentünk ki Neumann Jánossal dohányozni, és egy pár percre rá három SS katona jött géppisztollyal, az óvóhelyre irányítva fegyvereiket. Arra gondolva, hogy a férfiakat akarják összeszedni, az óvóhelyre siettem Feleségemhez, míg Neumann kint maradt. –

Feleségemhez érkezve mondotta, hogy most hallotta a bentiektől, hogy német ottani lakosok feljelentettek bennünket az SS-eknél azzal az elképesztő váddal, hogy mi fel akarjuk robbantani az óvóhelyet. Egy szőke szeplős fiatal lány vezetésével be is jött egy SS katona géppisztolyát rámfogva. Dacára a nálam lévő és még megmaradt félévi egyetemi igazolvánnyal (: minden más iratunk elveszett :) igazoltam magamat, mégis Feleségemmel együtt összes csomagjainkkal hivatali helyiségükbe vezettek, ahol újból igazoltuk magunkat az egyetem által kibocsájtott igazolvánnyal, feleségem, mint egyetemi tisztviselő nő irataival, én a félévi egyetemi igazolvánnyal.

Az egyik SS vezető megparancsolta, hogy bontsuk fel a csomagjainkat, mert a másikonál pisztolyt találtak. Ez bizonyára Ferenczy Sándor zls. lehetett. Csomagjainkat kibontva, abban kéjelegve turkáltak, ahol pár értékes dolgunkon kívül 15 napi élelem, füstölt hus, szalonna, cigaretta, 1 üveg likőr, és 1 üveg bor, valamint takarók és egyéb közszükségleti cikkek. Ezután feleségem ridiküljét vették el. Kikutatva azt ugyancsak elvették a benne lévő 1.800 P.-t, mely összeget bombázási segélyként, valamint bombázás által meghalt sógorom után kaptunk.

Mindenünket elvéve az SS vezető elrendelte három géppisztolyos SS katonának, hogy kísérjen bennünket az erdőbe be Brennbergből Sopronba a Muckon át vezető hegyi úton 2–3 km.-t. Csomagjainkra azt mondták, hogy egyelőre ott maradnak.

Mitsem sejtve azt hittem, hogy a közvetlen utánunk jövő SS katona a Muckra kísér fel, az ottani katonai parancsnoksághoz.

alig mentünk 200–300 métert, midőn Feleségemet és engemet is tarkón lőttek.

Feleségemnek jobb arca teljesen szétroncsolódott a lövés által és szegény mellettem halt meg. Én – szerencsésebb lövés következtében – 30.-ról 31-re virradó éjjel hegyen keresztül bevánszorogtam az egyetemre, ahol ezen vallomásomat elmondottam Sébor János rend. egyetemi tanár, dékán, Arringer erdőmérnök és Angyal Zoltán IV. éves bányamérnök hallgató előtt.

303Az egyetemről az Orsolyita zárdában működő Vöröskeresztes Hadikórházba szállítottak be, ahol orvosi kezelésbe vettek.

Sem a Ferenczi testvérek, sem Neumann János nem tértek vissza Brennebergbányáról. Egészen biztos, hogy ők is gyilkosság áldozatai lettek. –

Tisztelettel kérem, hogy a lehetőség szerint utána nézzen szíveskedjenek, miszerint a feleségemet eltemették-e és hová, valamint hogy a gyilkolásra bujtató és hamis váddal feljelentő egyének megbüntessenek.

Sopron, 1945. évi április hó 24.-én.

soproni lakos
IV. éves bányamérnök hallgató

Csaszlava Jenő – mint néhány évvel azelőtt, amikor a Volksbund ellen mozgósított – most megint, az akkoriban is szilárd maghoz, a hallgatósághoz fordult a következő felhívással:

„FIÚK!

Feleségem, Ferenczi Sándor, Ferenczi János emh. Neumann János kmh. valamint az én feljelentőnknek és Ferenczy Sándor gyilkosának a főtárgyalása f.hó 27-én szerdán d.e. 1/2 10 órakor lesz megtartva a Városháza nagy termében.

Jöjjetek el minél többen!

Sopron, 1946. III. 22.

Csaszlava Jenő
IV. bmh.”

A tanúk megidézése így történt:

„A Soproni Népbíróságtól.

Idézés bűnügyben.

Nb.117/946. szám.

Háborús büntett miatt G. A. ellen indított bűnügyben népbíróságunk a Városháza nagytermében levő helyiségébe az 1946. évi február hó 22. napjának, d.e. 10 órájára kitűzött főtárgyalásra címzettet, mint tanút a törvényes következmények terhével megidézem.

Sopron, 1946. évi II. hó. 19. napján.

Dr. Pitner Arpád s.k. törvényszéki tanácselnök, a népbíróság tanácsvezetője.

A kiadvány hitelül:

Oláh Anna s.k.
Népbíróság bélyegzője s.hiv. tisztv.

Címzett. Csaszlava Jenő” (EFE Levéltára. Dok Gyűjt.).

* * *

*„Fellebbezett ítélet
a soproni népbíróságtól*

Nb.677/1945/9.szám.

A MAGYAR KÖZTÁRSASÁG Nevében!

A soproni népbíróság a háborús büntettel terhelt T. J. és társai bűnügyében nyilvános tárgyalás alapján meghozta a következő

ítéletet:

I. Az 1945. évi december 12. napjától előzetes letartóztatásban levő G. N. vádlott, aki Brennbergbányán 1929. október 29. napján született brennbergbányai lakos, bányászfoglalkozású, nőtlen, szülei G. I. és V. A.

II. G. A. vádlott, aki K.-ben 1922. október 17. napján született, brennbergbányai lakos, hajadon háztartásbeli, szülei G. M. és L. M., aki 1946. évi február 2. napjától előzetes letartóztatásban van.

bűnösök I–I rendbeli az 1945. évi VIII. t.c.-kel törvényre emelt 1440/1945. M. E. sz. rendelettel kiegészített, I/1945. évi M. E. rendelet. 13. §.-ának 5. pontjában meghatározott háborús büntetben.

304A népbíróság azért: az 1945. évi VII. t.c.-kel törvényerőre emelt népbírósági rendelet 16. §.-ának b.) pontja és I. §.-ának 8.pontja alapján Btk. 92. §.-ának alkalmazásával.

G. N. vádlott 2 (kettő) évi börtönre mint főbüntetést és politikai jogai gyakorlásának 5 (öt) évi felfüggesztésére, mint mellékbüntetést.

G. A. vádlottat pedig 3 (három) évi börtönre, mint főbüntetésre, mint mellékbüntetésre ítéli.

A szabadságbüntetésből a vádlottak előzetes letartóztatásával Btk. 94.§-a alapján G. N. 3 (három) hónapot és 15 (tizenöt) napot. G. A. 1 (egy) hónapot és 16 (tizenhat) napot kitöltöttek vett.

A szabadságvesztésbüntetést megkezdésének napjától a politikai jogok felfüggesztését a szabadságvesztésbüntetésnek vagy a szabadságvesztés büntetés elévülésének befejezésétől kell számítani.

A vádlottak a Bp. 481. §-a értelmében kötelesek az eddig felmerült bűnügyi költségekből 1.350.000 (egymillióháromszázötvenezer) pengőt egyetemlegesen megtéríteni, de e költségeket a népbíróság 1830. XLIII-t.c. 4. §. alapján egyelőre behajthatatlanoknak nyilvánítja.

A népbíróság elrendeli, hogy az ítélet jogerőre emelkedése után a Bp. 494. §-a és az Nb. 52. §. alapján a

vádlott erkölcsi és vagyoni bizonyítványával, az Országos Bűnügyi Nyilvántartó Hivatallal, Sopron város főkapitányságával és politikai osztályával, a magyar államrendőrség politikai és rendészeti nyilvántartó Hivatalával Budapest, végül az igazságügyminisztérium sajtóosztályával közöltessek.

III. Felmenti a népbíróság.

T. J. vádlottat, aki Brennbergbányán 1918. november 5. napján született, nős F.-val, bányász foglalkozású, szülei T. I. és B. K., az ellene a Rbnov. 6. §.-ának 5. pontjában meghatározott háborús büntett miatt emelt vád alól a Bp. 326. §.-ának I. pontja.

IV. S. L.-né sz. S. A. vádlottat, aki Brennbergbányán 1925. május 15. napján született, férjes, háztartásbeli, szülei S. J. és M. E. az ellene a Tbnov. 6. §.-ának 3. pontjában meghatározott háborús büntett miatt emelt vád alól a bp. 326. §.-ának 2. pontja alapján felmenti.

Indokolás

A népbíróság a tárgyalás adatai alapján a következő tényállást állapítja meg:

1944. március 26-án mikor az orosz csapatok Sopront megközelítették, Csaszlava Jenő bányamérnökhallgató és felesége elhatározta, hogy Brennbergbányán húzódnak meg amíg Sopron el nem esik. A Brennbergbánya felé vezető erdei úton Ferenczi Sándor, Ferenczi János és Neumann Jánossal találkoztak, akik szintén oda igyekeztek. Együtt érkeztek meg a déli órákban Brennbergbányára.

Aznap délután 4 óra tájban a légvédelmi szirénák nagy riadót jeleztek. A bányatelep lakói köztük a vádlottak is, továbbá Csaszlava Jenő és felesége a két Ferenczi testvér és Neumann János bementek az óvóhelyre. Itt rövidesen az a hír terjedt el, hogy az orosz csapatok Sopront megkerülték és az Ilona-akna tájékán ereszkednek le a brennbergi völgybe. A hír nagy izgalmat váltott ki és Ferenczi János, aki tartalékos zászlós volt, elhatározta, hogy civilbe öltözik. Az elhatározását az óvóhely W.C.-jében bonyolította le és ezalatt a testvére Ferenczi Sándor őrt állott a W.C. előtt és oda senkit sem engedett be. Ez a körülmény az egyébként is felzaklatott emberek körében nagy feltűnést keltett és rövidesen olyan hírek terjedtek el, hogy gyanús idegenek vannak itt, akik fel akarják robbantani az óvóhelyet.

T. J. vádlott, aki családjával együtt az óvóhelyen tartózkodott kiment, hogy a hír valódiságáról meggyőződést szerezzen. Az óvóhely bejárata előtt több emberrel köztük G. N.-nel találkozott, akikkel megtárgyalták a történeteket. T. J. azt a megjegyzést tette, hogy mindenről értesíteni kellene a séfet, a séf alatt a brennbergbányai SS csapatok parancsnokát Georg Lenz SS főhadnagyot értették. T. J. azután visszament a feleségéhez az óvóhelyre. G. N. vádlott pedig, akiben az elhatározás már korábban megérlelődött, elindult, hogy a séfnek jelentést tegyen a történetekről, útközben 3 felfegyverzett SS katonával találkozott akik az óvóhely felé mentek. A német parancsnokság épületében jelentette a hallottakat Georg Lenz SS főhadnagynak, aki azzal szakította félbe, hogy már mindenről értesült és intézkedett is.

305 Ugyancsak a brennbergbányai óvóhelyen tartózkodott ezekben az órákban S. L.-né S. A. vádlott is, anyjával és nagyszüleiével. Amikor a hír hozzájuk is eljutott S. L.-né vádlott haza szaladt az atyjához és tanácsot kért tőle, hogy mitévők legyenek, tekintettel arra, hogy rosszul lett. S. J. azt mondta a lányának, hogy fogják be a szájukat és maradjanak az óvóhelyen, ő is mindjárt utánuk fog menni.

Amikor a három felfegyverzett SS katona az óvóhelyen megjelent, és az ottlevő idegenek után érdeklődött, Csaszlava Jenő rosszat sejtve az óvóhely belseje felé sietett a feleségéhez. Az egyik német katona utána

ment, de a sötétségben a számára ismeretlen helyen nem tudott tájékozódni. Ekkor G. A. vádlott felemelt egy bányász lámpát Csaszlava Jenőre mutatva azt mondta ez az. A német katona Csaszlava Jenőt és feleségét igazoltatta, akik egy fényképes igazolványt mutattak fel. A német katona azt megfelelőnek találta és kiment az óvóhelyről. Rövidesen visszajött és mindkettőjüket a brennbergbányai német parancsnokság irodájába kísérte. Itt Csaszlava Jenő és felesége újból elővették igazolványaikat, de Georg Lenz leintette őket és azt a parancsot adta a katonáknak, hogy vigyék őket. Útközben a három német katona Csaszlava Jenőt és feleségét tarkón lőtte. Csaszlava Jenőné meghalt, Csaszlava Jenő pedig bevászorgott Sopronba, kórházba szállították és hosszas kezelés után felgyógyult.

Ugyancsak agyonlőtték a német katonák a két Ferenczi testvért is Jánost és Sándort, valamint Neumann Jenőt.

A népbíróság a fenti tényállásnak T. J., G. N. és G. A. vádlottakra vonatkozó részét beismerésük alapján állapította meg vádakát beismerésüket a tényállás adatai mindenben megerősítették.

A népbüvészség S. L.-né vádlott ellen, amiatt emelt vádat, hogy amikor az óvóhelyről haza szaladt a brennbergbányai csapatok parancsnokának jelentette, hogy az óvóhelyen gyanús idegenek vannak, akik ennek következtében az odamenekülteket kivégeztette.

S. L.-né azt tagadta és azt adta elő, hogy amikor az óvóhelyről hazaszaladt, hogy az atyja tanácsát kérje útközben már szembe találkozott Georg Lenz SS főhadnaggal, aki az óvóhely felé sietett s ő nem is beszélt vele.

Ezzel szemben T. A. tanu vallotta, hogy amikor az óvóhelyen az a hír terjedt el, hogy ott gyanús idegenek tartózkodnak, akik azt fel akarják robbantani, valaki azt mondta, hogy szólni kellene a séfnek. Erre többen is megjegyezték, hogy S. L.-né úgy is elment jelteni.

R. J. azt adta elő, hogy amikor kilépett a ház kapuján, hogy az óvóhelyre induljon, szembe találkozott S. L.-né vádlottal, aki az óvóhely felől jött. Ugyanakkor mögötte, R. J. mögött s ugyancsak az óvóhely irányába sietett géppisztollyal a nyakában Georg Lenz főhadnagya aki meg is előzte.

Z. T. pedig azt vallotta, hogy S. L.-né vádlott után indult el pár lépéssel az óvóhelyről, S. L.-né vádlott erősen sietett s ment mögötte, útközben találkozott Georg Lenz főhadnaggal, aki az óvóhely felé sietett, az első házak közelébe ért, S. L.-né vádlottal és atyjával találkozott, akik ugyan csak az óvóhely felé mentek.

A vallomások mérlegelése során a népbíróság R. J., Z. T. tanúk vallomását fogadta el, mert mindketten teljesen érdektelenek. Ezzel szemben T. A. tanú, T. J. vádlott testvére, T. J. és S. L.-né vádlottak között pedig érdekellentét mutatkozik.

Ekként tehát R. J. és Z. T. vallomásából kitűnik, hogy amikor S. L.-né vádlottal az utcán találkoztak, az még nem beszélhetett Georg Lenzszel, viszont Georg Lenz már tudta, hogy az óvóhelyen olyan hírek terjedtek el, hogy ott gyanús idegenek tartózkodnak, akik azt fel akarják robbantani, mert felfegyverkezve az óvóhely felé sietett.

Ezekre tekintettel a népbíróság úgy látta, hogy a vád tárgyává tett cselekmény, **306**vagyis az, hogy S. L.-né vádlott jelentette Georg Lenz főhadnagynak, hogy az óvóhelyen gyanús idegenek vannak, nem nyert bizonyítást.

A népbüvészség G. N. és G. A. vádlottak ellen a II.§-a pontjában meghatározott háborús bűntett miatt

emelt vádat, mert nevezettek felbújtói, vagy legalább is bűnsegédi minőségben részesei voltak Csaszlava Jenőné és társai könyörtelen kivégzésének.

A népbíróság ezt a minősítést nem tette magáévá.

A Btk. 63. §. I. pontja szerint felbújtó az, aki másrt valamely bűntény vagy vétség elkövetésére szánnék rábírti. A jelen esetben tehát a vádlottak felbújtói minőségének megállapításához az lett volna szükséges, hogy ők bírják rá Georg Lenzet arra, hogy Csaszlava Jenőt és társait kivégeztesse.

A megállapított tényállás szerint azonban G. A. vádlott Georg Lenzzel egyáltalán nem beszélt. G. N. vádlott pedig azzal a szándékkal indult el, hogy ott hallottakat közli Georg Lenzzel. Útközben három felfegyverzett SS katonával találkozott. Akik az óvóhely felé igyekeztek s amikor az irodában jelenteni akarta Lenznek, az azzal szakította félbe, hogy már mindenről értesült és intézkedett.

Miután ezek szerint a vádlottak nem fejtettek ki olyan cselekvőséget, mely arra irányult volna, hogy Georg Lenz kivégeztesse Csaszlava Jenőt és társait, azért a népbíróság azt a minősítést nem találta alkalmazhatónak.

A bűnsegéd fogalmát a Btk. 69. §. 2. pontja határozza meg. A meghatározásból kitűnik a bűnsegéd közreműködésének szándékosnak kell lennie, gondatlanságból nem követhető el. Tehát aki nem azzal a szándékkal tett vagy mondott valamit, hogy ezáltal valamely bűncselekmény elkövetését előmozdítsa vagy megkönnyítse s ha cselekményével szándékán kívül segítette a tettet cselekményének végrehajtásában, az bűnsegédnek nem tekinthető.

A megállapított tényállás eszerint mindkét vádlott tevékenysége ha csekélyebb mértékben is, de kétségkívül hozzájárult ahhoz, hogy Georg Lenz Csaszlava Jenő feleségét és másik 3 áldozatát kivégeztesse. A vádlottak szándéka azonban nem erre irányult, ők csupán az óvóhelyen elterjedt hírek alaposágáról vagy alaptalanságáról akartak meggyőződést szerezni. A vádlottak azt nem tudták és nem is tudhatták, hogy Georg Lenz az áldozatokat kósza hírek alapján kivégezteti anélkül, hogy őket kihallgassa vagy személyazonosságukat megállapítsa.

Ezzel a népbíróság G. N. és G. A. vádlottak bűnösségét bűnsegédi minőségben állapította meg.

Foglalkozott a népbíróság azzal a kérdéssel is, hogy II. §. 3. pontjában t-t részén kifejezés nagyrészt azt jelenti, hogy a részeseket is a tettesekre megállapított büntetésekkel kell sújtani, másrészt pedig azt, hogy a részség fogalmát kiterjeszteni és a részség olyan alakjait is büntetni rendeli, melyek nem vonhatók sem a felbújtás sem a bűnsegéd fogalma alá. A népbíróság ezt arra állapítja, hogy ha a részség alatt csak a felbújtót és a bűnsegédet értjük, akkor a törvények Rtk. rendelkezései alapján is büntethetők.

Azonban bármilyen széles körben is terjesszük ki a részség fogalmát, ennél határozottabb az, hogy a tettesnek és a részesnek akarategységben kell lenni, vagyis kettőnek ugyanazt az eredményt kell alkalmaznia, hisz az akarategységnél azonban a már kifejtett akadály nem állapítható meg. Ezért a népbíróság a vádlottak cselekményét a vádtól eltérően minősítette úgy találta, hogy a cselekményük rendelkező részben meghatározott háborús büntettet valósítja meg, mint vádlottak az SS, tehát német alakulat által, hogy G. N. Georg Lenz SS főhadnaggyal közölte, hogy az óvóhelyen gyanús idegenek tartózkodnak. G. A. vádlott pedig azáltal, hogy az idegenek után kutató SS katonának Csaszlava Jenőt megmutatta, adatokat szolgáltatott.

A népügyészség T. J. vádlott ellen is amiatt emelt vádat, hogy részese volt Csaszlava Jenő és társai

törvénytelen kivégzésének, a megállapított tényállás szerint T. J. a családjával együtt az óvóhelyen tartózkodott és mikor meghallotta, hogy gyanús idegenek vannak akik az óvóhelyet fel akarják robbantani kiment, hogy a hír valóságáról meggyőződést szerezzen. Eközben a W.C. előtt idegen embereket látott, akik közül az egyik benne volt a W.C.-ben, mint hogy az idegenek feltűnően hosszú 307 ideig voltak ott megkereste a feleségét akit az óvóhely bejárata előtt több brennbergbányai lakossal a T. J. által is részleteket tárgyalt, ő is bekapcsolódott a beszélgetésbe és azt a megjegyzést tette, hogy igazoltatni kellene az idegeneket, azután a családjával együtt elhagyta az óvóhelyet, mint ezek, s valamint arra való tekintettel, hogy G. N. a tanácsvezető kérdésére kijelentette, hogy jelen volt ugyanakkor, mikor T. J. a fenti kijelentést tette, de Ő jószántából ment Georg Lenzhez, őt senki se bízta, a népbíróság úgy találta, hogy T. J.-nak az a megjegyzése, hogy az óvóhelyen levő idegeneket igazoltatni kellene, nem hozható okozati összefüggésbe azzal, hogy Georg Lenz Csaszlava Jenőt és társait kivégeztette és ezért őt az ellene emelt vád alól a Bp. 326. §. I. pontja alapján felmentette.

A büntetés kiszabásánál a népbíróság súlyosbító körülményt egyik vádlottnál sem talált. Ezzel szemben büntetlen előéletüket, s azt az izgatott lelkiállapotot, melyben a cselekményüket elkövették, G. N.-nál pedig ezeken felül még azt is, hogy a cselekmény elkövetésekor a 16. évét sem töltötte be, olyan nyomatékosan enyhítő körülménynek tekintette, hogy velük szemben a Btk. 92. §-t alkalmazta. A beismerésüket a népbíróság nem vehette enyhítő körülménynek, mert az csak a tényállás előadására szorítkozott, megbánást nem mutattak és bűnösségüket sem ismerték el.

Sopron, 1946. évi március hó 27. napján

Dr. Pitner Árpád s.k., törvényszéki tanácselnök, tanácsvezető Komándy Zsigmond s.k., Józsa István s.k., Gömbös Ferencz s.k., Nyiri Jenő s.k., Bajtai Károly s.k., Schammel Ferenc s.k. népbírák

A kiadvány hitelül:

Körpecsét:

Népbíróság Sopron

(olvashatatlan aláírás)
főtiszt

„A soproni népbíróságtól.

Nb. 677/1945/10. szám.

A népellenes és háborús büntettel terhelt T. J. és társai ellen indított bűnügyben zárt tanácsülésben meghozta a következő

végzést:

A népbíróság a Bp. 443. paragrafus 1. bekezdése alapján a Nb. 677/1945 9. számú ítéletnek a második oldalán felülről a 18. sorában „Ferenczi Gábor” és „Ferenczi István” nevét „Ferenczi Sándor” illetve „Ferenczi János”-ra 28. sorában „Ferenczi Gábor”-t „Ferenczi Sándor”-ra, a harmadik oldalán felülről a 7. sorban „Gábor”-t és „István”-t „János” illetve „Sándor”-ra kijavítani rendeli.

Sopron, 1946. szeptember 20.

Dr. Pitner Árpád sk. törvényszéki tanácselnök, a népbíróság tanácsvezetője, Dr. Mosóczy Richárd sk.

Kemény Zsigmond sk. Józsa István sk. Navratil József sk. Horváth József sk. Nyiry Jenő sk. népbírák.

Körpecsét: A kiadvány hitelül:
Népbíroság Csán Anna sk.
Sopron s. hiv. tisztv.”

* * *

Csaszlava Jenő a magyar bányászat jeles személyisége lett.²⁵⁽²⁶⁾ Önéletrajzából, melyet Tatabányán 1969. május 2-án írt, a következőket idézzük: „1935. január 15-től dolgozom rendszeresen, először mint napszámos, majd csillés. 1937-ben kötelező egy éves katonai szolgálatomig elsajátítottam a műszaki rajzolást, majd a bánya- és külszíni felmérést. ...1942-ben az S.K.B. (Salgótarjáni Kőszénbánya RT. H. I. megjegyzése) harmadmagammal Sopronba küldött – az addigi jó munkám alapján – hogy az ottani Műszaki Egyetemen a bányamérnöki tanulmányokat elvégezzem. 1945. március 30-án (sic!), Sopron felszabadulása előtt egy nappal Brennbergbányára menekültünk Feleségemmel és három kollégámmal, ahol az ott állomásozó soproni volksbundista tagokból alakított SS-ek mindannyiunkat tarkónlőttek, azon gyűlölethől, amely az egyetemisták és a németajkú lakosság **308** között évek hosszú során át, fennállt és a háború alatt kiéleződött. A volksbundnak a soproni szegényebb sorsú magyar családokra gyakorolt háborús érzelmű fasiszta befolyása ellen, szervezeten küzdöttünk, néhányan, az egyetemista ifjúság kurucdombi csoportja, amelynek vezetője voltam. Egyedül én maradtam életben”.²⁶⁽²⁷⁾

A Bánya-, Kohó- és Erdőmérnökhallgatók Ifjúsági Köre 1946. augusztus 30-án kimutatást készített a háborús események alatt és azok lezajlása után életüket veszített hallgatókról. A kimutatás 13 hallgató nevét közli.²⁷⁽²⁸⁾ Az új demokratikus soproni sajtó ugyancsak sokat foglalkozott ezzel az üggyel (Új Sopron, Soproni Újság).

A soproni egyetemi hallgatók csoportjai eljutottak az antifasiszta harc vállalásáig. A brennbergi gyilkosság egyértelműen és vitathatatlanul politikai indíttatású „leszámolás” volt az utolsó órában. Ezt a kegyetlen bosszúállást a Népbíroság „népellenes és háborús büntettnek” minősítette. Bányász-erdész-kohász generációk a meggyilkoltakat az antifasiszta harc mártírjainak tartják (6. kép).

1946. aug. 30-án az Ifjúsági Kör elnöke (Igmándy Zoltán) és főtítkára (Pammer László) hivatalos levélben értesítette a Dékáni Hivatalt „A háborús események alatt és azok lezajlása után életüket veszített hallgatók” – nem teljes – névsoráról:

A hallgatók neve:	halálának helye és időpontja
Bényi Endre erdőmérnökhallgató	Bad Kreutznach 1945. VI.
Csirisznyák Antal erdőmérnökhallgató	Sopronpuszta 1945. III. 20.
Doór László erdőmérnökhallgató	Sopron 1944. XII. 6.
Érsek Gábor erdőmérnökhallgató	Sopron 1944. III. 6.
Farkas Pál erdőmérnökhallgató	Németujvár 1946. IV.
Faulwetter Ernő erdőmérnökhallgató	Pápa
Ferencz Imre erdőmérnökhallgató	Sopron 1945. IV. 25

Ferenczy János erdőmérnökhallgató	Brennberg 1945. III. 29
Gazdag Gyula erdőmérnökhallgató	Győr 1945. III.
Kovács Béla bányamérnökhallgató	Sopron 1945. III. 27
Lovász Miklós kohómérnökhallgató	Sopron 1945. IV. 7
Neumann János kohómérnökhallgató	Sopron 1945. IV. 26 (sic!)
Rehák Imre bányamérnökhallgató	Sopron 1944. XII. 6

1989. XLIII. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / Hiller István: A soproni egyetemi hallgatók szerepe és hatása a város politikai arculatának alakulásában (1919–1945)* / 6. A végzett hallgatók sorsa 1944–45-ben.

6. A végzett hallgatók sorsa 1944–45-ben.

A végzett hallgatók többségét behívták katonának. Sorsukat jól példázza egy visszaemlékezés, melyet Barabits Elemér rögzített kérésemre 1986. január 24-én:

3096. A kivégzett hallgatók egyike: Neumann János

Ausweis — Certification.	Provisional identification card for civilian internee of Mauthausen.
Hrs. Name <i>Szendrói Dezső</i>	Current number Lodging No. <i>Szendrói</i>
geb. am Date <i>16. IV. 1924 in Sopron</i>	Internee number Housing No. <i>1170</i>
wohnt Residence <i>Balkasagymat</i>	Family name Familiennamen <i>Szendrói</i>
	Christian name Vorname <i>Dezső</i>
wurde vom Issued <i>5. V. 1945</i>	Born geboren <i>16. IV. 1924 in Balkasagymat</i>
in nationalsozialistischen Konzentrationslagern geliefert und vom Konzentrationslager Mauthausen in Freiheit gesetzt.	Nationality Nationalität <i>Hungarian (Magyar)</i>
was kept in captivity from in Nazi German concentration camps and was liberated from the concen- tration camp of Mauthausen.	Address Adresse <i>Balkasagymat - Sopron</i>
Unterschriften und Stempel signatures and stamps	Fingerprint Fingerabdruck
<i>Hay</i> Camp commandant	Signature Unterschrift <i>Szendrói Dezső</i>
Mauthausen, am <i>30. V. 1945</i>	Mauthausen, am <i>30. V. 1945</i>

3107. Koncentrációs táborba hurcolt hallgató mauthauseni igazolványa

„A háborús évek alatt az volt a szokás, hogy a soproni mérnökhallgatókat, vagy az utászokhoz, vagy a nehéztüzérekhez sorozták be. Jó magam a soproni nehéztüzérekhez lettem 1944 őszén behíva. Innen a hajmáskéri tartalékos tüzértiszti iskolára vezényeltek. Majd az iskolát december elején a németek a Danzig melletti Grossbornba menekítették át. Itt mintegy négyszáz Sopronban végzett erdész és bányász volt együtt (vö. még 7. kép). 1945. január 22-én a harci események következtében kénytelenek voltunk Stettin irányába visszavonulni. Még mielőtt azonban Stettint elértük volna, a nagy fejetlenségben többször szétszóródtunk. Közben megtudtuk, hogy az Odera hidakat rövidesen felrobbantják és **311** aki nem jut át a megfelelő időben az itt marad minden segítség nélkül, mert a területet a németek feladják. Jóformán mindnyájunknak sikerült átjutnunk. Sokan nyugat felé menekültek. Én meg elhatároztam, hogy Stettinből Berlinen át hazajövök. Elbúcsúztam a többiektől, akik egy része később francia fogságba esett, más részük a bevetések során elesett, kevesek pedig Csehszlovákián keresztül kerültek haza. Én több mint egy hónapig tartó kalandos utazás után, március elején értem vissza Sopronba, ahol a március 4-i bombázást átélve, katonaruhába járva küldönc szolgálatot teljesítve vegetáltam. A bombázásoktól félve nagybátyám Körmennd melletti házában találtam menedéket. A Sopron és Körmennd közötti utat többször is megtettem gyalog. Egy alkalommal, éjjel éppen Szombathely felé közeledtem Csepreg felől, amikor váratlanul német katonai járőr igazoltatott, akinek, katonakönyvem nem lévén, a Bánya-, Kohó- és Erdőmérnöki Kar Ifjúsági Körének igazolványát mutattam fel, amely több nyelven volt kiállítva erdész-attilás fényképpel. Az igazolvány külső fekete borítóján arany nyomással ötágú erdészcsillag, a másik oldalán pedig a bányászjelvény, a kettős kalapács. A járőr az igazolványomat nézegetve elővette sípját és belefúj, mire a környező házak egyikéből két német katona jött elő, akik bekísértek a Fő téren lévő kommandó emeletére, ahol ott éjjel egy idős SS őrnagy hallgatott ki. Hiába tiltakoztam és mondtam németül, hogy ez erdészjelvény és én erdőmérnök vagyok, nem ért semmit. Ők kémnek tartottak, akit el kell intézni. Levetkőztettek, ruháimat átkutatták, csak tölténytaszkák voltak nálam, abban pedig szappan, borotva, kés és hasonló használati cikkek. A katonák ezután a Kőszegi úti laktanya közelében lévő szögesdrót kerítéssel elkerített földszintes fogadóépület egyik kis cellájába dobtak be, ahol étlen-szomjan 5 napig felém sem néztek. Agyonfáztam és éheztem. Lélekjelenléteemet teljesen elvesztve az 5. nap reggelén elkezdtem ordítani és az ajtót verve toporzékolni. Randalírozásomra semmi választ sem kaptam. Rádöböntem arra, amit már korábban is sejtettem, hogy

teljesen egyedül vagyok. Korábban már próbálkoztam a falak kopogtatásával, de senki sem kopogott vissza. A falakon börtönhöz méltóan a napokat strigulázó jelek mellett különféle nemzetiségű nevek és felírások voltak.

Ekkor utolsó kétségbeesésemben csizmámon lévő sarokvasamat leszereltem és nekiestem a vakolat lekaparásának. Hosszú kínlódás után sikerült egy negyed tégladarabot kibontanom, majd mindig több és nagyobb faldarabot. A munkát reggel nyolc óra körül kezdtem el és már a lyukon kimásztam, amikor harangoztak.

Szerencsém volt, az épületnek ez a fala a vasúttal párhuzamosan helyezkedett el és én közvetlenül a vasúti töltés árkába kerültem, ahonnan minden nehézség nélkül kijutottam fényes nappal a Kőszegi útra, ahol kis várakozás után könnyű sebesülteket szállító autóra kéréztkedtem fel, amely Kőszegre vitt, onnan pedig sikerült Sopronba hazajutnom”.[28\(29\)](#)

1989. XLIII. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / Mikó Sándor: Adatok Nagylózs XIX. századi gazdasági és társadalmi viszonyainak megismeréséhez

315 Mikó Sándor: Adatok Nagylózs XIX. századi gazdasági és társadalmi viszonyainak megismeréséhez

1. 1809-ben Napóleon csapatai Magyarországra is betörték. Ellátásukról nemcsak a nemeseknek, akik a franciák ellen a Habsburgokkal közösen léptek fel, hanem a parasztságnak is kellett gondoskodnia. 1812 után a császári udvar és a magyar nemesség között létrejött „érdekházasság” fokozatosan bomlott fel, aminek végső kimenetelét a 48-as forradalom jelentette. Ennek leverése előbb önkényuralmat, majd kiegyezést hozott a Habsburgokkal.

Dolgozatunkban – főleg levéltári dokumentumok alapján – vázolni kívánjuk Nagylózs gazdasági és társadalmi fejlődésének alakulását, amit a fenti két esemény indított el.

A francia csapatok beszállásolása Sopron vármegyébe 1809. május 29-én kezdődött. Táborozásuk mintegy hat hónapig tartott. Ez idő alatt a lózsi jobbágyokra és zsellérekre az alábbi sarcot vetették ki:

1. kimutatás:

Szám	Nap	Katonaság neve	Mire fordította a katonaság	Helység	Adományok minéműsége	Kézpénz fl. kr.
1.	máj. 30:	Commissio	Szt. Miklóásra	Lózs	10. m. zab	60
2.	júl. 8–7:	Badeni Truppok	élelmezésre	Lózs	kenyér, hús, bor, főzelék, széna, zab, zsupp	1222
3.	júl. 23 : 25	Szekeret	Bécsbe hajtották a franciák, fuvarosok fizetése	Lózs		750
	júl. 23 : 25	Egy jobbágy	nek Bétsben egy ökrét levágták	Lózs		200

Szám	Nap	Katonaság neve	Mire fordította a katonaság	Helység	Adományok minéműsége	Készpénz fl. kr.
4.	aug. 10:	30 katona előőrsön volt	élelem	Lózs	bor, kenyér, sajt, takarmány	40
Summa						fl 2272

3162. kimutatás:

Szám	Nap	Katonaság neve	Mire fordította a katonaság	Helység	Adományok minéműsége	Készpénz fl. kr.
1.	szept. 17:	A 8-dik huszár regimentből 7 legény jött kvártélyra	szept. 17-től okt. 8-ig 21 nap	Lózs	147 portio 15 fl széna 18 3/8 mérő zab	73 30 110 15
		Ezeknek mindennapi tartására	á fl 5			735
2.	szept. 18:	Az ezen regimentnek	öltözetére	Lózs	15 mentéhez szükséges szerek vásárlása	395
3.	szept. 21.	A soproni lágérbe	födélnek	Lózs	1924 kéve zsupp	481
4.	okt. 8:	Ugyanezen regimentből 10 legény jött	szept. 23-tól okt. 8-ig 16 nap		160 portio 15 fl széna 320 portio zab	120 240
		Ezeknek mindennapi ellátására	á fl 5			800
5.	okt. 8:	A Fuhrwesentül 17 legény jött	szept. 24-től okt. 8-ig	Lózs	ezek munkanap 60 portiot fassoltak.	
		39 lóval (trén)	15 nap		900 portio széna	450
		Ezeknek élelmezése			900 portio zab	674 15
Summa						850 4929

Az első kimutatást Farkas Pál bíró, a másodikat pedig Molnár György bíró írta alá. A bíróváltás november elején történt. A Viczay uraság lózsi uradalma a „francia Havi sereg számára effective a következőket szolgáltatotta ki”: 2 vágó ökör, 11 1/4 akó bor, 7 mérő liszt, 5 mérő zab, 9 mázsa széna és 54 forint a tisztek ellátására.¹⁽³⁰⁾ Schmälczér József tisztartó jelentése.

A feudalizmus szabta politikai és gazdasági kereteket a magyar nép többsége a napóleoni háborúk után már szűknek érezte, ezért megkezdte a harcot az új reformokért, a társadalom fejlődéséért és az ország függetlenségének kivívásáért. Küzdelme végül is az 1848 márciusában kitört forradalomban tetőződött.

A forradalomban való aktív részvételt a lózsiak számára is a vármegye április 29-én rendelte el. E szerint Beódi Ferenc tanító és jegyző összeírta a 20–50 éves közötti összes, önálló telekkel rendelkező fegyverfogható férfit, továbbá a 30 év alatti és 50 év feletti önkénteseket nemzetőri szolgálatra. A 73 főből álló nemzetőrség parancsnoka gróf Viczay Héder, volt huszárfőhadnagy lett. Kiképzésükre a megye katonaviselt egyéneket rendelt ki, fegyverrel is ellátta őket. A nemzetőrség elsősorban a helység közrendjére és vagyonbiztonságára vigyázott. A zselléreket e szolgálatból kizárták.

³¹⁷A vármegye – „verbungosok” kiküldésével – a honvédsereg részére önkénteseket is toborzott. Ennek kötelékébe a következő lózsi ifjak léptek be:

	Szül	Vallás	Mesterség	Állapot	Szül. h.
Reinhoffer József	1829	pápista	–	nőtlen	Lózs
Horváth József	1829	pápista	–	nőtlen	Lózs
Köműves József	1829	pápista	–	nőtlen	Lózs
Márvány József	1830	pápista	–	nőtlen	Lózs
Kovács József	1824	pápista	csizmadia	nőtlen	Lózs
Németh József	1827	pápista	–	nőtlen	Lózs
Tóth István	1825	pápista	–	nőtlen	Lózs

Később ifj. Pekovics János is honvéd lett.

Az „ittthon lévő Legénység”-gel kapcsolatban az 1848. július 3-án Sopronban tárgyaló Bizottmányi ülés hozott határozatot, melynek értelmében „a Haza védelmére alkalmaztatásuk szoros kötelességül tétessék” és legyenek mindig készen „a Haza védelmére is akár mikor – a végső szükség úgy hozván magával, ki- s helytállani”.²⁽³¹⁾

Június végén tartották meg az országban az első népképviselői választásokat. A vármegyét választási kerületekre osztották fel. Lózs és még 58 helység a lövői kerülethez tartozott. A választók Lövön gyűltek össze és választották meg követnek a „megyének díszét és legjelesebb fiát, Nitzky Sándor urat”.³⁽³²⁾

A bécsi udvar a magyar forradalom leverésére Jellasich horvát bánt is felhasználta, aki hadseregével, mintegy 40 ezer emberrel szeptember 11-én átlépte a magyar határt és a főváros felé tartott. Serege azonban Pákozdnál vereséget szenvedett, így a szétvert had nem Pest, hanem nyugat felé vonult. Ennek egy része Sopron vármegyén keresztül haladva hagyta el az országot. Közben október 9-én a szerdahelyi és a szentmiklósi legelön táborozott. A katonák élelmezésére a lózsiaknak 50 font sót és 40 mázsa kenyeret kellett „ide szállítani”. Ugyanezen napon pár „kóborló horvát” Lózson is megjelent és éjszakára a belső

major pajtájában szállásolták el magukat. Éjjel azonban – a régiék elbeszélése szerint – a magyar huszárok rájuk csaptak és elpusztították őket”.

A horvátok magyarországi kudarca után a császári udvar parancsnoka szólította fel seregét hazánk megtámadására. Ez pedig csak úgy tudott győzni, hogy az orosz cár csapatai jöttek segítségére. Így fejeződött be a tragikusan magára hagyott magyar forradalom, amelyben két lózsi ifjú, Pekovics János és Tóth István is életét vesztette.

A szabadságharc anyagilag is megterhelte a lózsiakat. Termékeket, élelmet és fuvarokat adtak. Ezek mennyiségéről egy jegyzék ugyan maradt fenn, de ez csak csekély töredéke a valóságnak:

318. „Jegyzék azon fuvarok és más adományokról, melyeket a Loosi Helység 1848–49-ik évében a Császári és Királi katonaság részire nyugtató nélkül szolgált

Év Hónap Nap	Ki szolgáltatta	Szolgálat	ft.	kr.
1848. nov. 4.	Loos	9 szekér két marhával a Császári és Királi Katonáság részére. Röjtökrül bagázsiát vittek az állomásra ezeknek fuvarjuk	18	
1848. okt. 9.	Loos	a Szerdahelyen tanyázó Horvát sereg számára természetben kiszolgáltatott 50 font só	4	
		40 mázsa kenyér	80	
1849. júl. 28.	Loos	Szalai János 8 napokig Győrben Ordenáncz volt.	41	36
1849. júl. 28.	Loos	1 szekér Ordenánczon volt Győrben 1 nap	2	
		Summa	145	36
	Molnár István bíró	Molnár József törvénybíró ⁴⁽³³⁾		

2. A napóleoni háború és a szabadságharc változásokat szült Lózs gazdasági és társadalmi életében is.

Az úrbéri szolgáltatások 1809 után is súlyos teherként nehezedenek a lózsiakra is. Ekkorra a jobbágyhelyek száma, továbbá a szántók és rétek – irtások engedélyezése következtében – holdjainak (szántó 1200 négyszögöles hold, rét 1000 négyszögöles hold) száma az 1767-es állapothoz viszonyítva az alábbiak szerint módosult:

	1767		1813	
egésztelekszám	42	6/8	44	6/8
szántó föld (hold)	769		806	
rét (hold)	261		268	4/8

Mint ahogy a szolgáltatások alapját az ún. úrbéri telek képezte, ezért ezek is növekedtek:

	1767		1813	
Marhás robot (nap)	2225	1/2	2327	
Kéziszolgálat (nap)	5213		6064	
Kilenced (forint)	73	1/2	179	
Belső telek évi árendája (ft)	90		143	
Fonyás (font)	255	1/2	268	1/2
Kifőzött vaj (icce)	42	1/2	44	3/4
Kappany (darab)	88		89	1/2
Csirke (darab)	85		89	1/2
Tojás (darab)	538		537	⁵⁽³⁴⁾

³¹⁹A 6064 nap kéziszolgálatból a helyes jobbágyok 4654, a házas zsellérek 1314, a lakók pedig 96 napot szolgáltak. A kilencedet – minthogy a termés természetbeni beszedése Lózsón is sok herce-hurcával járt – a földesúr 1767-től pénzben szedte be. A belső telek évi árendáját 70 helyes jobbágy és 73 házas zsellér fizette. 1767-ben a kéziszolgálatot 69 jobbágy, 21 házas-, 32 házatlan zsellér végezte.

A század második évtizedének első éveire esik az irtásföldek visszaváltása is, amivel a földesúr, Viczay Héder majorságát tovább gyarapította. Tette ezt azért, mert a napóleoni háborúk miatt gabonakonjunktúra alakult ki, az árak tízszeresére emelkedtek, így számára a piacra való termelés jó jövedelmet jelentett. Az ekkori lózsi határ Vályi szerint „két vetőre van osztva, búzát, árpát, rozsot és kukoricát terem”.⁶⁽³⁵⁾

A földesúr az általa épített jobbágházakkal is szabadon rendelkezett és ezzel kapcsolatban is követett el „hatalmaskodást”, mégpedig 1809-ben: „A régebbi időben a Méltóságos uraság építtetvén a jobbágy házakat – olvassuk egy úriszéki iratban –, nem volt szabad a jobbágnak eladni, vagy elkötelezni a házát és a jobbágyoknak halála után is nem mindenkor szállott a ház a gyermekekre, hanem a Méltóságos uraság akinek akarta, annak adta. Innét történt, hogy öreg Bodor János, akit még a most élők közül némelyek ismérnek s jelesen mi is alulírott Kiss István és Honyák János ösmerünk mintegy hatvan esztendeje lehet, meghalálozván maradt több nevetlen gyermeke és özvegye. De ezt az uraság a Házból mindjárt kitette és Marton Györgynek, aki megholttal semmi atyafiságban sem volt, adta a Jobbágy helyet”. A ház 1829-ben, Márton György halála után egy úriszéki döntés értelmében visszaszállt ifjú Bodor Jánosra.⁷⁽³⁶⁾

Az 1836. évi új úrbéri törvénycikk évi robotkötelezettséget, azaz munkajáradékot a jobbágy számára 111 gyalognapi a házaszsellér számára 18 nap alap- és 1/3 nap vadászati, a házatlan zsellér számára pedig 12 nap szolgálatot írt elő.

A jobbágyok számára könnyítést jelentett, hogy 1836 után a két nap hosszúfuvar helyett 2 igás napszámot vagy négy gyalognapot szolgáltak.

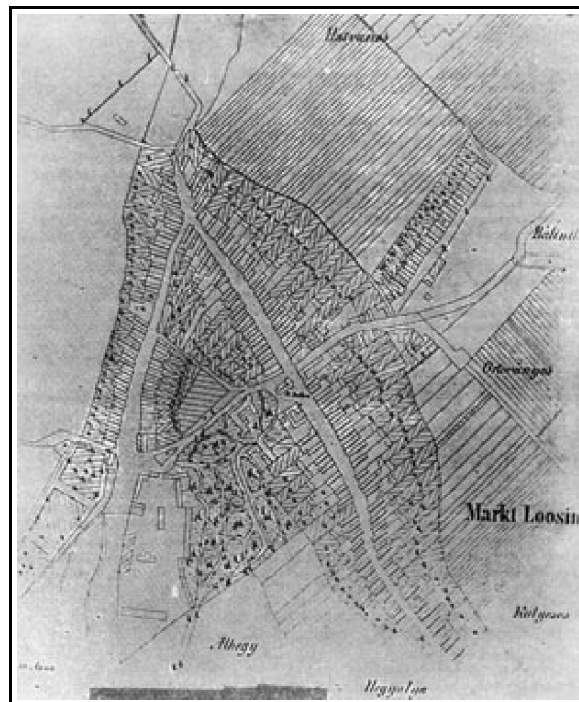
Az 1836. évi VII. törvénycikk a földesurak kisebb haszonvételeit eltörölte.

Így a lózsiak is mentesültek a „kifőzött vaj, kappany, csirke és tojás” beszolgáltatásától. A „fonyást” viszont továbbra is teljesíteniük kellett.⁸⁽³⁷⁾ „Fonyás”: amit a paraszt felesége font kenderből.

A fentiek figyelembe vételével 1847-ben (telekszám 44 2/8, szántó 765 hold, rét 266 hold) a 69 lózi jobbágy 4911 6/8, a 74 házas zsellér 1775 gyalognapot szolgált.

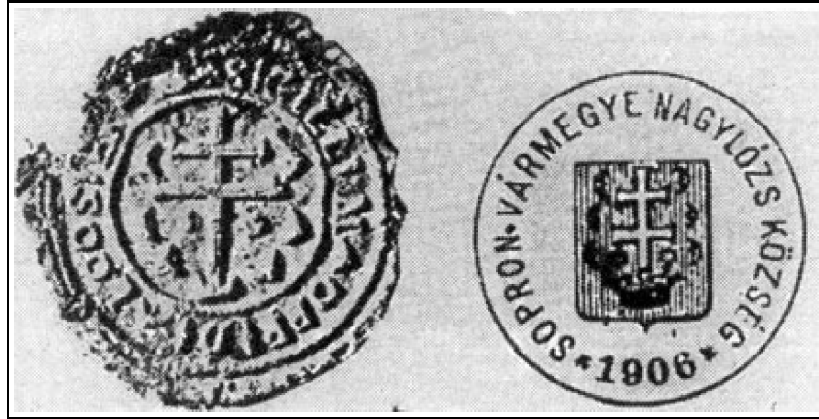
Az úrbéreseket közmunka is terhelte. Ennek szabályozásáról szóló 1844. évi IX. törvénycikk értelmében a jobbágy egy egész úrbéri telek után évenként 12 napot szolgált szekérével és marháival. Az úrbéri házas zsellérek három gyalog napot teljesítettek. A közmunkát a vármegye elsősorban az utak karbantartására fordította.

A lózi jobbágygazdaságokra is nehéz teherként hatott a rovások összege alapján kivetett kétféle (hadi- és ház-) adó. Ennek összege 1847/48-ban – rovásszám 64 – 1639 pengőforint (hadiadó 863, házádo 776). Ugyanerre az időszakra maradt az 1846 47. évi 492 pengőforint adóhátralék kiegyenlítése.[9\(38\)](#)

[3201. Lózs 1845. évi térképe \(Soproni levéltár XXIII/50\)](#)

[321](#)Az uradalom gazdaságának növelésével nemcsak a parasztok művelte szántó és rét területe csökkent, hanem a mezőváros társadalmi összetétele is változott. A terjeszkedésben akadályozott lózi parasztság a jobbágytelek megosztásával próbált segíteni magán, végeredményben a zsellérség számának emelkedéséhez is vezetett. A földdel egyáltalán nem rendelkező zsellérek többsége pedig az uraság lózi és kislózi majorjának lett bérmunkása (Kislózson 1810-ben 22, 1814-ben 62 lakos).[10\(39\)](#)

2. Lózs mezőváros és Nagylózs nagyközség pecsétje (Horváth Zoltán: A jobbágyvilág alkonya Sopron megyében. Bp., 1976 után)

A lakosság anyagi helyzetének rosszabbodásához vezetett az 1811. március 18-án kiadott császári határozat a pénz leértékeléséről. A devaluáció következtében a pénzhiány főként a nagycsaládos és háznélküli zselléreknél jelentkezett. Megélénkült a kölcsönkérés és hitelbe vásárlás: „Loosi lakos iffju Torma Mihál az 1811-ik esztendő Május hónap 16-ik napján néhai Csöbör János loosi vendégfogadostól 84 forintot kölcsön vevén”. A nevezett azonban a kialakult határidőre a pénzt nem adta vissza, ezért a plébános az úriszékhez fordult, hogy ennek segítségével kapja meg a tőkét és kamatait, mert a „fárja beli szegények közt szeretné kiosztani”. Egy másik adós levél 1821-ből: „Én Pető Jánosné Megeszmérem, hogy én Nemeskéri Molnár Györgytől vettem egy ködmenyt 8 ftokon bé váltókban, amelynek árával adós maradtam. Mostantul fogva kötelezem magamat és Successorimat róla Interest fizetni mint addig, míg ezen Soromat le fizethetem 5 pc. Melyről adván ezen adós levelemet nevem után tett kezem kereszt vonyásával megerősítve Looson 15-okt. 1821.

Jelen létemben és általam
N Szőke Ferencz jegyző helyben

Pető János
felesége Farkas Jutka”.[11\(40\)](#)

3. A pozsonyi országgyűlés a pesti forradalom győzelmének hatására 1848. március 18-án törvényerőre emelte az úrbériség felszámolására vonatkozó javaslatokat. Majd ezután gyors ütemben születtek új törvények a közteherviselésről, a sajtószabadságról, az új népképviselői rendszerről, törvény előtti egyenlőségről stb., amelyeket V. Ferdinánd király április 11-én szentesített is.

A 48-as törvények nemcsak a jobbágymilliókat szabadították fel, hanem felelős minisztériumokat is adtak. A robot, termény- és pénzszolgáltatás, a dézsma, az egyháznak járó papi tized, az úriszék egy csapásra a múlté lett. Lényegében Lózsón is megszűnt a feudális kizsákmányolás és megnyílt az út a kapitalista fejlődés számára.

[322A](#) szabadságharc bukása után a vívmányok közül Bécs csak a jobbágyfelszabadítást és polgári jogegyenlőséget ismerte el.

Az ekkori Lózsról Fényes Elek 1851-ben megjelent „Magyarország geográfiai szótára” c. munkájában

többek között olvashatjuk, hogy németül Losing, magyar mezőváros, ahol nemcsak katolikusok, hanem zsidók is élnek: „Van 1864 hold szántófölde, 400 h. rétje, 140 h. legelője, 400 h. szőlője, 500 h. erdeje, 180 h. utak stb. Egész jobbágytelek 44 6/8. Földje igen jó s terem buzát, rozsot, árpát, zabot, kukoricát, burgonyát, bora közönséges, erdeje tölgy, cser”.

Az 1850. évi népszámlálás szerint a lakónépesség 1177. Ebből katolikus 1171. zsidó 6; férfi 561, nő 616; magyar 1121, német 56 (valamennyien uradalmi alkalmazottak). A házak száma 168, a házlakóké pedig 269. Megjegyzendő, hogy a II. József-féle összeírásakor (1784–87-ben) a jogi, ill. belföldi népesség száma 907, a házaké pedig 137 volt. A lakosság az ezres létszámot az 1800-as évek elején lépte át (1804-ben 1025 fő).

1850-ben a lózsi határ területe (beleértve a grófi birtok területét is) – a fentiek összesítéseként – 3484 kh.-t tett ki. 1853-ban az uraság szántója 853 kh, rétje 132 kh. A legelőterület nagyrészt a földesúr birtokolta. A parasztok legelője csupán az igásoknak volt elegendő (1828-ban 50 pár ökör, 10 pár ló). A szőlő területe a XVIII. század közepétől az alacsony hozam miatt fokozatosan csökkent (1778-ban 752, 1847-ben 674 kapás). Az erdő urasági tulajdonban volt.¹²⁽⁴¹⁾

A földesurak kártalanítását az 1852-ben kiadott ún. úrbéri pátens rendelte el, mely szerint felbecsülték a jobbágytelkeket és egyúttal megállapították a kármentesítés összegét is. A rendelet értelmében a „hédervári gr. Viczay Károly, Adolf, és Héder részére Sopron megyében; Eszterházi, Csepregi és Kapuvári szolgabírói kerületekben lévő Lós, Egyházásfalu, Ebergőcz Dasztifalu és Vica helységekben – ezelőtt úrihatóságú 95 1/8 jobbágytelek és 89 zsellér házból álló birtokukra” a következő kárpótlási tőke kifizetése vált szükségessé:

Loos	44 2/8 telek vetés	á 650 fl.	28.762 fl.	30 kr.
	74 ház	á 50 fl.	3.700 fl.	
Egyházásfalu	1 4/8 telek vetés	á 650 fl.	1.056 fl.	15 kr.
Ebergőcz	11 4/8 telek vetés	á 650 fl.	7.475 fl.	
Dasztifalu	16 telek vetés	á 650 fl.	10.400 fl.	
	5 ház	á 50 fl.	250 fl.	
Vicza	21 6/8 telek vetés	á 650 fl.	14.137 fl.	30 kr.
	10 ház	á 50 fl.	500 fl.	
Összesen	95 1/8 telek vetés, 89 ház		66.281 fl.	15 kr.

A lózsiak a rájuk kirótt kárpótlási összeget sokalták, csökkenteni szerették volna, ezért bírósághoz fordultak. A tárgyaláson a Viczayakat Ebergényi Sándor ügyvéd képviselte, akit feljogosítottak, „hogy az Urbéri kapcsolat és a Földesúri törvényhatóság megszüntetése folytán megszűnt jogokért és járandóságokért Sopron megyében fekvő Loosi Uradalmunk után az illető Cs. kir. Földtehermentesítési tőkéről tárgyaljon”. A bíróság a lózsiak keresetét 1855. június 13-án hozott ítéletével elutasította, ugyanakkor a Viczayak számára „1855-ik évi november 1-jétől kamatozó 66.281 frt. 15 kr. tőke, úgy 7270 frt. 37 2/4 kr. kamathátralék ítéltetett meg véglegesen”.

³²³Mivel a szőlők nem tartoztak az úrbéri állományhoz, így ezeken a földesúr birtokjoga továbbra is megmaradt. Az 1853. évi pátens ezekre vonatkozólag kimondta, hogy amíg a szőlőbirtokos nem váltja meg

a hegy urától szőlőbeli terheit, a szolgáltatások addig „vonakodás nélkül teljesítendő”. 1857-ben a censualis szőlők területe 393 hold 1256 □-öl. Az uraság kezelésében 3 hold 1278 □-öl volt.

1857-ben a lózsi és a kis-lózsi majorüzemek termőterülete 2657 kh. 948 □-öl, aminek becsértéke 401.519 frt. 49 kr. További becsértékek: épületeké 74.215 frt. marhagazdaságé 15.914 frt., szerszámoké 4.564 frt. 15 kr., faérték 98.176 frt. 40 kr. italmérése 2.295 frt. 9 kr. Ezzel kapcsolatban a földesúr alábbi kesernyész megjegyzést tette: „...a birtok értéke 848 óta alább szállt, szinte annyi percenttel, amennyivel az érte nyerhető pénz kevesebbet ér, és amennyivel kevesebbet tudok magamnak belőle szükségeimből fedezni, vagyis amennyivel e szükségletek drágábbak, mint normális állapotban voltak”.¹³⁽⁴²⁾

Ettől kezdve lózsi uradalmát és tartozékait árulni kezdte, de eladásra csak 1869 őszén került sor, mert ekkor talált rá megfelelő vevőt, ti. Solymossy Lászlót, aki ekkor bérelt hanyt az Esterházyaktól Sarród, Süttör, Szerdahely táján: „Kedves Öcsém, mint tudod a Viczay család utolsó tagja vagyok, s velem kihal a család. Törvényes örökösöm már alig várják, hogy szeretett lózsi birtokomra kezüket rátegyék, aztán túl is adjanak rajta mielőbb. Ezt nehezen viselném el. Én ismerlek Öcsém, hogy egyszerű származású vagy (burcelláns család, vagyis uszályvontató fuvarosok, M. S.), végtelen szorgalmas és hozzáértő jeles gazda, s tudom Te, ki megbecsülsz a földet, szeretett birtokomat megbecsülsz, s felvirágoztatod, s ezért jelen soraimmal felajánlom megvételre”.

Solymossy azonnal hozzá is látott az eléggé elhanyagolt gazdasági épületek felújításához, rekonstrukciójához, a leromlott gazdaság színvonalának emeléséhez, fejlesztéséhez.

A tagosításból kimaradt irtás-parcellákat eladta, a terméketlen réteket (Öregbajcsa, Napnyugati országútnál) feltőrette. Így birtoka a 90-es évek elejére a következőkből tevődött össze: „szántó 1151, kert 15, rét 104, legelő 229, erdő 445, szőlő 6, használhatatlan 28, összesen: 1988 kat. hold”.¹⁴⁽⁴³⁾

Áttért az istállózó állattenyésztésre s vele együtt a vetésforgót is átalakította. A vetést, amely addig a répamag kivételével „minő rövidebb idő végzése” miatt kézi szórással történt, és a cséplést 1872-ben gépesítette. Új technológiai folyamatokat vezetett be, munkaalkalmat pedig az egyre intenzívebbé váló növénytermesztésben és állattenyésztésben, valamint a Szemes-kutában az 1720-as évektől működő tégláégetőben, amelyet az 1870-es években felújított és bővített, biztosított az agrárproletárok számára. A század első felében a Viczayak lótenyésztését, a század utolsó évtizedében pedig Solymossy szarvasmarha-tenyésztését a megyében a legjobbak között tartották nyilván. Gazdasága terményhozamai is fokozatosan emelkedtek. Értékesítési lehetőségei a vasútvonalak (GYSEV és Déli vasút) kiépülésével javultak, jövedelme emelkedett és ez tette lehetővé, hogy 1880-ban, a termelés fejlesztésével egyidőben, földig lerombolt kastélyát újjáépíttette.

³²⁴A mezőgazdaság kapitalista fejlődése a lózsi parasztnál is jelentős átalakításokat hozott a termelésben. Az alapvető változások az 1870–80-as években kezdődtek meg. A nyomásos gazdálkodás helyébe a vetésforgó rendszer lépett. A búza vetésterülete nagyobbodott, a rozsé pedig csökkent. Az acélos keveset termő régi búzafajták helyett a puhább, de bővebb termésű nyugati búzafélék (pl. „Fogassiri”) honosodtak meg. A kukorica, burgonya és cukorrépa nagyobb térfoglalása is erre az időre esik. A cukorrépa-termesztésre a határ mélyrétegű talaja felettébb alkalmas volt. A 80-as években Lózs lett a környék cukorrépa-termesztésének központja. A szarvasmarha-tenyésztésben a szimentáli fajta (tejhozama évi 3–4 ezer liter) kapott elsőséget. Sor került a termelőeszközök fokozatos kicserélésére is. Új gazdasági gépek (vetőgépek, járgány, szeletelő rosta cséplőgép stb.), új háztartási eszközök (pl. tejszeparátor) jelentek meg a jobbmódú parasztnál.

A szőlők is paraszti tulajdonba kerültek. Megváltásukra a 70-es évek elején került sor. Ezt egy 1868-ban hozott törvény tette kötelezővé, mely szerint „az eddigi szolgálmányi viszony az érdekelt felek kölcsönös beleegyezése mellett sem tartható tovább fenn”. Ennek végrehajtása sem volt problémamentes. A község 1874-ben „a szőlődézsma váltság tárgyában” az alispánt kereste meg, aki egy hold szőlőterület váltságösszegét 50 forintban állapította meg.¹⁵⁽⁴⁴⁾ A lózsiai azonban „vonakodva” fizettek. ezért a földesúr a járási szolgabíróhoz fordult a „szőlődézsma váltság behajtása végett”. A század végén ezekben a szőlőkben, az Alhegyen kevesebb, a Felső- és Kishegyen több tőke filoxéra következtében elpusztult. A Kishegy meg is szűnt szőlőterület lenni.

1897-re a határ profilja a következőképpen változott meg: szántó: 2220 kh, kert 43 kh, rét 157 kh, szőlő 113 kh, legelő 266 kh, erdő 469 kh. Ebből a kisbirtokosoké: szántó 1069 kh, rét 53 kh, legelő 37 kh, szőlő 107 kh.

1897-re a kisbirtokosok száma csökkent: 1865-ben 348. 1897-ben 334.¹⁶⁽⁴⁵⁾ Ennek egyik oka, hogy azok a kisparasztek, akik nem tudtak a fejlesztéssel és fejlődéssel lépést tartani, tönkrementek. Szántójuk gazdát cserélt, ennek következtében fokozatosan alakultak ki nagyobb paraszti gazdaságok.

A gazdálkodásban végrehajtott szerkezetváltás eredményeként a századfordulón két szövetkezet (Tejszövetkezet, Fogyasztási és Értékesítési Szövetkezet) alakult meg. A Tejszövetkezet csarnokában lefőlözött tejet a tagok visszakapták, s az átadott mennyiség zsírszázaléka arányában havonta, utólag kapták meg pénzüket. A tejszínt és a vaját egy bécsi kereskedő (Spiegl) vásárolta meg. A Földműves Fogyasztási és Értékesítési Szövetkezet üzletrészek jegyzéseiből (10 korona) szerveződött meg.

A jobbágyfelszabadítás – a fenti eredmények ellenére – sem oldotta meg teljes egészében a parasztkérdést. Az úrbéri rendezés végrehajtása során Lózson is történtek szabálytalanságok, főképpen a volt zsellérek kárára. Ezért a sérelemért a parasztság sorain belül rétegharc fejlődött ki, amely odáig fajult, hogy Hancz József és Torma József 1872-ben az alispánnál emeltek panaszt a telkes gazdák ellen „törvénytelen eljárásaik” miatt.¹⁷⁽⁴⁶⁾

³²⁵A nincstelenek továbbra is föld nélkül maradtak. Ezek vagy cselédnek szegődtek (ugyanis a béresek száma belőlük egészült ki) vagy mezőgazdasági bémunkát vállaltak 1850-ben a mg.-ban 357 fő dolgozott. De többen voltak olyanok is – főképpen a fiatalok közül –, akik iparos mesterséget (takács, szabó, kőműves, ács, tetőfedő, asztalos, kádár, bognár, kovács, szíjgyártó, szücs, csizmadia, varga, borbély) tanultak. Ezek száma 1850-hez viszonyítva (35) a századfordulóig a duplájára emelkedett. A kézművesek (kisiparosok) között legnagyobb létszámban a takácsokat és a kőműveseket találjuk. A takácsmesterség (12 család) fellendülésére (ez a kender termesztés növekedésével magyarázható) jellemző, hogy 1878-ban takács ipartársulatot akartak alakítani, de nem kaptak rá engedélyt.¹⁸⁽⁴⁷⁾ Ezt az 1872-ben megszűnt takács céh (kiváltságlevelét 1694-ben Lipót királytól közösen kapták Vica, Széplak, Iván, Ebergöc takácsaival) pótlására kívánták létrehozni. A takácsmesterség azonban Lózson is a ruhaipar kialakulásával a század végétől sorvadásnak indult. Viszont a nagyobb mérvű építkezések következtében megnőtt a kőművesmesterek és -legények száma.

A felsorolt iparosokhoz sorolták még Lózson az uraság bérlőit is (kocsmáros, mészáros és molnár). A bolti kereskedelemben (egy szatócsüzlet) általában 2–3 fő dolgozott (1850-ben 4 fő).

A cseléd- és napszámbérekre vonatkozólag egy 1862-ből származó kimutatás az alábbiakat rögzíti

osztrák értékben	só	gabona
	34	

	helypénz		hús, gyertya váltóság							takarmány			
	ft.	kr.	ft.	kr.	font	mérő	rőzse kéve	széna sarjú szekér	marha- tartás				
lovass hajdú	24	–	17	60	50	4	22	4	30	240	1	1	1
gyalog hajdú	24	–	17	60	50	4	22	4	–	240	–	1	–
vincellér csősz													
erdőőr	10	50	8	90	25	4	16	4	30	120	1	1	1
kertész	23	10	8	78	40	6	16	5	–	120	–	1	–
majoros kocsis	18	90	17	50	50	4	22	4	–	240	–	1	–
béres	23	10	8	78	40	6	16	5	–	120	–	1	–
ostoros	18	–	7	–	25	4	12	2	–	60	–	–	–
juhász	42	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
juhász-bojtár	35	70	–	–	100	10	20	10	–	360	–	–	–

A lovas és gyalog hajdú minden évben kapott egy-egy dolmányt, mellényt, nadrágot, csizmát, kalapot, mentét és szűrt, a csősz, erdőőr és majoros kocsis egy-egy csizmát, kalapot és szűrt.

Megjegyezni kívánjuk, hogy cselédek nemcsak az uraság, hanem egyes gazdák is alkalmaztak (ún. háziszolga, 1850-ben 34 fő), akik az élelmezés, „kvártély” (télen az istállóban, nyáron pedig a pajtában vagy a „színben” volt fekhelyük) mellett pénzbeli fizetést is kaptak. Néhány helyen „ünnepi ruhát” is vásároltak nekik.

326 Az uradalom napszámbérei 1852-ben és 1862-ben a következők:

	jan.–márc.		ápr.–jún.		júl.–okt.		nov.–dec.	
	1852.	1862.	1852.	1862.	1852.	1862.	1852.	1862.
	osztrák értékű krajcár							
egy férfi kaszálásban			52	100	52	95		
egy férfi közönséges férfi munkában	28	40	35	45	35	50	28	40
egy asszony vagy felnőtt lány	21	34	25	36	28	42	21	30
egy fi- vagy leánygyermek munkára alkalmas	14	20	17 1/2	24	20	35	14	20 ¹⁹⁽⁴⁸⁾

A bérvizonyokra vonatkozólag a Solymossy uradalomból is maradt fenn táblázat, amely – Solymossy László újkéri volt földbirtokos közlése szerint – a századfordulóig volt érvényben.

A bérviszonyokra vonatkozólag a Solymossy uradalomból is maradt fenn táblázat, amely – Solymossy László újkéri volt földbirtokos közlése szerint – a századfordulóig volt érvényben.

	fa öl	búza mérő	rozs	árpa	föld □-öl	pénz ft.	kert □-öl	tehén- tartás	bor lit.	só kg hús kg
inspector	12	30	36	16	1600	800				
ispán, segédtszt	12	16	28	20	800	600	200			
magtáros	3	8	20	28	1200	300	100	1		
kovács	4	12	26	22	1200	140	100	1		
bognár	hul- ladék									
		8	20	28	1200	60	100	1		
gépész	4	8	20	22	1200	140	100	1		
vincellér	2	6	20	28	600	40	100	1	3 akó	
csósz, erdőőr	2	6	20	28	600	44	100	1		
gazda	2,5	6	20	28	1200	44	120	2		
béres	2	6	20	8	600	40	80	1		
ostoros	2	4	16	4	600	40	80	1		
kocsis, csikós	2	6	20	8	600	40	80	1		
juhász-számadó	3	6	18	4	1200	60	120	1	50	120
juhász-bojtár	2	6	18	4	600	40	80	1	25	90
juhász-kisbojtár	1	6	18	4	300	48	80	1	25	90
erdész	3	6	20	28	1200	80	100	1		
gulyás	2	6	20	8	600	40	80	1		
virágkertész	4	10	22	4	1000	210	200	–		
zöldségkertész	2	6	20	8	600	40	100	1		
parádéskocsis	2	6	20	8	600	80	100	1	és ruházat	
tehenes	2	6	20	8	600	60	100	1		
inas	–	4	10	20	600	108	100	–	3 heti koszt	
kukta	–	6	6	–	–	40	–		ellátás	

A plébános és az iskolamester természetbeni, az orvos pedig pénzbeni (évi 200 forint) juttatásban részesült.

327A fentiek mellett az inspectort illetve még az évi tiszta jövedelem 5%-a, továbbá 30 mérő tengeri. A cselédek egy anyadisznót szaporulatával legelőre járathatták, a pásztort az uradalom fizette, a kanokat szintén ő tartotta. Az erdész 1000 □-öl rozsföldet kapott kutyatartásra, vadteríték után jutalom, káros vad után lődíj járt neki s övé volt az olvasó pénz a fa licitálásánál. A favásárlók főleg pomogyiak (ma Pamhagen, Burgenland), sarródiak és széplakiak voltak.

A kimutatásból az is kitűnik, hogy a béres évi átlagos fizetése valamelyest túlhaladta a megyei szintet

(35–40 ft.). A napszámber a férfiaknál 1,50 ft. és 50 kr. között váltakozott, az asszonyok 40 kr., a gyerekek pedig 25–30 krajcártkaptak.²⁰⁽⁴⁹⁾

Az uradalomban a napszámlehetőség az esztendő egy részére korlátozódott (egész évben csak a kertészetben és a malomban), így kora tavasszal, késő ősszel és télen nem kaptak munkát az arra rászorulóknak.

Az agrárproletárok nemcsak az uradalomban és a gazdáknál jutottak munkához, hanem a vasútvonalak 60-as években elkezdődött építésénél is. Résztvettek a Sopron-Szombathely közötti ún. Déli vasút és a Sopron–Győr közötti ún. GYSEV vasúti pálya építésében. Az előbbin 1865-ben, az utóbbin 1876-ban indult meg a forgalom. Első terv szerint a GYSEV vonala a lózsi határt is szelte volna, de ehhez a földesúr nem járult hozzá a lakosság „követelkezésére” sem, mivel termőföldjeiből is szakítottak volna ki területet. Ugyanakkor azonban a pályatest feltöltéséhez a Kelemele dűlőben kavicsot biztosított. A község 1883-ban folyamodványt adott be a Járási Szolgabírói Hivatalba „vasúti megállóhely tárgyában”, de erre elutasító választ kapott.²¹⁽⁵⁰⁾

A 90-es évekre az agrárproletárok családtagjainak száma jelentősen megnőtt, ugyanis a demográfiai mutató (1870–1880 között volt a legtöbb szülés: 612) ekkorra érte el a csúcspontot. (1890-ben 1369 lakost írtak össze). Ez is egyik ok volt létük biztosítása érdekében, hogy az agrárproletárok egy része – különösen a fiatalság – vette a batyut és kivándorolt a szabad érvényesülés földjére. Sopronvármegyét 1900-ig 2504 fő hagyta el, ebből lózsi 25. A lózsi kivándorlók egy része Amerikában, másik része pedig a szomszédos Ausztriában telepedett le. Ez utóbbit azért választották, mert úgy vélték, hogy itt kedvezőbb kereseti viszonyok vannak. Ugyanerre az időszakra esik, hogy több lózsi családfő és családtag kezdett szarvasmarhával és sertéssel „üzérkedni” (pl. Németh peti család).

4. A többségében a jobbágyfelszabadulás eredményeképpen bekövetkezett változások ismertetése után foglalkozunk az 1848-as forradalom másik alapvető társadalmi vívmányával, a közteherviseléssel is, amelynek hatása a község akkori mindennapi életéből szintén nem múlt el nyomtalanul.

A közterhekre vonatkozólag az 1848. VIII. tc. úgy rendelkezett, hogy ezt az ország lakosai a jövőben különbség nélkül és aránylagosan viselik. Az egyenlő teherviselést az 1849 októberében megjelent császári pátens is – amely lerakta az ország jövőendő adóügyének alapjait – realizálta.

Az új közterhek során a parasztság számára a földadó jelentette a döntő szerepet. Közvetlenül nehezedett rájuk a házadó is, amely szélesebb rétegeket érintett, ugyanis háza Lózson több birtoktalan parasztnak is volt. A kormányzat kereseti és jövedelmi adót is rendszeresített. A személyes kereseti adó 16 éven felül mindenkire kiterjedt. A jövedelmi adó a haszonbérloket terhelte meg.

³²⁸Az eddig ismertetett egyenes adókra az abszolút kormányzat különböző pótdadókat is vetett ki. 1852-ben került bevezetésre az ún. országos pótlék, amely a közigazgatási kerületek szükségleteinek fedezésére, 1853-ban pedig a földtehermentesítési járulék, amely az állam által átvállalt úrbéri tartozásokra kibocsátott kötvények törlesztésére szolgált. Ezekhez kapcsolódott 1859-től a hadipótlék az olasz és porosz hadjáratokkal járó költségvetési hiányok pótlására. Így 1867-re az adóterhek csaknem 100%-kal emelkedtek. 1867 után újabb pótdadók (általános jövedelmi, községi és megyei) rendszeresítésére került sor.

A katonabeszállásolási pótdadó a megyei adóztatás körébe tartozott.²²⁽⁵¹⁾

A folytonosan növekvő adóterhek a lózsiakat is arra kényszerítették, hogy csökkentésért a megyéhez

forduljanak. Nagy József bíró 1861-ben, amikor az 1857., 1858. és 1859., évi községi számadásokat „számvevői vizsgálat végett” beadta a megyének, külön „folyamodványban” a kivetett adók csökkentését kérte.²³⁽⁵²⁾ 1866-ban – mivel az adók összegének kifizetése meghaladta anyagi erejüket – ismét a megyéhez fordultak „az adó lejobb szállításáért”.²⁴⁽⁵³⁾ Ebben az időszakban is fordult elő adóhátralék. 1880-ban a pótagók kivetésében, 1882-ben pedig a különböző adók „kiegyenlítésében voltak hátralékban”.²⁵⁽⁵⁴⁾

A katonabeszállásolási pótagóból befolyt összeg nem minden évben tudta fedezni a katonaság élmezését. A hiány pótlására a katonaság általában a rekviráláshoz folyamodott. Az így szerzett élelem utólagos elszámolása a parasztsokra nézve legtöbb esetben sérelmesen történt. 1871-ben olyan nagy létszámú katonaságot szállásoltak el Lózsón, hogy a bíró „ennek kevesbítését kérte”.²⁶⁽⁵⁵⁾ 1872-ben a katonák túlkapásaival szemben a lakosság türelme elfogyott és ez nagy verekedéssé fajult.²⁷⁽⁵⁶⁾ 1875-ben ismét a megyéhez „folyamodtak katonatartás felosztása tárgyában”. Még ebben az évben intézkedés történt a Lózsón elszállásolt katonaság ideiglenes elmeneteléről.²⁸⁽⁵⁷⁾ 1879-ben újból megjelentek és nemcsak a legénység, hanem a kapitány lakásáról és raktárhelyiségekről is a községnek kellett gondoskodnia (ok: a kastély átépítése).²⁹⁽⁵⁸⁾

A katonaság „feltöltése és pótlása” sorozás útján történt. 1876-ik évi ujoncozás folytán ideiglenesen felmentett és besorozott lózsi hadkötelesek:

	első 1856-ban	második 1855-ben	harmadik 1854-ben
	születettek		
a felhívott hadkötelesek 1876. évi október 31-ig	14	12	8
ideiglenesen felmentett	3	2	2
1876. évi október 31-ig sorozó bizottság elé vezetettek	11	10	6
besorozottak száma	4	2	3 ³⁰⁽⁵⁹⁾

³²⁹A különböző adók mellett a közmunkakötelezettséget is teljesíteniök kellett. Ez az igásállatokkal rendelkezők számára évi két, mások számára pedig 1–4 napot jelentett (fogatok 1897-ben: ló- egyes 16, kettős 14, ökör- 63, tehén- 76). A közmunkát a megyei, községi és dűlőutak, hidak, töltések karbantartására használták fel. De igénybe vették a rendkívüli elemi csapások (tűzvész, áradás, hófúvás stb.) alkalmával is. A megyei közmunkát – alkalmanként – megfelelő napszámárfolyamokkal ki lehetett fizetni. Így váltották meg a lózsiak 1873-ban az útagóztatással járó kötelezettségüket. Közmunkával állították helyre többek között 1853-ban a helységben beomlott kőhidat, 1857-ben a földutakat,³¹⁽⁶⁰⁾ amelyeket a tagosítás tett időszerűvé, 1883-ban a malom utat, amelyet az 1882-es árvíz tett használhatatlanná,³²⁽⁶¹⁾ továbbá tisztították ki és szabályozták az Ikva medrét.³³⁽⁶²⁾ Nagyobb telek idején (pl. 1893-ban január, 1859-ben március) nemcsak a községi, hanem a megyei utakon kialakult hórulaszok eltakarításában is részt vettek.

Az időnkénti elemi csapások, az ezekkel járó „önkéntes munkavállalások” szintén megviselték a lakosság teherbíró képességét. 1851-ben állatjárvány, 1855-ben veszettség, 1863-ban pedig a „keleti marhavész” (ragályos és felette pusztító betegség) tizedelte meg az állatállományt.³⁴⁽⁶³⁾ 1862–1863-ban aszály „fonnyasztotta” a növényvilágot. A gyakori tüzesetek (1809, 1854, 1863, 1867, 1873, 1886) pedig a

helységben romboltak. Ezek közül a legnagyobbak: 1809-ben a tűzkár 1696 K 15 kr. volt,³⁵⁽⁶⁴⁾ 1863. augusztus 15-ének éjjelén leégett a templom és tőle lefelé eső épületek: a kocsmaház a mészárszékkal, az oskolaház és négy parasztház a hozzájuk tartozó gazdasági épületekkel.³⁶⁽⁶⁵⁾ A tűzkárosultak minden esetben „könyöradomány iránt a felséges királyhoz folyamodtak”.

A fentiek figyelembevételével nem csodálkozhatunk azon, hogy a kormányzat által 1875 őszén „felszólított gyűjtésre”, amely az aradi vértanúk szobrának felállítását szolgálta, a lózsi bíró – miként a lövői szolgabíró kerület többi bírója is – azzal válaszolt, hogy „az általános pénzszükség miatt adakozás nem történt”.³⁷⁽⁶⁶⁾

5. A császári udvar- a feudalizmus felszámolásán kívül a forradalom minden más eredményét eltörölte. A levert Magyarországot közigazgatási beolvasztással „pacifikálta”, a megyerendszert eltörölte, helyette kormányzóságokat (kerületeket) állított fel. A községek ügyintézésére vonatkozólag hathatós intézkedéseket tett, természetesen Lózson is. A forradalom idején megválasztott előljárók, élén Molnár István bíróval „igazoltatásuk”-ig folytathatták működésüket. Szabadságharc alatti magatartásuk felülvizsgálását a járási főbiztos, Kéry Péter végezte el. Ezzel kapcsolatban az 1849. december 31-én kelt felterjesztése az alábbi: Loos mezővárosában az előbbi bírót mint becsületes szellemű egyént óhajtanám megtartani, az eskütséget pedig a következő egyénekből alakítani: bíró Molnár István, esküttek: öreg Molnár József, Horváth József, Tot József, Rogács József, Mikó János; hegymesterek: Farkas István, Ovárdics János, kis bíró Pető József”. Erre a válasz: „A jelentésben nevezett Előljárók a fennhozott indokok tekintetéből ³³⁰kormánybizottságilag megerősítettnek, s azoknak tisztjökbe leendő behelyezése a jelentésbe párban kiadása mellett Kéry Péter jár. L.B. Úrnak meghagyatatik”.³⁸⁽⁶⁷⁾ A tanító-jegyzőről készített jelentés is pozitív volt, így Beódi Ferenc is megmaradt mindkét állásában. Ugyancsak kinevezés útján végezhetette munkáját a két éjjeliőr (bakter), a két mezőőr és a két szőlőcsész.

Az abszolutista kormányzat 1855-ben rendelkezett a tanítói és jegyzői feladatkör szétválasztásáról, „minthogy ezen utóbbi phissicai idő tekintetéből kellőleg nem viseltethetik”. Ekkor került megszervezésre a kerületi jegyzői intézmény. Egy-egy kerületi jegyzőség általában 3 helységből állott. Sopron megyében 49 kerületi jegyzőség alakult. A jegyzők fizetését (a lakáson kívül évi 200–300 forint) a községeknek kellett biztosítania.³⁹⁽⁶⁸⁾

Lózson is volt kerületi jegyző. Sopronkövesd és Pinnye tartozott még hatáskörébe. A dokumentumokból (születési anyakönyv) az tűnik ki, hogy az itteni jegyzők „pünkösdi királysága” rövid életű volt, mert Pék Márton nevével 1857-ben, Füzi Károlyéval pedig 1858-ban találkozunk. Ugyanebben az évben az előjáróság választmányi tagokkal egészült ki. Az ekkori bíróban, Nagy Jánosban „megvolt a közbizodalom”, mert – feljegyzések szerint – „emberileg viselkedett”.

A Bach-korszak megdőlte (1859) után a kerületi jegyzői hivatal Lózson is megszűnt és a jegyzői teendőket ismét az oskolamester, ifj. Beódi Ferenc (tanítói oklevelét a győri preparandiában szerezte és 1857-ben lépett atyja örökébe) végezte. Új bíró, Ovárdics János került a mezőváros élére.

Az 1867. évi kiegyezés a helységeknek önkormányzatot is biztosított, amit Sopron megye „nem csak meg nem csorbítani, hanem összes tekintélyével és erejével támogatni és fenntartani” kívánt.⁴⁰⁽⁶⁹⁾

1871-ben új községi törvény lépett életbe, amely megszüntette a mezőváros elnevezést. Lózs a „kisközség” kategóriába került, mivel nem tudta vállalni az önálló jegyzőtartás költségeit. Sopronkövesddel és Pinnyével szövetkezett olyképpen, hogy a körjegyzői hivatal Lózson székel. Újra szétvált a jegyző-tanítói tisztség.

A községi törvény rendelkezése értelmében az önkormányzatot a falu lakossága a választott

képviselőtestület által gyakorolta, mégpedig úgy, hogy az előjáróságot – amely bíróból, esküdtekből és körjegyzőből állott – az ő jelöltjei közül lehetett választani. A jegyző szerepe Lózs életében is egyre nagyobb lett, mert tulajdonképpen ő ismerte igazán jól a törvényeket. Ezt a tisztséget a század utolsó negyedében a következők viselték: Cséby József (1872–1886), Magyar József (1886–1887), Cséby Imre (1887–1889), Váczy, Gyula (1889–1891), Nagy Sándor (1891–1894), Domonkos István (1894–1899), Horváth Péter (1899–1901). Működésük idején már több hivatalos aktán megjelenik a *Nagylózs* elnevezés, amely 1906-ban lett hivatalossá (2. kép).

A községi közigazgatás hosszú ideig anyagi erejének, bázisának megfelelően fejlesztette, korszerűsítette a helységet. 1864-ben a leégett iskola helyett újat épített egy tanteremmel és tanítói lakással. A megyei iskolatanács 1873. évi működéséről szóló jelentésben azt találjuk, hogy a lózsi iskola jó karban van, a tankötelezettek száma: 6–12 korú 179, 12–15 korú 84, mindennapi iskolába jár 64 fiú és 66 leány. 1882-ben a nagy létszám miatt, a közig. bizottság határozatot [331](#) hozott egy második tanterem felállítására, de erre nem került sor. [41\(70\)](#) 1893-ban az iskoláról a Canonica Visitatio-ban a következő olvasható: „semmiképpen sem felel meg a legújabb törvényeknek és követelményeknek. 173 tanulójának egyetlen osztálya és egy tanítója van”. Az épületet 1894-ben egy tanteremmel megtoldották és az oskolamester mellé segédtanítót is választottak Giczzy István személyében. 1899-ben Beödi Ferenc meghalt; munkásságát a halotti anyakönyv így őrzi: „49 éven át derekasan működött a kántortanító pályán, 42 éven át lózsi kántortanító volt”. Őt követte a helybeli születésű Balogh Jenő. Innen is ment nyugdíjba 1936-ban. Az iskolabővítéssel lehetővé vált, hogy megalakuljon a századfordulón az egyház által szervezett közművelődési egyesület, a „Katholikus Olvasókör”, amely Balogh Jenő irányításával elsősorban kulturális tevékenységet fejtett ki. Tagjait olvasnivalóval, szépirodalmi és mezőgazdasági témájú művekkel látta el, de szervezett énekkart, bálakat, színelőadásokat és a parasztság szakértelmének emelése érdekében ismeretterjesztő előadásokat.

A postahivatal felállítása 1882-ben történt. [42\(71\)](#) Lózs 1865-ig az eszterházi postahivatal körébe tartozott. Innen a „Nagy-Czenki posta kiadóság területébe” helyezték át, majd 1880-ban a kövesdi posta hivatal körébe osztották be. A posta 1891 júniusában kapott távírókat. A telefonhálózatba a községet 1904. november 28-án kapcsolták be. A szerelés költségeinek egyik felét a község, a másik felét pedig az uraság fedezte.

A vagyonvédelem érdekében – a gyakori tüzesetek miatt – a község 1886-ban tűzoltó szereket vásárolt, amelyeket a központban épített ún. fecskendőházban raktároztak el. Ennek első leltára: fecskendő 80 mm hengerátmérővel, 100 méter tömlő, 5 pár magyar egységes, 2 pár különféle tömlőcsavar és 1 vízhordó kocsi. [43\(72\)](#) A tűzoltótestület alapítási évről, tagjainak számáról, a működő tagok foglalkozásáról, a községi segély összegéről a „Magyar Tűzoltó-Testületek, Statisztikai Kimutatás az 1890. évről” c. munka ad tájékoztatást. E szerint az alakulási év 1888, a tagok száma: működők 58, alapítók 37, pártolók 190; a működő tagok foglalkozása: földbirtokos 1, hivatalnok 2, kereskedő 1, iparos 5, földműves 49; a községi segély összege 40 forint. Elnök: Solymossy László, parancsnok Solymossy Ödön.

A „községi szegények gyámolítására” 1882-ben szegényalap létesült. [44\(73\)](#) Erre azért volt szükség, mert megnőtt a szegényebb családi kötelekekből kitalított és a major istállóiban éjjeli menedékhelyet talált ún. „abnormálisok”, fogyatékosok száma, akik munkára alkalmatlanok voltak.

A halálesetek számának növekedése is indítékot adott arra, hogy az egészségügy terén is fejlődés történjen. Elsőként 1884-ben körorvosi állás betöltésére hirdetett meg pályázatot a község. [45\(74\)](#) 1880–1889 közötti időszakban a halotti anyakönyvben 471 elhunyt bejegyzése található, ami a lakosság számának 34,5%-a. A

nagy haladóságban – elmondások szerint – jelentős szerepet játszott az a [332](#)tény is, hogy a betegek elkülönítése legtöbb háznál nem volt megoldható, továbbá a beteglátogatás – még a fertőző betegeknél (himlőben 1806-ban 11, 1807-ben 12 gyermek, kolerában 1831-ben 14 fő halt meg, 1869-ben torokgyík, 1893-ban tífusz „szedte” az áldozatokat) is – divatban volt. A nemtörődomség, az ismeretek hiánya, alacsony szintje miatt a fertőzés aránya sokkal nagyobb volt, mint egyébként szükséges lett volna.

1896-ban a millennium emlékére a község szobrot emelt a következő felirattal: „Hazánk ezer éves fennállásának emlékére”. Ma ezt „Fehér kép”-nek hívjuk.

A közrendre a század elején a pandúrok, 1849-től osztrák zsandárok, 1860-tól ismét pandúrok, 1881-től pedig csendőrök ügyeltek. 1881-ben csendőrségi állomás is létesült itt, de ez 1883-ban átkerült Fülesre (ma Nikitsch, Burgenland).[46\(75\)](#) A csendőrség Lózs mindennapi életében igen nagy szerepet kapott, gyakorlatilag teljes ellenőrzése alatt tartotta a lakosságot.

A karhatalom tagjainak a lózsiai elég gyakran adtak munkát. A kihágások: az „éjszakai nyugalom” megzavarása „kurjongatásokkal”, a tilosban történő legeltetés, az orvvadászat, fa-, kavics- és szőlőlopások, továbbá a kocsmai verekedések a vásárok – különösen a Lukács-napi (okt. 18.) és karácsonyi – bálók és búcsúk (aug. 20.) alkalmával éves szinten megisméltődtek. A lózsi búcsúk Mohl Adolf „Lövvő története” írójának leírása szerint nemcsak azért voltak híresek, mert a temetőben a XIII. században épült Szent István kápolna búcsújáráhely volt, hanem azért is, mert ezen minden környékbeli juhásznak meg kellett jelennie, kik a litánia után (3 óraker) kezdődő mulatozásban is élenjártak. Amikor a hangulat a legmagasabbra hágott, a juhászok „titkos szövetsége fejének egy intésére a számukra ellenségnek vélt legényt körülvették s deres nélkül úgy megtáncoltatták rajta a kampós botokat, hogy mindenkorra elment a kedve kikezdeni a juhászokkal”.[47\(76\)](#)

A szőlőhegyekben elburjánzott kihágások megfékezésére, csökkentésére a bíró 1865-ben a hegyesterek, Balogh György és Kardos István részére fegyverviselési engedélyt kért.[48\(77\)](#)

A lózsi kilengéseket a megye is megsokallta, ezért az alispán 1869-ben jelentést kért a bírótól „a Lózsion történt kihágásokról és erőszakoskodásokról”.[49\(78\)](#)

1879-ben „verekedő lózsi legények”,[50\(79\)](#) 1882 decemberében pedig „négy részeg, akik 27-én éjjel egy izraelitának (Burghaim Jakab) ablakait beverték, adattak át a járásbírósnak”.[51\(80\)](#) Ez utóbbi esemény arra utal, hogy az országban történt antiszemita zavargások és megmozdulások híre Lózsra is eljutott.

A követválasztások sem voltak eseménytelenek Lózsion. A szembenálló táborok vehemensebb kortesei nem egy alkalommal keltek „egymással marokra”. Különösen az 1887-es, 1892-es és 1901-es választások alkalmával, amikor a lózsi földesúr, Solymossy is – kormánypárti programmal – jelöltként lépett fel. Megválasztása csak 1901-ben sikerült.

[333](#)A követjelöltek emberei „kortesnótával is cukkolták egymást”. Egy szelídebb fajtájú így hangzik:

kormánypárti nóta

A Solymossy udvarába

Eltörött a lovam lába;

Gyere pajtás gyógyítsuk meg.

A néppártot buktassuk meg.

néppárti válasz

A lövői határon

Solymossy ül számáron;

A Solymossy körül jár,

Van-e eladó számár.

A Solymossy megbukott,
Egyik szeme kiugrott,
Ha még egyszer megbukik,
A másik is kiugrik.

A Solymossy nem lett követ,
Elszegődött köszörűsnek;
Köszörűli a bicskáját.
Míg ölelem a babámat.[52\(81\)](#)

6. A paraszti házak építkezésében és a lakóhelyiségek berendezésében szintén változás következett be. Tűzesetek után a szegényebbeknél a vályog (tömött) falakra újra szalma- vagy nádtető került, a tehetősebb parasztok a tömött fal helyett a téglából emelt lakóházukon a tetőzetet zsindelemmel fedették be, a szobákat nem sárral, hanem padlóval burkolták, a konyhákat nem nyílt, hanem zárt kéménnyel, alatta sütőkemencével és tűzhellyel, építették. A század végén jelent meg a nagygazdák L-alakú, 3–4 szobás háza, utcára néző 4–5–6 ablakkal. Ezek többsége az Alszegezen épült (lásd, ma Csertő-ház).

A lakóhelyiségekben a sajátkezűleg készített bútorok, eszközök fokozódó mértékben adták át helyüket a gyári termékeknek, a városi vagy helybeli kézművesműhelyek portékáinak.

Az 1893. évi Canonica Visitatio-ban az áll, hogy a lózsiaik egyik vétke: „luxus az öltözködésben”. Ekkorra tehát az új viszonyok már észrevehetően megmutatkoztak az öltözködésben is. A paraszti réteg a hagyományos, jelentős részben a maga által készített ruhafélékről a boltban vásárolt, gyárilag készített termékek használatára tért át, amely folyamat 1867 után kezdődött meg. Nem kétséges, hogy a század végére az öltözködés is erősen magán viselte a parasztság vagyoni megoszlásának jellegzetességeit és tulajdonképpen ez is a jövedelmi viszonyoktól függött.

A levéltári források alapján, kiegészítve azokat más ismeretekkel,[53\(82\)](#) alakult ki az a kép, amely a XIX. századi Lózs gazdasági és társadalmi viszonyait ábrázolja. A század első felében a lózsiaik is még a feudális kötöttségek jármát viselték. Felszabadításukra az 1848-as forradalom idején sor került ugyan, de a vesztes szabadságharc utáni több évig tartó önkényuralom, a súlyos természeti [334](#)csapások, a különböző adónemek bevezetése és fokozatos növekedése ismét nehéz megpróbáltatások elé állították őket. Az 1867. évi kiegyezés után pedig a hajdani mezővárost kisközséggé minősítették vissza. Ezen státusát pecsétje is jelzi. LOOS KIS-KÖZSÉG * SOPRON MEGYE * A pecsét mezejében az 1786. évi lenyomattal azonos pecsétkép, vagyis lebegő koronán apostoli kereszt, alsó ágai mellett egy-egy csillag. A kereszt mellett függőlegesen három-három díszítés (1898). Pecsétje 1906-tól: SOPRON VÁRMEGYE NAGYLÓZS KÖZSÉG * 1906* Az 1898. évi pecsétképet csücskös pajzs piros mezejébe helyezték. Egyidejűleg azonban megindult gazdasági életének fejlődése, a helyi közigazgatás észszerű irányítása nyomán fejlesztésének korszerűsítése.

1989. XLIII. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / Mollay Károly: A Számkivetettek Testvérülete a középkorban

Mollay Károly: A Számkivetettek Testvérelete a középkorban

1. Ezt a testvéreletet Házi Jenő okmánytárának név- és tárgymutatójában a „Vallásos céhek” között a „nyomorgók céhé”-nek, középkori soproni egyháztörténetében (Sopron, 1939, 302–304) a „nyomorultak vagy a száműzöttek céhének (fraternitas exulorum, ellendzech)” értelmezi és ezt írja: „az a felebaráti szeretettől áthatott feladata volt, hogy segítsen azokon a szerencsétleneken, akik a földi igazságszolgáltatással bármi okból ellentétbe kerültek és börtönben sínylődtek avagy halálos ítélet végrehajtása előtt álltak. Elsősorban lelki vigasz nyújtásáról volt szó, ez okból a céh javadalmas papjának volt kötelessége a börtönöket meglátogatni, a gonosztevőket az Istennel kibékíteni és a vesztőhelyre elkísérni. Valószínűnek tartom, hogy a megtért és kivégzett bűnösöket a céh temette el és mondatott lelkükért szentmisét, valamint imádkozott értük. A halhatatlan lélek megmentésén kívül azonban kétségtelenül a testi nyomorúság enyhítésén is fáradoztak étel, ital és ruha nyújtásával, ha pedig enyhítő körülmények forogtak fenn, úgy ez a céh volt az, amely megmozgatta a papságot és a világi hívek seregét, hogy lépjenek közbe a tanácsnál és könyörögjenek az eltévedt bűnös életéért. Az ilyen közbelépéseknek igen sokszor meg is lett az eredménye, mert amint a fennmaradt reverzálisok bizonyítják, a városi bírói szék gyakran megkegyelmezett a halálraítéltnak, ki kiszabadulása előtt mindig írásban ünnepélyesen megígérte, hogy bebörtönöztetése miatt senkin nem fog bosszút állni. De a társadalom hajótöröttjeinek lehet tekinteni a koldusokat, a tehetetlen és elszegényedett öregeket vagy nyomorékokat, kiknek nem voltak olyan hozzátartozóik, akik gondoskodni tudtak volna róluk. Ezek felkarolása és támogatása szintén a céh feladatahoz tartozott, ha pedig elhunytak, úgy tisztességes eltemetésükről ők intézkedtek, egyszóval ez a céh ott tevékenykedett, ahol a földhöz ragadt szegénység vagy a gonoszsága folytán börtönbe került embernek kétségbeesett állapota miatt a legnagyobb szükség uralkodott és mindezt cselekedték Krisztus szerelméért, a túlvilági jutalom reményében, ahogy azt az Evangéliumból és az Egyház oktatásából tanulták”.

2. Ezek a megállapítások túlnyomórészt a testvérelet német nevének téves értelmezésén, kisebb részben a XVII. századi állapotnak a XV. századra való visszavetítésén alapulnak, amit a források nem igazolnak. A testvérelet neve 1420: die *ellend-zech*; 1434: der *ellenden-zech* (résztes eset); 1435: die *ellendzech*; 1438: *ellentzech*; 1457: *cecha der ellenden*; 1461: die *ellend czech*; 1468: *Zech der 335ellenden*; 1482: der *elennendenzech*..., denselbigen bruedern der *elendenzech*; 1496: der *ellenden zech* (alanyeset!); 1525: *zecha exulum*; 1527: *Zech ellend* (II/1: 47, 50; II/3: 37, 92; II/4: 43, 153, 290; Gb. 7r; II/5: 71; II/6: 403; 1527. évi adójegyzék). A középkori német *ellende* melléknév¹⁽⁸³⁾ eredeti jelentése 'in fremdem Land, aus dem Frieden der angeborenen Rechtsgenossenschaft ausgewiesen, verbannt', majd 'unglücklich, jammervoll'. A német *zech* 'kéművesek, kereskedők érdekvédelmi szervezete' szó valóban forrása a XV. század első felében állandósult magyar *céh* szónak,²⁽⁸⁴⁾ de a német 'Bruderschaft', latin 'fraternitas', magyar 'testvérelet' jelentése a magyar szónak nem mutatható ki. Ezért a *der ellenden zech* ~ *zech der ellenden* szó szerkezetben a *zech* szó nem fordítható a magyar *céh* szóval, bár 'előljáró'-ja németül *zechmaister und verweser* (II/1: 50; 1527. évi adójegyzék), a tagok megnevezése viszont *frumen* és *brueder* (II/1: 50; Gb. 7r; II/1: 323). A *der ellenden zech* ~ *zech der ellenden* (a fenti adatokban szereplő kötőjel az eredeti forrásban hiányzik) kifejezés tehát pontosan azt jelenti, mint a fenti latin *cecha exulum* 'a külföldieket, hontalanokat, számkivetetteket istápoló testvérelet'.³⁽⁸⁵⁾

3. Ilyen testvéreletek (németül: Elendenbruderschaften) német nyelvterületen a XIV. és a XV. században nagy számban alakultak. Az elsőt 1310-ben Bécsben említik. Ex. Möller első összefoglaló munkája (Die

Elendenbrüderschaften. Ein Beitrag zur Geschichte der Fremdenfürsorge im Mittelalter Leipzig, 1906) már közel 100-at ismer. Bírálója, F. Falk (Historisches Jahrbuch der Görres-Gesellschaft 1909, 322–328) jegyzi meg: „Die lokalgeschichtliche Forschung hat auf dem Gebiet der Fremdenfürsorge überhaupt noch viel zu tun, und ich vermute, daß dann auch eine nicht geringe Zahl weiterer Elendenbrüderschaften auftauchen wird”. Az eddigi irodalom alapján megállapítható, hogy e testvéretek eredetileg alacsonyabb társadalmi állású néprétegekhez tartozó férfiak és nők kis taglétszámú világi társulásai voltak szegény idegenek, nem helybeliek, továbbá a testvéreleti tagok temetésének, gyászmiséjének megrendezésére, idegenek elszállásolására, betegápolására, lelki vigasztalására, meghatározott étrendű ún. szeretetvacsorák rendezésére, végül általában szegények megsegítésére. A XV. század második felében az egyház mindinkább befolyása alá vonta őket, hiszen a szegények gondozása elsősorban az egyházra hárult.⁴⁽⁸⁶⁾ Ezért erősödnek a testvéretek működésének vallási vonatkozásai (körmenetek, ima előkért és holtakért, vigíliák betartása, gyászszertartások stb.). Ennek egyik megnyilvánulása az is, hogy egyes misekönyvekbe a gyászmisék imaszövegei közé a számkivetettekért való könyörgést („Pro animabus exulibus”) is felvették, először egy 1487. évi kölni misekönyvbe. A reformáció előestéjén a Számkivetettek Testvéretelenek működése mindinkább egybeesett a Tisztítóhelyen szenvedő lelkek Testvéretelenek (Armenseelenbrüderschaften) működésével, sőt a müncheni ³³⁶„Brüderschaft der Ellendere” latin neve ekkor „confraternitas omnium animarum” lesz.⁵⁽⁸⁷⁾

4. Sopronban is lényegében ez a fejlődés útja, azzal a feltűnő különbséggel, hogy itt a Testvérelet nyomon követhető százéves középkori történetének minden adata a külváros második fertályával (Kovácsok utcája, Rózsák utcája, Fövényverem)⁶⁽⁸⁸⁾ kapcsolatos. Nem tudjuk, mikor alakult meg a Testvérelet. 1429-ben, azaz amikor a Tisztítóhelyen szenvedő lelkek Testvéretele (fraternitas omnium fidelium animarum, allergelaubigen selen zech) feltűnik a forrásokban (Házi i.m. 301), már működik: Seuberlich Lénárd kereskedő (II/2: 396, 398), az 1420-as években a belső tanáccsal szembehelyezkedő külvárosi polgárság egyik vezetője, a külső tanács tagja a második fertályból (I/2: 293, 299, 329; I/1: 168, 170; GerB. 5, 8; II/2: 399), akinek az Újteleki utcában (1. fertály) és a Kovácsok utcájában volt háza, 1429. nov. 25-i végrendeletében a Testvéreletre (*in die ellend zech*) hagy 1 bécsi dénárfontot saját gyászszertartására (*das man im begen sol* II/1: 47). 1434-ben jegyzik be a városi könyvbe, hogy a Kovácsok utcájában elhunyt István parasztpék (*der Bayrischpekch*) 1/4 Frettner-szőlőjét 40 bécsi dénárfontért eladta „der ellenden zech zu Odenburg einem ydem zechmaister und verweser derselben zech und allen iren frumen damit ze schaffen. verkauffen, versetzen und geben, wem sy wellen” (II/2: 321, 351; II/6: 134; II/2: 404, 421; II/3: 30; II/6: 121; II/1: 50). 1435-től kezdve szerepel a Testvérelet a bordézsmá- és az adójegyzékekben. A Testvérelet borát a mindenkori előljáró pincéjében tárolták, itt is vetették ki rá a bordézsmát, ill. a Testvérelet ingatlan vagyonára az adót. 1435-ben, 1438-ban és 1447-ben Felbel Mártonnak a Fövényverem (*auff der Santgrub*) álló házában 5 1/2, 1 1/2, ill. 5 1/2 akót (II/3: 37, 93, 380). Ezenkívül még pótlólag 1438-ban Scharlawitz Miklós szíjgyártónak a Kovácsok utcájában levő házában 1 akót (II/3: 92), 1447-ben pedig György szabónak a Rózsák utcájában levő házában ugyancsak 1 akót (II/3: 379); ezek nyilvánvalóan a Testvérelet tagjai voltak. A Testvérelet termése a bordézsmának legalább a tízszerese volt. 1454-ben az akkor még a Fövényvermen lakó Zaukan Fülöp a Testvérelet előljárója, az adó 3 dénárfont (II 4: 6). Ezután közel 20 éven át változtatva a Rózsák utcájában lakó Hengst György (1456., 1457., 1461., 1462., 1463.) és Baumgartner János (1458., 1459., 1463–1466, 1468.) a Testvérelet előljárói: az első 1468-ban mint külvárosi polgár lesz a belső tanács tagja (II/1: 108), a második kimutathatóan 1459-ben, 1464-ben és 1466-ban a második fertály adószedője, azaz tanácstagja (II/4: 108, 113, 232; 284; II/1: 95). Ha az ezekre az évekre érvényes adókulcsot a testvéreletekre is elfogadjuk, akkor a Számkivetettek Testvéretelenek ingatlan vagyonát 1459-ben 80 dénárfontra, 1463-ban 60, 1468-ban 37 1/2 dénárfontra becsülték: az adó 3 dénárfont (1456), 2 dénárfont (1457, 1459), 1 dénárfont (1461, 1462,

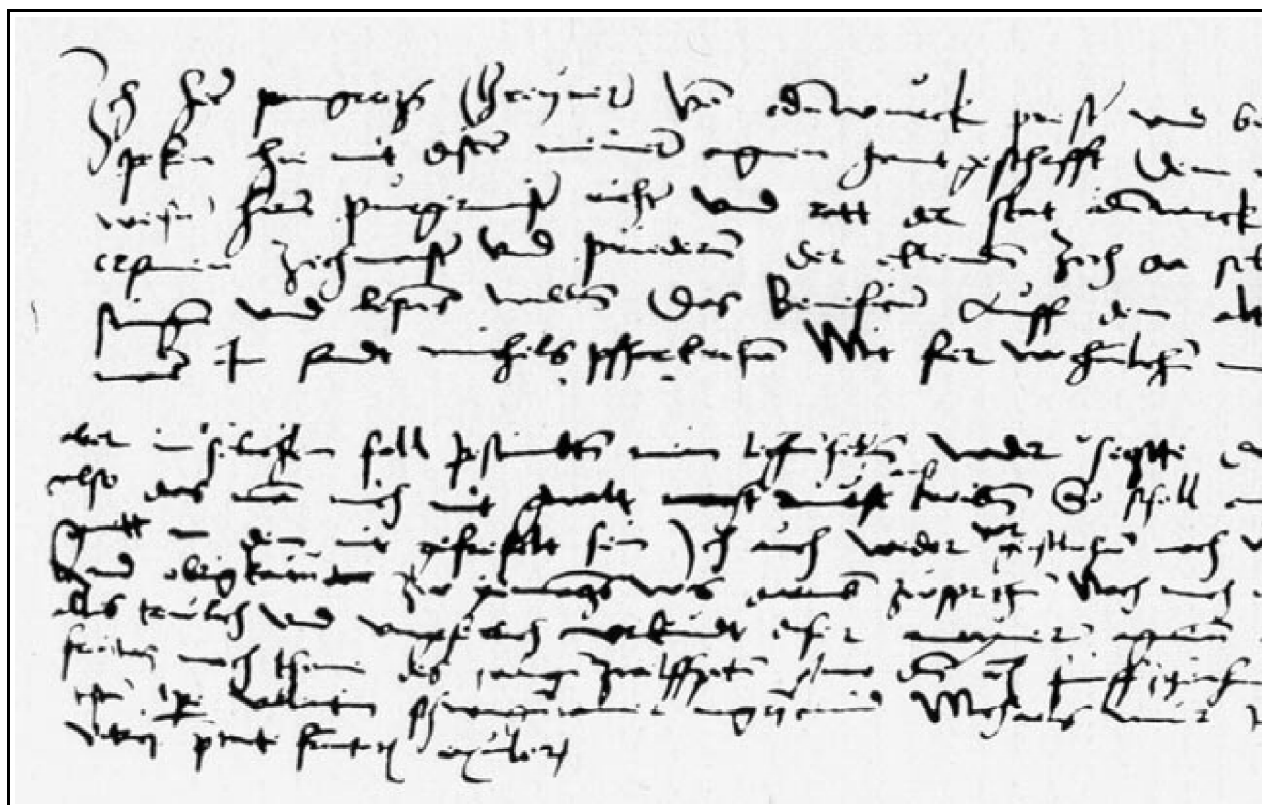
1463), 10 dénársolidus (1464), 15 dénársolidus (1465), 2 1/2 dénárfont (1466), 1468-ban pedig Spiegel Tamás Kovács utcai fürdős házában ismét 10 dénársolidus. 1473-ban ismét Hengst György az előljáró (adó: 5 dénársolidus II/6: 230), 1488-ban és 1489-ben a Rózsák utcájában lakó Möckel János, aki 1489-ben adószedő, azaz a külső tanács tagja (adó: 2 forint, 4 + 2 forint II/4: 398, 410; II/5: 12); 1496-ban Schützner János a Fövényveremből (bordézsma: 1 1/2 akó II/5: 71). 1484-ben a Fövényvermen lakó Resch Miklós végrendeletében szőlőt (*unter den mandlpawmen*) hagy a Testvérületre (II/1:216).

3375. A Testvérületnek ez a jellege, azaz hogy tagjai kizárólag a második fertályból kerülnek ki, a XVI. században megváltozik. Ezzel együtt megváltozik működésének tartalma is. Említettük, hogy a XV. század második felében német nyelvterületen az egyház a számkivetettek testvérületeit mindinkább befolyása alá vonta és a szegényügy szolgálatába állította. Nem véletlen tehát, hogy az *ellende* melléknév és a belőle származó *elend* főnév jelentése is megváltozik. Sopronban ennek első adatai szintén a XV. század második feléből valók: 1456-ban pl. Schleifengrad Mihály kovácsmester alsó-ausztriai (Rotenturm) fogságából ír könyörgő levelet a soproni tanácsnak: „secht mein *elend* vnd grose armut” (I/4: 84); 1481-ben Preirer György javadalmas pap végrendeletében temetéséről többek között úgy intézkedik, hogy mindenegyes káplán, „dy tragen mein *eilenden leichnam*”, 25 dénárt kapjon (II/1: 199); 1503-ban egy végrendelet bevezetésében olvassuk: „ob Got der almechtig mich aus disem *ellennde* eruodert” (II/1: 282).⁷⁽⁸⁹⁾

Slapan György városplébános (1473–1500) idején, 1493-ban megkezdett Papi könyvben (Priesterbuch) a városplébános jövedelmei (*gulltt*) között első helyen szerepel egy 20 magyar forintnyi alapítvány, amelynek évi 10%-os kamata, azaz 2 magyar forint fejében Sarlós Boldogasszony (*Vnser liebm frau zu der haymsuechung*) napján (júl. 2) a hét kánoni óra imádságait és énekeit kellett elvégeznie, ill. elvégeztetnie: ezért 1 forint a városplébánosé volt, 1 forint pedig a közreműködő hitszónoké és az iskolamesteré (Pb. 7).⁸⁽⁹⁰⁾ Az alapítványnak az 1480-as években kellett létrejönnie. Slapan György városplébános 1500. évi végrendeletében a Testvérület alapítványára (*zw der stift der elendenzech*) hagyja Rotepeter-szőlőjét örökmise céljára, továbbá két ezüstpoharát, valamelyes tört ezüstöt és régi pénzerméket (*alte munß*), hogy az alapítvány céljára templomi ékszer (*kchlainhait*) készíttessenek (II/6: 274). A Testvérületnek ekkor már meglehetősen vagyona volt, hiszen pl. 1482. jún. 21-én adta el Joachim Jakab belvárosi kereskedőnek és belső tanácsosnak azt a belvárosi házat („*In der Fleischer gassen Zenachst des Michel Stadlls vnd Thoman puckels hewser*”), amelyet még Herzog Péter belvárosi polgár zálogosított el *den selbigen Bruedern der Elenden Zech*, de visszaváltani már nem tudott (Gb. 7^r). Slapan György városplébános ugyancsak a második fertályban, a Rózsák utcájában (ma: Szentlélek utca) levő, „új” plébánián lakott, szerepe egymagában is jelzi a Testvérület társadalmi elismerését. Most már belvárosi polgárok is a Testvérület tagjai sorába lépnek. 1506-ban Gugelzipf belvárosi polgár özvegye (Szt. György utca) végrendeletében 1 dénárfontot (II/1: 300), 1510-ben Schöttel Mihály pátricius 5 akó bort (II/1: 317), 1512-ben Baumgartner György pátricius, a már említett Baumgartner János fia, *der ellenden zech, darinn ich prueder pin*, 1 hordóban 16 akó bort hagy (II/1: 323). Az ő végrendeletéből értesülünk először a Testvérülettel kapcsolatos oltárjavadalomról, amelynek a soproni származású Greiner Pongrác káplán az első birtokosa: Baumgartner György *zu heerr Panngratzen beneficio* 10 dénárfonttal **338** tartozik. Az oltáralapítás tehát legkésőbb az 1510-es évek elején történt, bár Greiner Pongrác reverzálisát csak 1514. dec. 22-én írta be a Papi könyvbe (1. kép):

„Jch herr pangreczs Greyner von ednwurck priester und beneficiat da selbst peken hie mit diser meiner aignen haut geschriff Dem nach dy ersamen weisen herren Purgermaister richter und ratt der stat ädnwurck Mit sambt den ersamen Zechmaister und pruederen der eilenden Zech da selbst Mir vmb goczs singen und Lesens willen Das Beneficium Auff dem altar der haimsuechung marie Jn sandt michels

pfharkirchen Mit fier wochenlichen messen in der wochen Nemlich ainen suntag möß und sunst in der wochen drei meß gewidmet und gestiftt An heut dato verliechen haben Auff solichs hab ich Jnn pey mein pristerlichen eeden Eren trewen und glauben Zwegesagt gelobt und versprochen / Zwesag glob und versprich auch hye mit diser meyner hantgeschriff Das ich dy messen So ich wie vor pestimpt dieser goczs gab halber Wechelich Zw lesen hab vleisslich und trewlich erstatten und verpringen. Jch scholl und will auch dy guetter des beneficium ligunt und färundt Zw hauß und auff dem feldt peylich und stiftlich halten Nach meynem pesten vermugen. Dy selbig pesserer und meren Vnd was mir gott da pey verleicht Vnd ich mit mir darZw pringen Jch verschaidt mit oder an geschefft der pey alls meinem nechsten erben vormeniglich verlasß Nichts dar von verschaffen Denn was ein leidlichs und Zimlichs von meyner sell hayll wegen oder sunst meinem pesunderen freundt, dyener, oder dienerin dye solichs vmb mich und dy goczs gab getrewlich verdientten dem beneficio vnnachtaill Zwe geben mocht werden. Vnd Zw solichen geschefft auffs wenigst Zwen oder drey pestimbter meiner lechen herren Zw geschefft herren erfaderen. Jch will mich auch sunst Zw kirchen und Zw ströß Nemlich Zw den kotzeitlichen festen und suntagen Zw Vesperen mötten Vnd anderen goczdiensten und götlichen ampteren an haym pey der pfharkirchen erZaigen und halten Wie ainem frumen erberen wolpelaten priester Zwe gepert Auch vmb solche guetter Vnd liegenschafft Wegen den pestimpten herren von edenwurck Alls fier mein lechen herren erkennen Jnn Zucht und eer erpietten Auch in allen Zimlichen dingen gehorsame Vnd in evig Zeit Wider Ain ersamen ratt Vnd gmayn der stat ödnwurek nichts reden, rotschlachen, noch handeln Weder haymlich noch offentlich Wo ich mich aber Jn einem oder mereren obpestimbten artickeln vergeß Vnd vbertretlich erfunden und auf erman pestimbter meiner lechenherren den wie pestimbt nicht ein genuegen thett, Vnd hielte ich mich nit wie einem priester eerlich und geperlich wer So megen dy gedachten mein lechen herren Solich beneficium mit sambt seiner Zwegehörung Von mir auff heben Vnd einem anderen verleichen Zw velcher Zeyt oder Jars sölichen fall des Pestimbten beneficium und seiner Zwekerung [mit] sambt aller confirmacion und pestett So ich nach ordnung ges(ch)ribner recht Landsprauch der geWonhait darZwe hett, haben scholt, Eindt ader mähr Vnd sunst alles des, das menschlich syn, oder dye recht, gestlich, oder weltlich mir Zw pehelff, Dar wider erdenckhen an Zaigen oder Zwetaillen möchten Wo ich mich aber in solchem fall Pestimbten mein lechen herren Wider seczte Das Doch nit sein scholl Also das man mich mit gwalt [möcht] muestt außtreiben So scholl an meiner person und guett in den nit gefrefelt sein Jch auch weder vor geistlichen noch vor weltlichen rechten und öbrigkaiten Zwe yemanczs was drumb Zwsprechen Noch mich dess Zw peklagen haben alles trewlich und vngeferlich vrkundt diser meyner aigen hant geschriff Datum freytag nach thome des heiligen Zwelffpoten Anno domini etc. funffZehenhundert und Jm fierZechentisten (1514. dec. 22) tempore valentini 340schwingenhamer magistri civium, Michaelis mur Judicis Et Johannis schuczner vitrici prefate fraternitatis exulorum” (Pb. 811).

3391. Greiner Pongrác pap sajátkezű reverzálisa (eleje és vége 1514)

6. Ez a reverzális több szempontból tanulságos. Az első papi reverzálisról 1353-ból tudunk: ennek szövege nem maradt fenn, de tudjuk, hogy Henrik városplébános nem tartotta meg, ezért a városi tanács elmozdította állásából. Az első szöveget 1438-ból ismerjük: „Ebben a reverzálisban az új városplébános megígérte, hogy olyan állapotban fogja megtartani ingatlanait, mint ahogy azt átvette, semmi újítást nem fog kitalálni és a kegyúr tudta és beleegyezése nélkül semmit nem tesz földi javainak gondozásában. A későbbi időből meglévő reverzálisok is lényegében ilyen tartalmúak” (Házi i.m. 8–10, 21–22). Ennek megfelelően a reverzálisok a papok 7–12 soros sajátkezű bejegyzései a városi könyvekben. Greiner Pongrácé az első hosszabb reverzális. Nemcsak a polgármestert és a városbírókat nevezi meg, hanem a Szt. Mihály-plébániatemplom (itt létesült a Sárlos Boldogasszony-oltára) templomatyját (*vitricus*) is, azaz a már említett Schützner János második fertálybeli, majd belvárosi polgárt. Nemcsak nekik, hanem a Testvérület elöljárójának (*Zeelamaister*) és tagjainak (*pruederen*) fogadja meg kötelességeit. Ebből következtetjük, hogy 1514-ben éppen Schützner János volt a Testvérület elöljárója is. Új még a reverzálisban a hetenként elmondandó misék felsorolása (vasárnap 1, hétköznap 3), a javadalom ingó és ingatlan javainak gondozására és gyarapítására vállalt kötelezettség, valamint az, hogy elhalálózása esetén sem rokonának (*freund*), sem szolgájának, sem szolgálójának, bármennyire is megérdemelnék (*dye solichs vm mich vnd dy gochs gab getrewlich verdientten*) a javadalomból semmit sem hagyományoz; végrendelkezéséhez tanúkul legalább két vagy három belső tanácsbélit hív meg; a nagy ünnepeken vasárnaponként, a vecsernyék, hajnali misék, valamint más istentiszteletek idején megjelenik a plébániatemplomban; sem nyíltan, sem titokban nem tesz semmit a tanács ellen, mindig, mindenhol paphoz méltóan fog viselkedni; ha pedig mindezeket a kötelezettségeit megszegné és a tanács elmozdítaná, sem

egyházi, sem világi hatalmat nem fog igénybe venni az elmozdítás megakadályozására. Mindezeket a kikötéseket nyilván előfordult esetek tették szükségessé, ami 10 évvel az első reformáció elleni vizsgálat előtt mutatja a soproni helyzetet.

Miért éppen a Sarlós Boldogasszony, azaz az állapotos Mária Erzsébetnél tett látogatásának egyházi ünnepe lett az új oltárjavadalom titulusa? Az ünnep magyar neve (1583: *Sarlós boldog asszony*; de 1466: *Maria Elsebetnec meglatasa* Knauz Nándor: Kortan, Bp., 1876) az aratás megkezdésére utal. Latin neve *Visitatio Beatae Mariae Virginis*, amelyet soproni világi keletekben 1404-től (II/2: 297) kezdve adathatunk, valamint német neve, amely először a fenti 1493. évi feljegyzésben (Pb. 7) szerepel, viszont a Lukács evangéliumában (1, 39–56) leírt látogatásra utal. Német vallási néprajzi vonatkozásaiban nincsen olyan körülmény, amely a Testvérület feladataival lenne kapcsolatban. Csak arra gondolhatunk, hogy a fentemlített, Sarlós Boldogasszony napjával kapcsolatos alapítvány, amely a Papi könyv megkezdésekor már létezett, adta a 20 forintnyi kölcsönzött tőke visszafizetésekor a végső indítékot az oltárjavadalom megalapításához.

7. Greiner Pongrác soproni származású volt: fia az 1484-től az 1490-es évek elejéig szereplő Greiner Tamásnak (Gb. 5^r; II/4: 404, 416; II/5: 7, 30.), ill. az 1495-ben még élő özvegyének (II/5: 43, 47, 65); testvére Greiner Borbálának, aki Faschang János (II/5: 65), 1503/04-ben pedig Fleischhacker Péter kereskedő [341](#)felesége lett († 1533/34-ben). Pongrác 1499-ben a bécsi egyetem hallgatója⁹⁽⁹¹⁾ (azaz évfolyamtársa az utóbb fényes tudományos pályát befutott soproni Salzer Ambrusnak SSz. 1968, 137), majd sógorának, Fleischhacker Péternek anyagi támogatásával Győrött és Rómában tanul tovább: sógora végrendeletében (1535. márc. 11) megemlíti, hogy Pongrácot *alls er sich zu Rab ledig gemacht*, 2 magyar aranyforinttal segítette; amikor Rómába ment, 10 magyar aranyforintot adott neki, amikor Rómában Farkas volt soproni iskolamesternek 4 magyar aranyforinttal adós maradt, Lechner Tamás soproni pap útján utána küldte, s azután is még 4 dénárfontot kölcsönzött neki (II/2: 99–100).¹⁰⁽⁹²⁾ Nem tudjuk, meddig volt Pongrác külföldön: 1514. dec. 22-én mindenestre elnyeri a Számkivetettek Testvérülete Sarlós Boldogasszony-oltárának javadalmát (Pb. 811). Már 1515. febr. 27-én a második fertálybeli Kren Mihály takács özvegye 1 dénárfontot szán végrendeletében a Számkivetettek Testvérületének, bár maga mint a Nagyboldogasszony Testvérület (*Vnser frawn schidung zech*) lelki testvére (*selswester*) kíván temetkezni (II/1: 331; II/6: 246). Pongrác a Kovácsolt utcájában lakik (II/6: 403. 431; 1527. évi adójegyzék; 1528., 1534. évi bordézsmajegyzék: SSz. 1983. 221). Itt bordézsmaja 4 1/2 akó (1525), 9 akó (1526). 4 1/2 akó (1528), 5 akó (1534); adója 10 forint (1527). 1523-ban 20 magyar dénár híján 17 forintért ad el egy hordó bort a városnak Ferdinánd király részére (II/5: 366). 1/4 kaszálót bérel a várostól (II/5: 303). 1531-ben tanúként szerepel. (GedB. 295). Az 1526. jún. 26-i mustrán taplós puskát (*zundpüxen*), parasztkést és alabárdot mutat be.

1525-ben és 1527-ben Schürnbrand Bertalan (második fertály) a Testvérület elöljárója, 1526-ban pedig az említett Schützner János fia, Pál, most már belvárosi pátricius (II/6: 403, 435: 1527. évi adójegyzék). A Testvérület bordézsmaja 1 akó (1525), 3 akó (1526); adója 4 forint (1527). 1529-ben Joachim Keresztély 1 1/2 dénárfonttal tartozik a Testvérületnek, amelyet Schützner Pál mint városi kamarása fizet ki (GedB. 274): 5 dénárfont kölcsönért zálogul egy rét van a Testvérületnek 1531-ig lekötve (Gb. 121^v).

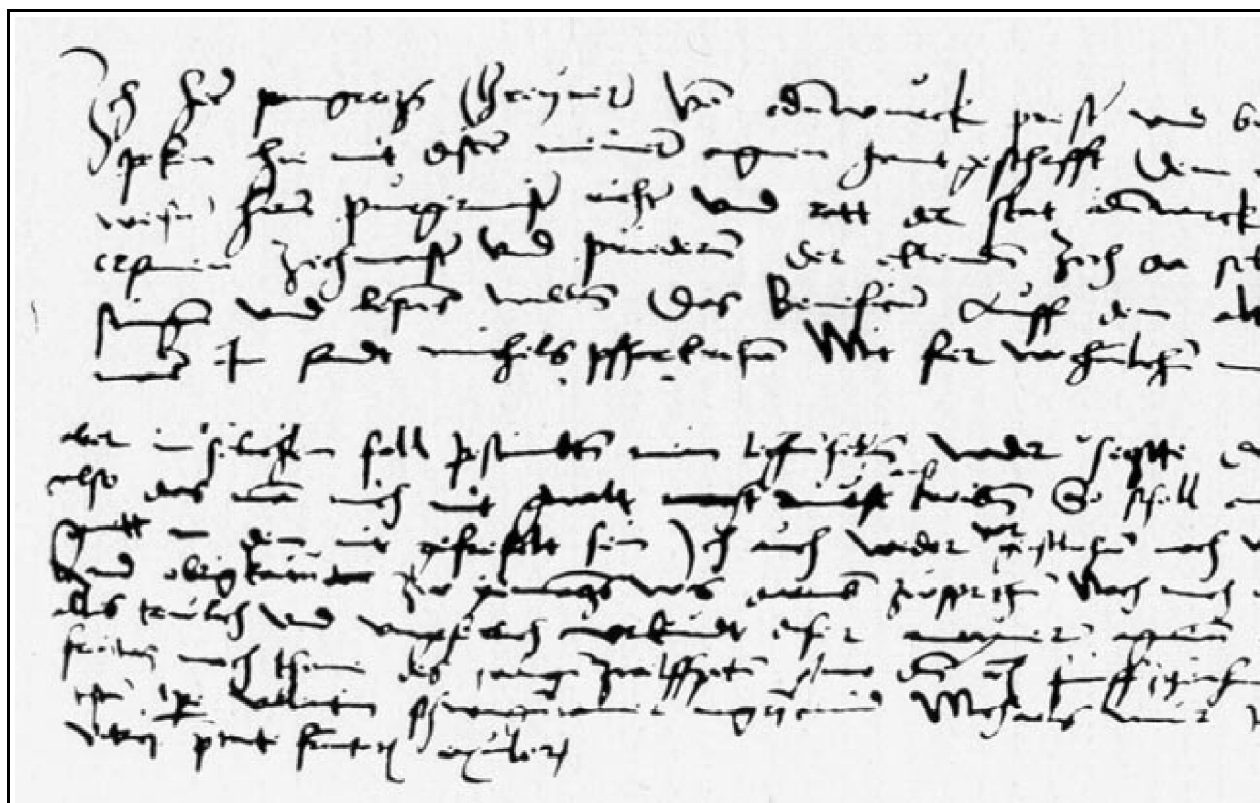
Greiner Pongrác 1537. dec. 26-án mint *beneficiat hye ezw Odenwurg der stift vnd altar Vnser frawn haymsuechung in der pfarrkirichen Sand Michel vnd der elendten czech* tett végrendeletet (II/2: 116–118). A személyesen írt 1514. évi reverzális ellenére a végrendeletkezéshez felkért tanúk között a belső tanácsnak csak egyetlen tagja, Grätzer Kristóf mészáros (1498–1546) szerepel, akiről már tudjuk, hogy 1544. évi végrendeletében. a mészárosok Szt. Jakab-kápolnáját kivéve, semmit sem hagy a templomokra,

viszont bőkezűen 50 magyar aranyforintot juttat a városnak (SSz. 1988, 304). A négy egyházi tanú közül három kimutathatóan életmódjában is a reneszánsz híve: Raidl Ulrik városplébános (1534–1548) „nem szakadt el nyiltan a katolikus vallástól, de életével és cselekedeteivel már erősen hajlott a lutheranizmus felé” (Házi i.m. 83), két gyermek maradt utána; Sol Kristóf, a Szt. Mihály-plébániatemplom Kisboldogasszony-oltárának javadalmasa (1525–1552) 1534 utáni tevékenysége még feltáratlan (SSz. 1989, 212); Schwarz Pál beneficiátus (1523-tól II/5: 349) lesz majd 342a városplébános árváinak a gyámja; Hengst Lénárd; a várárookmenti Boldogasszony-templom Szt. Anna-oltárának javadalmasa (1514–1539).

A végrendelező megemlíti, hogy az oltárjavadalom átvétele után örökségéből és saját szerzeményéből sokat kellett pótolnia, utódjának ezért segítségül 40 dénárfontot hagy (felét a városi tanács visszatartotta), a Testvérület 3 dénárfontot, a papok testvérülete 10 dénárfontot, a szegények 15 dénárfontot, a végrendeleti tanúk egyenként 1–1 dénárfontot kapnak; a városnak 10 dénárfontot, Niemandsfreund Máté nevű soproni, valamint többi sopronkeresztúri (*bey dem khrewcz*)¹¹⁽⁹³⁾ rokonának 10 dénárfontot, szolgájának, Walpurgának *vmb ir mwe vnd dyenst* 8 dénárfontot juttat. Ezt az összesen 101 dénárfontot abból a 111 dénárfontból kell kifizetni, amellyel Siebenbürger (*Peham*) Ferenc pátricius a neki eladott bor után még tartozik, valamint azt a 4 dénárfontot is, amellyel Pongrác Judenfeind Gáspár nevű rokonának (*vetter*) még adósa. Nagynénjének (*maym*), Jakab mészáros özvegyének legkisebb, még hajadon leánya kap ágyat, dunyhát, nagypárnát, kispárnát és két lepedőt, *wenn es erblich meyn aygen gewesen ist*. Egyéb háztartásbeli felszerelése (*hawsgraüdt*) maradjon meg a javadalomnál, de ingóságaiából elégítsék ki azt a két szegény asszonyt *vmb ir grosse mwe vnd nott*, akik betegségében ápolták. Rusztról egy adósa még 4 dénárfonttal tartozik neki, örökölt Auer- és Tiefenweg-szőlőjét pedig már régebben eladta (Gb. 114^r).

8. Greiner Pongrác utódja, a Nagycenkről származó Jankó Benedek reverzálisát 1539. febr. 7-én írta be az ún. Papi könyvbe (Pb. 820–821; 2. kép). Haláláig, azaz 1551 szeptemberéig tartó működését még fel kell tární. Bán János (Sopron újkori egyháztörténete Sopron, 1939, 8, 14, 17) ugyanis a reneszánsz korában megházasodott papokat, így Jankó Benedeket is, becstelen, megátalkodott bűnösöknek tekinti: „Sőt utóbbi annyira beleélte magát a családos életbe, hogy 1550 júliusában házat vett az Új utcában, amit később »feleségére« hagyott, és felvettette magát soproni polgárnak. Ő különben az egyedüli katolikus pap, akit Sopron külön a polgárai közé fogadott” (i.m. 14). Pedig ezek csak reneszánsz emberek voltak, akiket koruk ismérvei szerint kell megérteni és megítélni. Az egyháztörténetírónak nem a saját egyéni erkölcsi normái szerint, hanem a reneszánsz korának ismeretében kell a reneszánsz soproni megnyilvánulásait ábrázolnia.

Az 1537. dec. 26-án végrendelezett Greiner Pongrác nyilván 1538 folyamán halt meg. Utódja, Jankó Benedek 1539. febr. 7-én *post obitum quondam domini pangracy grainner ad Rectoratum Altaris Exulum Siue Beaté virginis in Ecclesia Sancti Michaelis Soprony- suffectus*, reverzálisát ekkor másolta az ún. Papi könyvbe. E reverzális szövege azonos Újkéri Máté és Kopasz Balázs már ismertetett (SSz. 1989, 35, 135, 218, 221) 1537. évi reverzálisának szövegével, kivéve a nagybetűk használatát és egyetlen értelemzavaró, tulajdonképpen értelmetlen másolási hibát. Ahol a latin nyelvű reverzálisban arról van szó, hogy az oltárjavadalom vagyont (*resque et bonc altaris*) nem fogja eltékozolni, a *resque* kitétel helyére *Neque* 'és nem' került. A három reverzális egymásután következik a Papi könyvben (818–821. lapok), javítást egyiknél sem eszközölt sem a másoló pap, sem a hivatalos városi iratokat (levéltárat), így a Papi könyvet is kezelő Rosenkranz Farkas nótárius. A három reverzális-másolat nemcsak a másoló papok latin nyelvi tudásáról, hanem a városi iratkezelésről is tanúskodik.

3432. Jankó Benedek pap sajátkezű reverzálisa (1539, eleje és vége)

3449. „Kétségtelenül még a középkori időkre visszamenő szokás lehetett az, amit Kaleschiák Péter ez oltár javadalmazásánál feljegyzett, hogy a földi igazságszolgáltatás által gonoszságaik miatt halálraítélteknek utolsó lelki vigasztalást ennek az oltárnak papja nyújtott és vesztőhelyre is ő kísérte ki ezeket a szerencsétleneket” – írja Házi Jenő (i.m. 99). Kaleschiák Péter (1616–1696) káplán, az első soproni katolikus egyháztörténetíró, 1676. évi feljegyzéseiben tulajdonképpen korának állapotát rögzítette.¹²⁽⁹⁴⁾ Az ezt megelőző időből a városi tanács saját vagy kölcsönként hóhérrel számos halálos ítéletet hajtott végre, a Testvérület, sem más oltárjavadalom papjának fentemlített ténykedéséről a soproni középkorban egyelőre nem tudunk. A XVI–XVII. századi források feldolgozása esetleg ezt is majd tisztázhatja.

1989. XLIII. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI

HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI

1989. XLIII. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI / Bognár Dezső: Sopron város törvényhatósági joga

Bognár Dezső: Sopron város törvényhatósági joga

1. A Népszabadság 1989. január 13-i számában megjelent, hogy a kormány javasolja az Elnöki Tanácsnak: egyes városokat megyei jogú várossá, egyes nagyközségeket pedig várossá nyilvánítson. Megyei jogú városnak javasolta: Kecskemét, Nyíregyháza, Székesfehérvár városokat. A soproni lakosok ezt sérelmezik és keresik az okát, hogy Sopron miért nem szerepel a javasolt városok között? Pedig Sopront polgárainak hűségéért IV. László király már 1277-ben kivette a megyei ispán joghatósága alól, a város helyett városi rangra emelte. Az 1277. évi szabadalomlevél és az ezzel járó adományok és kedvezmények jogi biztosítékai voltak Sopron várossá való fejlődésének, amit Sopron a következő évszázadokban elért. Sopron polgársága bebizonyította, hogy mindezt nem érdemtelenül kapta.

A Népszabadság 1989. február 13-i számában megjelent tudósítás szerint Németh Miklós magyar miniszterelnök és Franz Vranitzky osztrák kancellár találkozása 13-án délelőtt Nagycenken a Széchenyi kastélyban, délután Ruszton, az 1600 lelket számláló legkisebb osztrák városban volt. A tudósítás nem közli, hogy Ruszt nemcsak a legkisebb, hanem Ausztria büszke szabad királyi városa is. Még I. Lipóttól kapta borainak minőségéért (1681). Ezt a jogát napjainkig nem veszélyeztette egyetlen osztrák kormány sem. Sopron és Ruszt között a párhuzam kézenfekvő.

Felvetődik a kérdés, hogy a Rákosi-rendszer milyen jogon szüntette meg az 1277-ben IV. László királytól kapott törvényhatósági jogát? Azt, amelyet közel hét évszázadon át megőrzött és sok harc közepette Magyarországhoz való tartozásához is ragaszkodott.

Hogyan szűnt meg Sopron törvényhatósági joga?

Az 1950-es évek Rákosi-rendszerében monopóliumot élvező kommunista párt néhány emberéből álló politikai bizottsága egyedül döntött hazánk politikai, társadalmi életének minden területéről, a törvényességről, a történetírásról, döntött Sopron közigazgatási helyéről és törvényes jogfolytonosságot élvező törvényhatósági jogáról is.

Az 1949. augusztus 20-án üléselő országgyűlés megszövegezte a magyar nép alkotmányát, benne lefektette a helyi tanácsok létrehozását és a helyi tanácsok legmagasabb jogforrását: a *tanácsülést*. Megszületett az 1950/I. törvény, a tanácstörvény. De 345a tanácstörvény már nem az alkotmány szellemében készült el. Sopron megye megszűntével, Sopron megszűnt megyeszékhely lenni és Sopron megye törvényhatósági jogával együtt automatikusan Sopron város törvényhatósági jogát is megszűntették. Azon, hogy Sopron nem megyeszékhely, a soproniak nem bánkódnak túlságosan, de abba, hogy az 1277-ben IV. László királytól, Sopron polgárainak hűségéért kapott jogot is megszűntették, ezt sérelmesnek, sőt jogtalannak tartották és tartják még ma is.

Sopron hangulatának ismeretében, nemcsak a város polgárai nem, de a tanács végrehajtó bizottsága sem tudott abba belenyugodni, hogy Sopront megfosztották önállóságától és járási jogú várossá degradálták. A végrehajtó bizottság minden lehetőséget megragadott és kísérletet tett arra, hogy Sopron hazánk évezredes történetében, sok áldozatos harc közepette kiharcolt és megőrzött helyét újra visszakapja.

Ilyen lehetőséget jelentett az 1957. október 11-én megrendezett ankét, amelynek jegyzőkönyve birtokomban van. Csatkai Endre a jegyzőkönyvet elkérte tőlem, hogy ha majd eljön az ideje, a Soproni Szemlében jelenteti meg. Halála után került újra az én birtokomba. Csatkai Endre akaratának teszek eleget, ha a város

helytörténeti folyóiratában, a Soproni Szemlében helyet kap Sopron város és tanácsának meg nem szűnő küzdelme a város önállóságáért és törvénytelenül elvesztett törvényhatósági jogáért.

2. Ankét Sopronban

Előzményei: Sopron Városi Tanács VB elnöke 1957. V. 22-én a Minisztertanácsnak szóló emlékiratot adott át Apró Antalnak az Országgyűlés elnökének, Kis Árpádnak, az Országos Tervhivatal elnökének, Trautmann Rezső építésügyi miniszternek. Az emlékiratban a végrehajtó bizottság a Minisztertanács elé tárta Sopron épületeinek aggasztó állapotát, és kérte a Minisztertanácsot, tegyen lépéseket Sopron épületeinek megmentésére, küldjön ki bizottságot a végrehajtó bizottság által feltárt tények igazolására.

Az 1957. június 18-án ülésező tanácsülés elfogadta Sopron város távlati tervét, amelyet SOS-tervnek neveztek el és ugyanakkor határozták el, hogy Sopronban országos jellegű ankétot kell tartani. Ennek támogatásához Apró Antal, Trautmann Rezső és Kis Árpád segítségét megkaptuk.

Jegyzőkönyv

Felvetett Sopronban, 1957. okt. 11-én d.e. 9 órakor a Liszt Ferenc Klub helyiségében, „Sopron problémái” címmel rendezett ankétról.

Jelen vannak a meghívottak közül 70 fő.

Bognár Dezső VB elnök ismerteti a város problémáit:

Mélyen tisztelt ankét, kedves elvtársak!

A városi pártbizottság, a tanács, a Hazafias Népfront és Sopron város lakossága nevében szeretettel köszöntöm sorunkban megjelent miniszter elvtársakat és szeretettel köszöntöm ankétunk minden résztvevőjét.

Sopron város érdekében összehívott ankét azt a célt szolgálja egyrészt, hogy mi, soproniak feltárjuk problémáinkat, másrészt főhatóságaink megértést és segítőkészséget tanúsítsanak problémáink megoldásához.

Nem túlzott, felnagyított igényekről van szó. Tudjuk, hogy az ellenforradalom milyen nagy kárt okozott és nagy igényt nem támaszthatunk. Mi arra gondolunk csupán, hogy a háború által súlyosan megtépázott és az utolsó 12 év alatt eléggé elhanyagolt városunkban is meg kell gátolni a további romlást, s meg kell oldani néhány problémát, amely a város éltető elemét jelenti.

Engedjék meg, hogy néhány problémáról beszéljek és némiképpen eltérjek attól a vázlattól, amely Sopron város problémáit tartalmazza, mely az elvtársak előtt fekszik, inkább kiegészíti. Ezt teszem azért, mert mondanivalómat nem akarom túlságosan hosszúra nyújtani, s nem akarok ismétlésekbe se bocsájtkozni, másrészt olyan [346](#) problémákat szeretnék felvetni, amelyek természetüknél fogva kényesek, de mivel összefüggésben állnak Sopron város általános problémáival, szükségesnek tartjuk, hogy megismerjék az ország vezetői is azokat, és azt gondolom, nem cselekednék helyesen, ha főhatóságaink előtt ezeket nem tárnánk fel őszintén, vagy nem lehetne őszintén feltárni.

A vázlatban ismertettük, hogy Sopron város milyen jelentős szerepet tölt be évszázadok óta. Sőt, már a rómaiak idején a földrajzi fekvésének köszönhető jelentőségét és ezt megőrizte évszázadokon keresztül. Erről szeretnék beszélni és szeretnék, ha különösen ebben a kérdésben tanúsítanának velünk szemben több

megértést a további sérelmek elkerülése végett.

Ha őszinték akarunk lenni, akkor meg kell mondani, Sopron lakossága úgy érzi, hogy a város jelentősége az utolsó 10 évben csökkent. Ezen bizonyos mértékig nem is lehet csodálkozni, szerintünk természetes következménye annak, hogy Sopron város nem megyeszékhely és a törvényhatósági jogát is elvesztette. Ezekkel az elmúlt években sok probléma volt, de beletörődtünk és Sopron város lakossága szép lassan megértette, hogy földrajzi fekvése a jelenlegi nemzetközi helyzetben nem válhat előnyére... De tisztában vannak a soproni emberek azzal is, hogy ez a helyzet így, ahogyan van, nem örök és előbb-utóbb megoldódik és vele együtt visszakapja a város ugyanazt a szerepét, amelyet évszázadokon át játszott, éppen földrajzi fekvéséből kifolyólag.

Nem is ettől félünk mi..., hanem inkább azért aggódunk, mivel a nyugati határszélen fekszik a város, az ország más városainak arányos fejlődésétől lemaradunk. Nem csupán építkezésben való lemaradásról van szó, hanem olyan meglévő értékek, műemlékek – (amelyek egyben persze lakások is) – idegenforgalmi objektumok pusztulásáról van szó, amelyeket ha elpusztulni hagyunk, pótolni többet nem tudunk.

Sopron elhanyagoltsága igen nagyfokú. Egymás után dőlnek össze pótolhatatlan műemlékeink. Az állami kezelésben lévő 6013 lakás közül 1598 lakás, közel 27%, veszélyes állapotban van, s ez a veszélyesség évről-évre progresszíve emelkedik, s néhány év múlva olyan méretet ölthet, amelyet már helyrehozni soha nem lehet. Éppen ezért azt javasoljuk főhatóságunknak, hogy sürgősen kell cselekedni, az ország anyagi erejét össze kell hangolni a soproni érdekekkel, hogy azokat a műkincseket megmentsük, amelyek nemcsak a városéi, hanem az egész ország közkinccsei, s a megmentésükért felelősséggel tartozunk, különösen mi, soproniak.

A belváros egy összefüggő múzeum, amelyhez hasonló nincs még az országban, s amelyre büszkék lehetünk, mert hozzá hasonló összefüggő műemlék-komplexum csak Itáliában van. Meg kell menteni ezeket az épületeket, s akkor majd, ha a nemzetközi helyzet újra lehetővé teszi, ezeket a műemlékeket megmutogatjuk, belőle tőkét, magyarán mondván devizát kovácsolhatunk úgy a város, mint a haza javára. Így értelmezzük mi Sopron város jelentőségét.

Kérjük az elvtársakat, ne értsenek félre bennünket. Mi nem azt akarjuk magyaráztatni, hogy Sopron város a népi demokrácia 12 esztendeje alatt jóformán semmit nem kapott. Ha ezt állítanánk, hazudnánk. Igenis Sopron város is kapott, még hozzá elég jelentős beruházásokat. Különösképpen, ha az ipari fejlődést vesszük figyelembe, a textilipar az, amely elég jelentős Sopronban: büszkén mondhatjuk el, hogy ezen a téren jelentős fejlődést értünk el. Textiliparunk majdnem még egyszer annyi munkáslétszámmal dolgozik, mint a háború előtt. Ezenkívül épült egy Asztalosárugyár és egy Ruhagyár. Persze a többi iparágaink is jelentős mértékben felfejlődtek. De elvtársak, mi egészen tárgyilagosak akarunk maradni. Mi, soproniak tisztában vagyunk azzal is, hogy iparfejlesztés szempontjából a város különösebb igényekkel nem léphet fel. Ennek tudatában az ipar szerény fejlődése mellett a város sajátosságainak és adottságainak figyelembevételével az idegenforgalomban látjuk a város fejlesztésének szükségességét, és éppen ezért harcolunk és küzdünk mindazoknak az objektumoknak a megmentéséért, gótikus, barokk, reneszánsz épületek, turistaházak és egyéb épületek idegenforgalmi objektumok megmentéséért, amelyek az idegenforgalom fejlesztésének az alapjai.

Az a nézetünk, hogy minden körülmények között meg kell menteni, nem szabad elpusztulni hagyni ezeket az objektumokat, és arra kérjük a főhatóságaink vezetőit is, segítsenek nekünk megőrizni az összedőlés veszélyétől a város idegenforgalmát jelentő műemlékeket.

Másik kényes kérdés a város jogi helyzete, amely szintén fájó pontja volt a városnak és ilyen irányban a város dolgozói többször észrevételt tettek. A tanácstörvény adta lehetőség keretein belül tettünk is kísérletet, hogy megyei jogú város legyünk. Sokan ezért nem is jó szemmel néztek ránk, mi nem bántuk, mert természetesnek találtuk a város ilyen irányú törekvését. Ez a probléma azonban már korántsem ugyanaz, mint korábban volt. Ismerjük pártunk és kormányunk általános törekvését, hogy a városok önállóságát, hatáskörüket kiszélesítse, csak még nagyon vontatottan megy a dolog. Pedig, azt hiszem, jobban siettetni kellene, mert a városok jobb közigazgatásának ez az alapja. Ez persze nem speciálisan soproni probléma és ebből nem is akarunk soproni ügyet csinálni, de javasoljuk a miniszter elvtársaknak, hogy a főhatóságaink a városok hatáskörének kiszélesítésével behatóbban foglalkozzanak és vele szemben ne tanúsítsanak merev ellenállást.

Városokban lakik a szocializmus alappillére, a munkásosztály, városok a kultúra központjai, s éppen ezért érthetetlen, hogy pont a városoknak a problémái szorulnak más problémák mögé. Például a Minisztertanácsnak nincs egy szerve, amely közvetlen a városokkal foglalkozna.

Sopron város önállóságáról ennyit tudok mondani, mert tisztában vagyunk azzal, hogy Sopron és a többi városok kérdése rövid időn belül megoldást nyer, törvény fogja rendezni a városok hatáskörének kibővítését.

Harmadik kényes kérdés és egyben a legkényesebb, a határsáv kérdése. Higgyék el elvtársak, hogy olyan régóta van már határsáv Sopronban, hogy valósággal beleuntunk. És a közvélemény úgy beszél rólunk, hogy „Sopronország”. Mert, ha valaki Sopronba jönni akar, annak külön engedély kell, s ennek az engedélynek az elnyerése rettenetes körülményes.

Kérem az elvtársakat, ne értsenek félre bennünket. Mi nem a határ közbiztonsága ellen akarunk szólni... Azonban mi, soproniak arra is gondolunk, hogy ezért ezt a kérdést meg lehetne másképpen oldani. Meg lehetne például úgy oldani, hogy megerősítjük a közvetlen határt... s akkor Sopron várost pedig felszabadítjuk a határsáv alól.

Ezt azzal indokoljuk meg, hogy Sopron városban 42 ezer ember lakik. Ez a 42 ezer lakosú város, akár szépítgetjük, akár nem, érzi, hogy a határsáv létezése jelentős mértékben visszaveti a város politikai és gazdasági életét.

A kereskedelem gyenge. A határsávon belüli községek a várost ellátni nem tudják, a határsávon kívüli községek dolgozó parasztjai pedig azért, hogy néhány pár csirkét behozzanak Sopronba, nem kérnek határsávot és bizony a baromfifelhozatal és a tojásfelhozatal olyan minimális, hogy Sopron város dolgozói joggal emelnek panaszt.

De jelentős mértékben visszaesett a város forgalma is. Ezt nem kell nekem különösképpen kihangsúlyoznom, hogy ez a város, ahol a forgalom évről-évre visszaeső tendenciát mutat, ez a város mire van ítélve. Ezeknél az okoknál fogva javasolnánk a Minisztertanácsnak, hogy ezt a kérdést vizsgálják meg alaposan és a határsávot annyira erősítsék meg, hogy hazánk belső biztonsága e rendelet következtében ne szenvedjen csorbát.

Végül szeretnék néhány szót szólni az idegenforgalomról. Azért hagytam utoljára, mert az idegenforgalom az előbb felvetett problémák függvénye. Idegenforgalom csak akkor lehetetlen, ha megnehezítik az oda való utazást.

Sokan a szemünkre vetik, hogy miért törekszünk ilyen nehéz nemzetközi helyzetben idegenforgalomra. Erre mi azt válaszoljuk, hogy mi nem mindenáron, felsőbb szerveink rendelkezése ellenében törekszünk az idegenforgalom megteremtésére, hanem a felsőbb szerveinkkel való egyetértésben akarjuk ezt megvalósítani és nem több, mint amennyit a főhatóságaink jónak látnak. De viszont, mint már az előbb elmondottuk, Sopron város az idegenforgalom fejlesztéséről nem mondhat le, mert a város vidéke és műemlékei Sopront erre alkalmassá teszik és a városnak – ha nem is ma, de a jövőben – komoly bevételi lehetőségeket biztosít majd. A város perspektivikus tervében az idegenforgalom komoly helyet kapott. Éppen ezért általános törekvésünk és meggyőződésünk az, ha idegenforgalmat akarunk, akkor az idegenforgalom objektumait már most meg kell menteni. A munkálatokat már most meg kell kezdeni, mert ha ezt elhalasztjuk, elpusztulnak és akkor Sopronban sem most, sem pedig a jövőben idegenforgalom nem lesz.

Tudomásunk van arról is, hogy a magyar kormány komoly erőfeszítéseket tesz az irányban, hogy az idegenforgalmat hazánkban meghonosítsa. Balatont és Budát és egyéb helyeket idegenforgalmi szempontból különlegesen kezelnek. Mi, soproniak nem önteltségből, lehet, hogy van benne egy kis helyi patriotizmus, de még ezzel a helyi patriotizmussal is bátran merjük állítani, hogy Budapest és Balaton után Sopron az az idegenforgalmi centrum, amellyel külön foglalkozni kell.

Azt szeretném elérni, ha a Minisztertanács külön határozattal gondoskodna Sopron idegenforgalmi objektumainak megmentéséről.

348 Még volna néhány probléma, amit el kellene mondani, de azt ne én mondjam el. Például az Egyetem kérdése. Erre, azt hiszem, illetékesebbek lesznek egyetemi tanáraink. És úgy gondolom, hogy mások is akarnak szólni. Én ezzel a kiegészítésemet befejeztem.

Köszönöm, hogy meghallgatták kiegészítéseimet Sopron úgynevezett kényes problémáiról.

K. m. f.

Bognár Dezső sk.
vb. elnök

Marton László sk.
vb. titkár

3. Bognár Dezső előterjesztéséhez Sopronból hozzászóltak: Dr. Winkler Oszkár építészmérnök, egyetemi tanár, Dr. Tompos Ernő főmérnök, Szakál Ernő szobrászművész, Boronkai Pál főmérnök, Hargitai Nándor osztályvezető, Dr. Zámbo János egyetemi tanár, Dr. Friedrich Károly, az Idegenforgalmi Hivatali előadója, Horváth József, a zeneiskola igazgatója, Tolnai Ferenc V.B. elnökhelyettes, Dr. Hollós Richárd, az üdülőhelyi Állandó Bizottság elnöke, Polgár János V.B. tag, Varga József, a Hazafias Népfront elnöke, Dr. Csatkai Endre múzeumigazgató, Dr. Garai József művelődési felügyelő, Zárai Károly városi párttitkár, Hárs György építészmérnök. A hozzászólók újabb adatokkal és szempontokkal támasztották alá az előterjesztést.

A jelenlevő Trautmann Rezső építésügyi miniszter, Mihályfi Ernő művelődési miniszterhelyettes, Takács Ferenc, a közlekedési minisztérium képviselője a soproniak hozzászólásaira adott válaszukban a felvetett soproni problémák megoldására pozitív ígéretet adtak, Trautmann Rezső külön kiemelte, hogy a határsáv felszámolására nem tud ígéretet tenni, erre nem kapott felhatalmazást.

Az ankét soproni résztvevői bizakodva vártuk a kapott ígéretnek valóra váltását. Akkor még nem tudtuk,

hogy alig egy év múlva Hruscsov békés egymásmellettélési politikája helyett Brezsnyev a hidegháború légkörét újra ránk erőszakolja. Sőt! Kádár János és Nyers Rezső sokat ígérő új gazdasági reformjáról is le kellett mondani. Brezsnyev doktrínája aktív támogatásra is rászedte Magyarországot.

4. Az 1957. okt. 11-i soproni ankét óta 32 év telt el.

Azóta nagyot változott a világ. Hazánk politikai légköre is sokat változott és még napjainkban is a politikai légkör állandó változáson esik át. Az *ankét legkényesebb* problémája: *Sopron és a határsáv* (ha vontatottan is) megoldódott. Napjainkban már ott tartunk, hogy Európát kettéosztó biztonsági határozat is felszámolják anélkül, hogy Sopron város ezt forszírozta volna. Európa – benne Kelet-Európa a status quo meghagyása mellett – átrendezése megkezdődött. Hazánk Kelet- és Nyugat-Európa közötti összekötő híd szerepét zökkenőmentesen csak Sopron bekapcsolásával oldhatjuk meg. Sopron majdnem 50 000 lakosú város, kulturális központ, egyetemi és iskolaváros. 1955 végén, sok harc közepette, újra kiadhatja Heimler Károly alapította tudományos helytörténeti folyóiratát, a Soproni Szemlét. Műemlékekben nagyon gazdag, vonzó környezete, a Fertő közelsége, közvetlen kapcsolata a szomszédos Ausztriához baráti, majdnem rokoni. Több a lehetőség megbeszélések, tudományos előadások, konferenciák megtartására, melyekhez Sopron tud helyet biztosítani.

De ezeknek a nagy feladatoknak csak törvényhatósági jogának visszaadása után tud eleget tenni. Hogy Sopron város több évszázados történetében kiharcolt és megőrzött helyét visszakapja, annak megvan a reális lehetősége. Nem rehabilitációról van szó. Az országgyűlésnek jogában áll azokat a törvénytelen döntéseket, amelyek a Rákosi-rendszer alatt születtek, érvénytelennek kimondani. Nem egyéni sérelmekről van szó, hanem egy egész város sérelmeiről. Sopron városát szerető polgársága 40 év után sem tudott belenyugodni és még a mai napig sem tud belenyugodni abba, hogy a megye megszűnésével együtt Sopron város törvényhatósági jogát is elvesztette, továbbra is jogsértőnek és törvénytörőnek tartja. Annak tartom én is.

Azért is vállalkoztam mindezek megírására. Egyetlen célom, hogy Sopron több évszázadon keresztül megőrzött helyét, önállóságát visszakapja. A lehetőséget, amiben én látom, már megírtam, de én már 80. életévemet is átléptem, mozgáskorlátozott [349](#) is vagyok, és e nagy lehetőség megvilágítását már a fiatalabbaknak hagyom, Sopron város Tanácsára és a város patrióta polgáraitra. Nagyon jó lenne jogászt megbízni, aki érdemben fel tudja venni a parlament elnökével, Szűrös Mátyással a kapcsolatot. Bár 60 éves párttagságom mellett is a peresztrojka és reform őszinte híve vagyok, azok mellé csatlakozom, akik politikai és gazdasági reform csendes kibontakozását és a robbanás veszélyének elhárítását akarják, hazánk jövőjének megalapozására törekszenek.

1989. XLIII. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / KISEBB KÖZLEMÉNYEK

KISEBB KÖZLEMÉNYEK

1989. XLIII. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / KISEBB KÖZLEMÉNYEK / Király Tibor: Sopron a filatéliában
Tizenhetedik közlemény

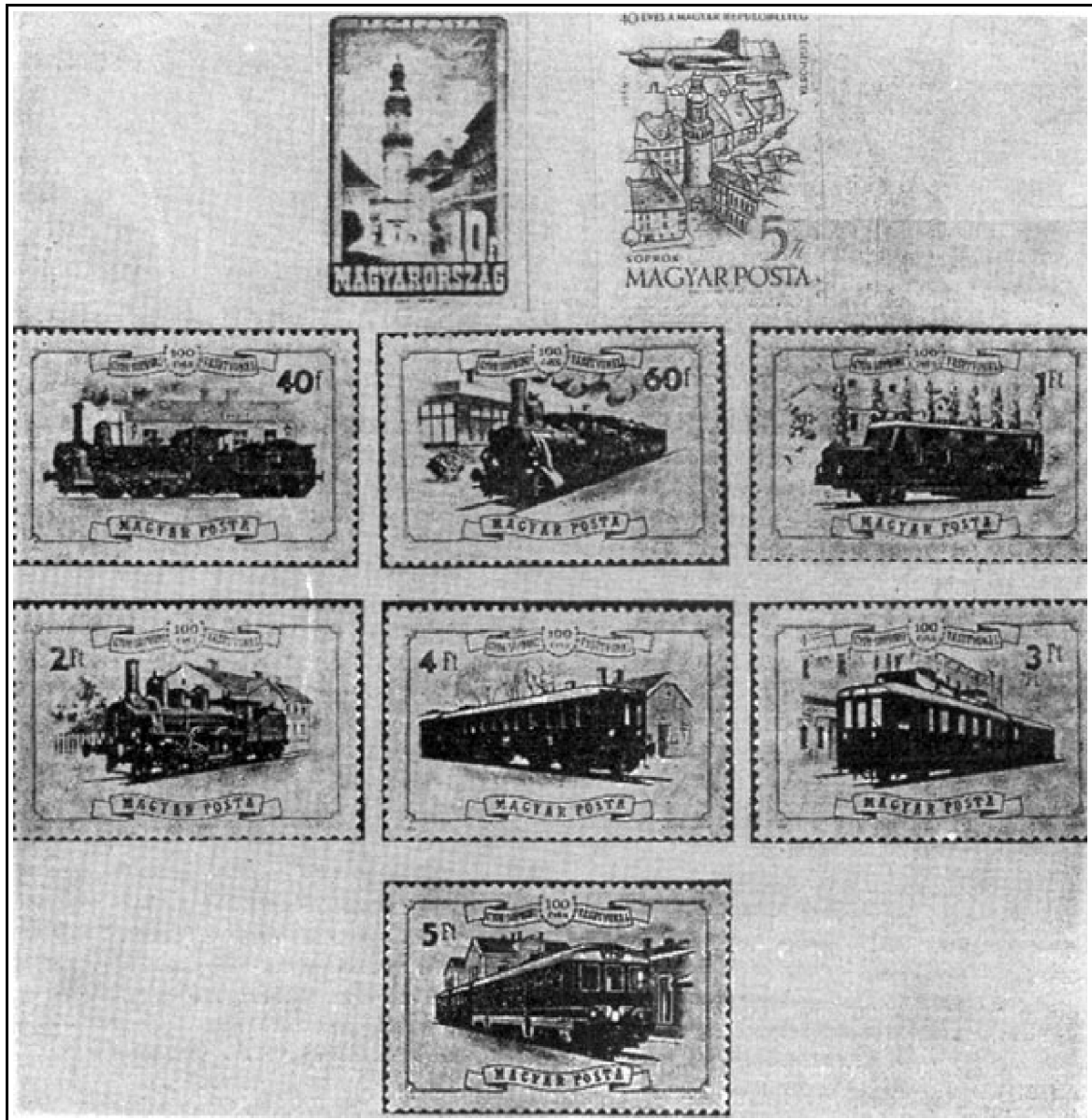
Király Tibor: Sopron a filatéliában Tizenhetedik közlemény

A Sopronnal kapcsolatos filatéliai jellegű cikksorozatam eddigi 16 részében Sopron postai szervezetének létrejöttét és a postabélyegző helyi alkalmazását, kialakulását mutattam be. A következő részekben a Győr–Sopron–Ebenfurti Vasút mozgó postájával, az 1925 óta a mai napig alkalmazott 139 különféle alkalmi és emlékbélyegzéssel és a Sopronnal kapcsolatban kibocsátott postabélyegekkal foglalkozom.

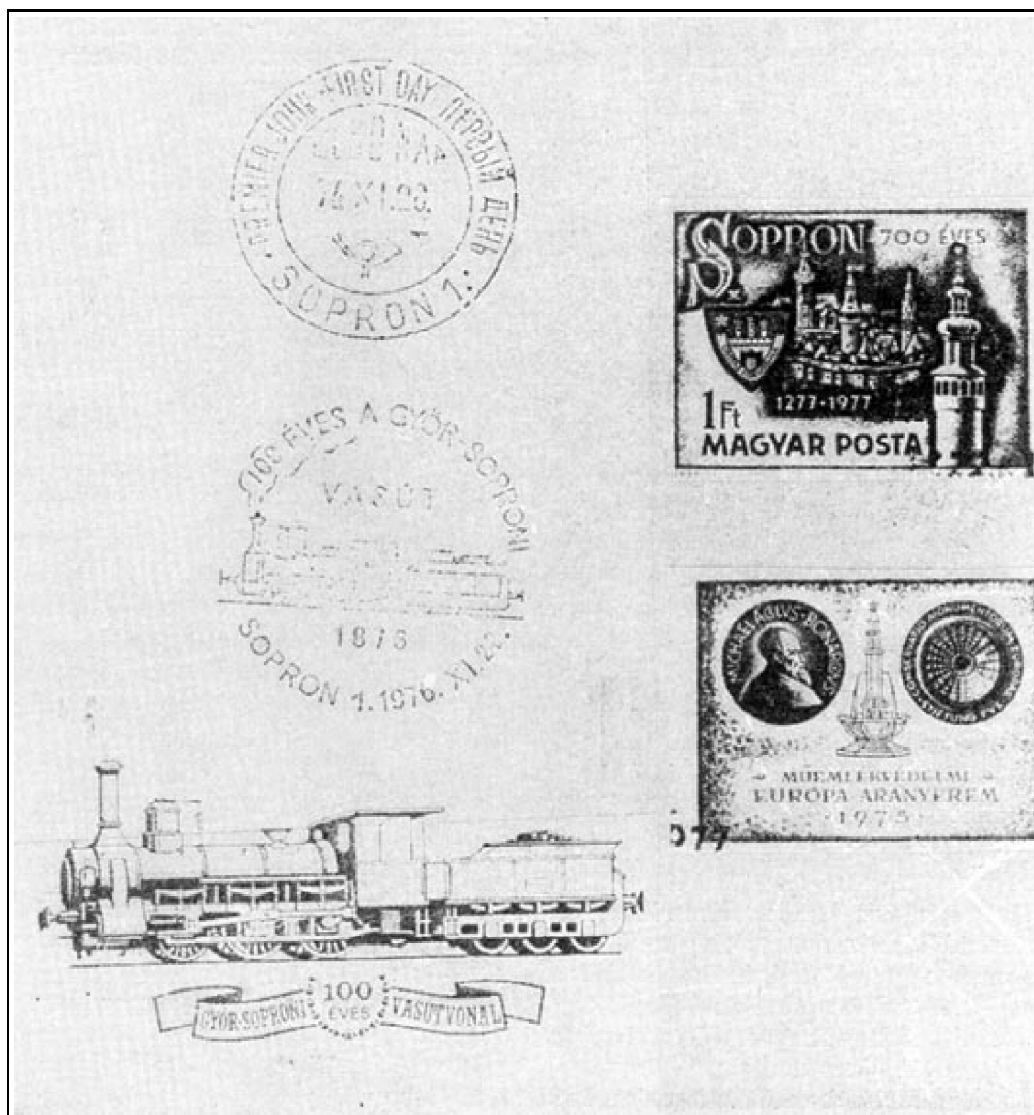
Sopron legjellegzetesebb építménye a város- vagy másképpen Tűztorony – képe szerepel a Sopronnal kapcsolatban kiadott legelső bélyegen. Ez a jelkép a későbbiek során is többször előfordul a kiadásra kerülő bélyegeken illetve azokon az alkalmi emlékbélyegzőkön, amelyeket egy-egy nagyobb jelentőségű helyi esemény során a rendezők alkalmaztak. Az 1947. március 5-én forgalomba került repülő sorozat első értékén is Sopron e jellegzetes épülete szerepel (1. kép).

Az általános forgalmú, 8 értékből álló légipostabélyeg-sorozat hazánk idegenforgalmi nevezetességeit propagálja. A tíz filléres címletet Nagy Zoltán tervezte. Színe liláskármin és 3 067 000 db készült belőle. A bélyegképen a Kolostor utca látható, háttérben a Tűztoronnyal.

Ez a sorozat azért is nevezetes még, mert ekkor használt a posta Magyarországon első alkalommal elsónapi bélyegzőt a küldeményeken, amelyet azóta minden új levélbélyegkiadásnál alkalmaznak.¹⁽⁹⁵⁾ A sorozat bélyegei 1952. április 30-ig voltak forgalomban. Ebben az időben a posta a bélyegeket forgalomból való kivonásuk után, ha azokat a küldeményeken felhasználták, a bérmentesítésnél nem vette figyelembe és büntető portót alkalmazott. 1971-től a Pvig. 67/1971. sz. utasításával azonban engedélyezte az 1946. augusztus 1-je után kiadott bélyegek és blokkok bérmentesítésre való felhasználását, így természetesen ezt az értéket is fel lehet használni.

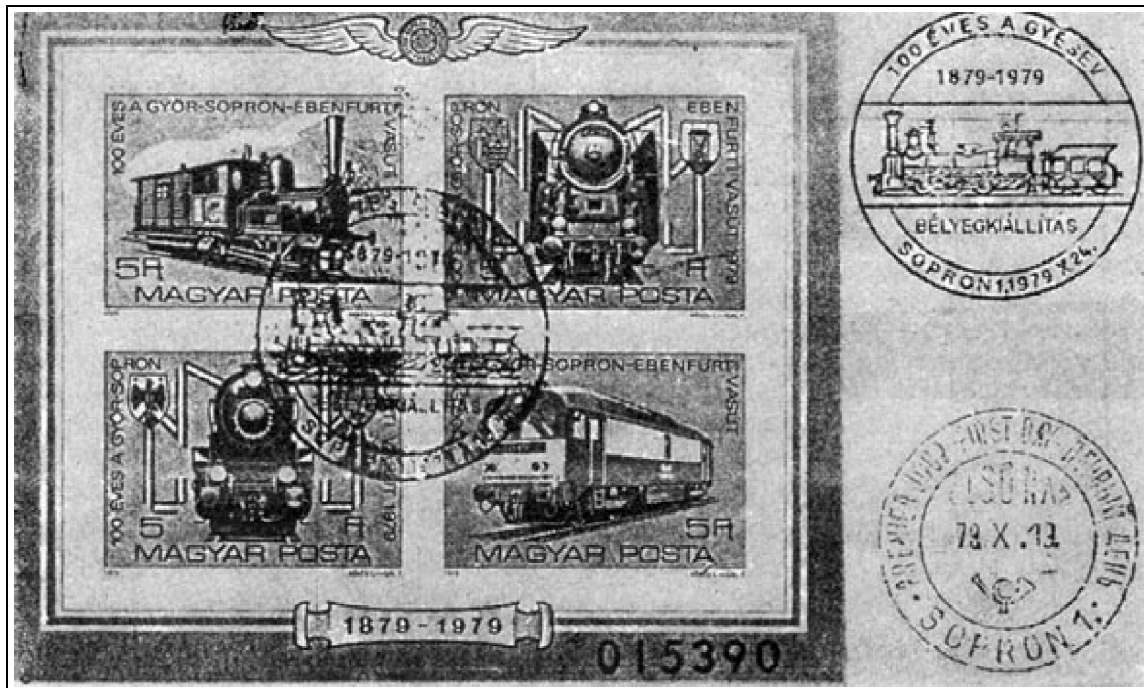
3501-3. kép

3514–5. kép

Sopronról, illetve a GYSEV-ről napjainkig a posta 10 bélyeget és 1 blokkot jelentetett meg. 1958-ban a magyar repülőbélyegek kiadásának 40. évfordulóján az erről az évfordulóról megemlékező 2 db bélyegből álló sorozat 5 Ft-os értékén soproni városkép látható (2. kép).²⁽⁹⁶⁾ Forgalomba bocsátották a 185.114/8. B. sz. rendelettel (Po. É. 1958/41. sz.) 1958. november 3-án, kivonták a forgalomból a 185.846/8. B. sz. rendelettel (Po. É. 1958/41. sz.) az eredetileg tervezett 1960. január 31-e helyett 1960. július 31-ével. A 700 000 példányban készült 5 Ft-os értéket Gáll Ferenc tervezte és metszette. Az 1958-ban kiadott 10 értékűből álló repülőbélyeg sorozat 3 Ft-os értékén újból megjelenik ez a soproni városkép. Ezen a bélyegen ugyanaz a városrész szerepel, ³⁵²mint az előzően bemutatott 5 Ft-os értéken. A tervező (Gáll Ferenc) – valószínűleg – takarékosági okból felhasználta az előzően készített kliséjét és csak az értéket változtatta meg. Forgalomba bocsátották 1958. december 31-ével és még napjainkban is forgalomban vannak (186.315–218. B. sz. rendelet).³⁽⁹⁷⁾

Ezen bélyeg megjelenése után viszonylag hosszabb szünet következett és csak 1976-ban, a GYSEV Győr-Sopron vonala megnyitásának 100 éves jubileumára adott ki a posta bélyegsorozatot.⁴⁹⁸ A bélyegképeket Kékesi László tervezte. Forgalomba bocsátották 1976. november 26-án a 87/1976. vig. sz. utasítással (Po. É. 1976/42. sz.). Példányszám: 414 000 fogazott és 5500 fogazatlan (vágott) sorozat. Későbbiek során a posta a bélyegek jobb értékállósága érdekében 30 271 fogazott és 453 fogazatlan sorozatot megsemmisített.

6. kép

A bélyegképek azonos elrendezésűek. A szürke színű díszes keretben középpontban különböző időkből származó, változó gyártmányú és típusú mozdonyok, motorkocsik, háttérben egy-egy állomásépülettel láthatók (3. kép)

- 40 filléres címlet: 1875-ös Sigl-gyártmányú, két csatlós gőzmozdony. Háttérben Enese állomás képe 1875-ből.
- 60 filléres címlet: A 17. számú, 1885-ben Bécsújhelyt gyártott gőzmozdony. Háttérben Rábatamási épülete 1973-ban.
- 1 Ft-os címlet: 1925-ben gyártott Ganz-sínautóbusz. Háttérben Fertőszentmiklós állomás épülete 1925-ben.
- 2 Ft-os címlet: HANOMAG-gyártmányú gőzmozdony. Háttérben Kapuvár állomás épülete 1920-ból.
- 3 Ft-os címlet: Tetőhűtős Ganz-motorkocsi, pótkocsival 1926-ból. Háttérben Győr-MÁV régi felvételi épülete (épült 1855-ben, elpusztult 1945-ben).
- 4 Ft-os címlet: Négytengelyes Ganz-motorkocsi 1934-ből. Háttérben Fertőboz állomásépülete.

5 Ft-os címlet: Rába-Balaton motorkocsi 1971-ből. Hátterben Sopron állomás régi felvételi épülete (lebontva 1977-ben)

3537–8. kép

354 A 100 éves évforduló alkalmából a posta alkalmi emlékbélyegzést is alkalmazott (4. kép).

1977. június 25-én a posta Sopron várossá nyilvánításának 700. évfordulóján 1 Ft-os címletű szelvényes bélyeggel emlékezett meg (45/1977. Vig. sz. utasítás, Po. É. 1977/21. sz.). Tervezte Légrády Sándor. Árusították 1978. december 31-ig. 425 000 db fogazott és 23 500 db fogazatlan (vágott) bélyeg jelent meg. A bélyegek 40 db-ot tartalmazó ívekben – saktáblaszerűen elhelyezve – készültek. Nyomták az Állami Nyomdában, több színű ofszetnyomással. Vékony aranykeretben, sárgás-zöldes háttérben Sopron város címerét (a címert Szabó Alajos a GYSEV nyugdíjban lévő grafikusja tervezte), mellette Lackner Kristóf

1610-ből származó városképmetszetét, valamint a Tűztorony sematikus rajzát láthatjuk. A szelvény vékony aranykeretben, zöldes háttérben annak az aranyéremnek két oldalát, középen az éremtartó doboz díszítő rajzát ábrázolja, amelyet Sopron a hamburgi FVS-alapítványtól 1975-ben kapott a műemlékvédelem terén tanúsított érdemeiért.⁵⁽⁹⁹⁾ (Magyar városok közül Sopron érdemelte ki elsőként ezt a megtisztelő érmet) (5. kép).

1979-ben a Győr–Sopron–Ebenfurti Vasút fennállásának 100 éves évfordulójára adott ki a posta – első alkalommal Sopronnal összefüggésben – bélyegblokkot.⁶⁽¹⁰⁰⁾ Tervezték: Gáll Ferenc és Kékesi László. Forgalomba bocsátották 1979. okt. 19-én a 92/1979. Vig. sz. utasítással (Po. É. 1979/35. sz.). 274 300 fogazott, sorszámozott és 7900 fogazatlan, sorszámozott blokk készült. A blokk össznévértéke 20 Ft (4×5 Ft-os értékű bélyegből áll).

Első bélyegkép: Ibolyaszínű háttérben egy Elbel nevű, múlt századi osztrák gőzmozdony.

Második bélyegkép: sárgászöld háttérben egy magyar 424.064 sorszámú gőzmozdony.

Harmadik bélyegkép: világosbarna háttérben egy magyar 520.050 sorszámú mozdony, valamint Győr és Ebenfurt címere látható.

Negyedik bélyegkép: Türkizkék háttérben a GYSEV 41.001 típusú motormozdonya, Burgenland és Sopron címerével.

Az évfordulói ünnepek alkalmával nagyszabású bélyegkiállításra került sor Sopron állomás kultúrvárótermében, melyet a két ország közlekedési minisztere (Pullai Árpád és Karl Lausecker) is megtisztelt látogatásával (6. kép).

Emlékbélyegzések is készültek mindkét országban. Ezek közül bemutatom az erre az alkalomra megjelent osztrák bélyeget is és a Neufeld an der Leitha állomáson alkalmazott emlékbélyegzést (7. kép).

A viszonylag nem nagy számban megjelent, Sopronnal kapcsolatos bélyeg közül, két érték a nyomás során – kis példányszámban – hibásan is forgalomba került. Az 1976-os GYSEV-sorozat záró értékén (5 Ft-os) a feliratban a „Győr”-részben fehér törésvonal található. Ennek darabszámát még nem ismerjük. Viszont az 1977-ben kiadott szelvényes Sopron bélyegnél egy íven (40 db bélyeg) az arany szín, valamint a fekete színű értékjelzés és a Magyar Posta felirat 3 mm-el jobbra tolódott (8. kép).⁷⁽¹⁰¹⁾

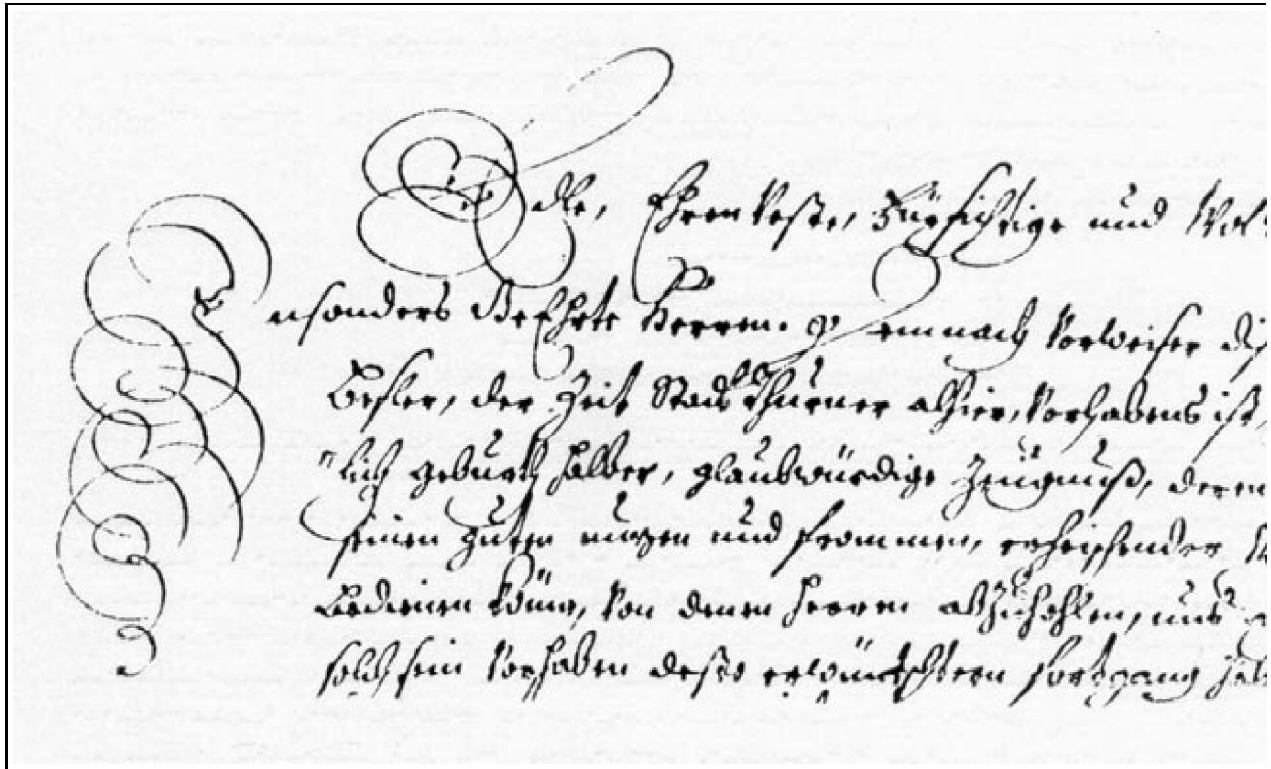
(Folytatjuk)

1989. XLIII. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / KISEBB KÖZLEMÉNYEK / Mollay Károly: Adalék Bessler Lőrinc soproni muzsikus életrajzához

355 Mollay Károly: Adalék Bessler Lőrinc soproni muzsikus életrajzához

1. „Még 1669 Szent Mihály ünnepén elfoglalja a toronymesteri állást Bessler (Pessler) Lőrinc, aki ugyan 1674-ben lemond e tisztről, de mint az evangélikusok zenekarának tagja évi 50 fl tiszteletdíjért egészen haláláig. 1690-ig muzsikál Sopronban. Az Ungarischer oder Dacianischer Simplicissimus c. regény szerzőjének, Daniel Speernek közeli ismeretségi körébe tartozott, mert az 1685-ben megjelent Recens Faber Fabricatus Labor oder Neu-gebachene Taffel-Schnitz c. művét, többek között Laurentz Besslernek is ajánlja. Moser a mi soproni toronyzenésünkkel azonosítja, sőt felveti a lehetőségét annak is, hogy Bessler

Lőrincünk a boroszlói Besler családból való”. Ezt írja róla Bárdos Kornél „Sopron zenéje a 16–18. században” (Bp., 1984, 263) e, művében.

Az itt említett, boroszlói származású Daniel Speert (1636–1707) korábban mint barokk zeneszerzőt és zeneelméleti szakíróként tartották számon. A Bárdos által említett Hans Joachim Moser zenetörténész 1937-ben is ilyen értelemben foglalkozott vele és a Sopronban működő Bessler Lőrincével. Az utóbbi évtizedekben azonban a hazai és a nemzetközi német irodalomtörténeti kutatások sorra fedezték fel benne névtelenül vagy álnéven megjelent regények, politikai és teológiai vitairatok kétségtelen szerzőjét is. A Dacianiseer Simplificissimus álnéven író Daniel Speer Magyarországon (főleg a Felvidéken) is járt, sőt „Musikalisch Türkischer Eulen-Spiegel” c. művét a címlap szerint 1688-ban Kőszegen (Güntz) adta ki, ami persze még ellenőrizendő. „Ungarischer oder Dacianischer Simplificissimus” c. művének felvidéki vonatkozásai mindenesetre helytörténeti adalékokkal eddig is igazolhatóak voltak.¹⁽¹⁰²⁾ 1683-ban Freiburgban névtelenül megjelent „Ungarische Wahrheit-Geige (Oder Eigentlicher Entwurff deß Vngerlandes” c. művének szerzősége Ulm városának cenzurahivatali iratai alapján csak 1975-ben derült ki. E művében Speer kétszer 8 fejezetben a magyar ³⁵⁶zenetörténetet is érdeklő „magyar hegedűt” és a „magyar zenét” írja le, mindannyiszor kitérve a Thököly-felkelés igazolására is.²⁽¹⁰³⁾

Bárdos Kornél Modor város levéltári anyagában megtalálta a soproni városi tanács 1671. márc. 4-i átiratát, amelyben kéri Modor város tanácsát, a nála személyesen jelentkező Bessler (*Besler*) soproni toronyzenésznek törvényes születéséről adjon hiteles igazolást:

„Edle, EhrenVeste, Fürnichtige und Wolweise, Insonders GeEhrte Herren. Demnach Vorweiser dises, Lorencz Besler, der Zeit Stadt Thurner alhier, Vorhabens ist, seiner Ehelich geburth halber, glaubwürdige

Zeugnuß deren er sich Zu seinen guten nutzen und frommen, erheischender Nothurfft nach, Bedienen könne, Von denen herren abZuhohlen, uns auch, damit solch sein Vorhaben desto erwünschtern fortgang haben möge, umb eine Interceßion schriff an die herren, gehorsamblich angelanget: Alß haben Wier ihme solches, keines weges Verweigern können, sondern Gelangt hierauff an die herren, Unser dienstfreundliches Bitten, sie wollen Jhnen, gedachten Lorencz Besler, Bestermaßen recommendiret seyn laßen, und Zu seiner Vorhabenden Intention, allen Vorschub und geneigten willen erweisen, damit er ehestens widerumb anhero gelangen, und seiner Vorhabenden Bedienung, welche keine sondere abwesenheit seiner Persohn leidet, der gebühr nach Vorstehen möge. Wier Unsers orths sind erbötig, diß freunstukh, Bey Vorfallenden Begebenheiten, hinwiderumb mit angenehmen dienstBezeugung Zuerwidern, die Wier Nechst empfehlung Göttlicher obhuet, Verbleiben,

Unser Jnsonders GeEhrten herren

	DienstBereithwillige
Den 4 Marty	N. Burgermeister, Richter und
Anno 1671.	Rath der Königlichen Freyen
	Stadt Ödenburg in Niderungarn etc”.

Jelzete: Štatný okresný archiu Bratislava-vidiek, Mg. Modra. Acta varia 1671. Inv. č. 1610”.[3\(104\)](#)

2. Ilyen igazolásra vagy a polgárjog elnyeréséhez vagy házasságkötéshez vagy végleges városi alkalmazáshoz volt szükség. Bessler Lőrinc nem szerepel a soproni polgárok között,[4\(105\)](#) az értelmiség tagjaitól a városi tanács különben sem követelte meg a polgárjog megszerzését. Éppen ezért nagyon hiányosan szerepelnek Házi Jenő könyvében. A város társadalmi szerkezetének, valamint művelődésének megismerése szempontjából azonban ismernünk kell az értelmiségieket is. Említettük, hogy Daniel Speer 1685-ben egyik művét Bessler Lőrincnek ajánlotta. Ez azt mutatja, hogy az első soproni irodalmi társaság, a Lackner Kristóf alapította Foedus Studiosorum Nobilium Soproniensium (1604–1674)[5\(106\)](#) megszűnte után is volt Sopronban irodalmi érdeklődésű, irodalmi műveltségű, külföldi művelődési kapcsolatokat ápoló értelmiségi. Ezeket a részleteket azonban még fel kell tární.

Az 1671. esztendő a barokk stílusorszakot jelenti Sopronban is. Ebből a szempontból is tanulságos a fent közölt forrás. Tartalmilag a városi közigazgatásnak nem nagy horderejű, rutinmunkájáról van szó, mégis az oklevélszerkesztés retorikai szabályai (vö. SSz. 1967, 158–168) szerint gondosan készítette el az írója. A bevezetésből csak a megszólítás (*intitulatio*) formulája maradt meg, ez azonban a barokk díszítés nyelvi eszközeinek megfelelően halmozza a szinonimákat: *Edle, EhrenVeste, Fürsichtige und Wolweise, Jnsonders GeEhrte Herren*. A nagybetűk használatának dekoratív funkciója van, amit az első két sor kezdő betűjének díszítése is hangsúlyoz. [357](#)A főrész egyetlen, bonyolult, de bravúrosan megszerkesztett körmondat, amelyet éppen középen kettőspont oszt ketté. A körmondat első fele közli az irat tárgyát (*promulgatio*), majd a megírás indokolását (*narratio*), második fele konkretizálja a tanács kérését (*dispositio*). Gyakorlott íróra vall, hogy e formulák már nem különülnek el külön szakaszokba, mondatokba, hanem az egyetlen körmondatba egybe szerkesztve jelennek meg. A soproni nótáriusok e retorikai műveltségét és gyakorlatát ugyancsak még fel kell tární. Jellemző még, hogy az idegen szók (*Interceßion, recommendiret, intention*) a gótikus írástól megkülönböztetve, latin betűs írással jelennek meg.

Hárs József: Soproni Idegenforgalmi Gazdasági Társaság

Kudarcon, érthetetlen jelenségeken tanulva lassan rá kell jönnünk, hogy városunk idegenforgalma (is) olyan szakma, amelyben a hozzá nem értés, a közömbösség vagy akár csak a legkisebb figyelmetlenség is megbosszulja magát. Az előrelátás hiánya (vagy anyagiak miatti lehetetlensége) pedig végveszélybe sodorhatja a hosszú, évek óta megszokott eseménysorozatokat, mint amilyenek a Soproni Ünnepi Hetek.

Ennek a felismerésnek az eredménye az a Soproni Idegenforgalmi Gazdasági Társaság (rövidítése: IGT), amely 1984. december 4-én alakult ugyan, ám igazából ebben az évben [1988] kezd munkájába belelendülni.

Szerződésének bevezetője szerint a „Soproni Városi Pártbizottság és Sopron Város Tanácsa kezdeményezésére, az idegenforgalmi tevékenység koordinálásában rejlő lehetőségek felhasználásától, a kedvező természeti adottságokkal, nagy múlttal rendelkező város, Sopron, egységes idegenforgalmi felépítésétől várható, népgazdasági szempontból is jelentős gazdasági eredmények reményében a [...] megjelölt gazdálkodó egységek, szervezetek, jogi személyiséggel nem rendelkező gazdasági társaságot létesítenek”.

Az alapítók: mint gesztor a Hungarhotels Lövér Önálló Egység (a Lövér Szálló a központja), a GYSEV igazgatósága, a Ciklámen Tourist Győr-Sopron Megyei Idegenforgalmi Hivatal a helyi kirendeltségén keresztül, s a Liszt Ferenc Művelődési Központ. Azóta csatlakozott hozzájuk a Soptour utazási iroda, a Kisalföld Volán (megyei szinten), a Győr-Sopron Megyei Vendéglátó Vállalat, a „Hegyvidék” üdülőépítő és -fenntartó Szövetkezet, az Expressz nyugat-magyarországi üdülőközpontja Kőszegen és a Soproni Skála Kereskedelmi Közös Vállalat. A fejlődés várható útja – újabb csatlakozásokon kívül – az önálló jogi személyé válás.

A szerződés I. fejezetének 6. pontja szerint: az IGT „célja, hogy Sopron város és környéke kulturális, történelmi, természeti értékeinek további idegenforgalmi lehetőségeit feltárja, a városi szintű egyes programokat koordinálva egyeztetett propagandatevékenységet folytasson, s ezzel összehangolja és eredményesebbé tegye a város és a tagvállalatok idegenforgalmi, valamint ehhez kapcsolatos tevékenységét.

Ez a cél összhangban áll a városi pártvezetőség által megfogalmazottakkal. Az illetékeseknek kötelességévé vált, hogy keressék a „város és térsége idegenforgalma egységes irányításának lehetőségeit” (Hencz József: Az MSZMP Sopron Városi Bizottságának feladatterve az MSZMP KB 1987. július 2-i gazdaságpolitikai programjának megvalósítására. SSz. 1987, 352; továbbá: Sopron város hosszútávú fejlesztési irányelveiről [1981–1995]. SSz. 1981, 227–229).

A társaságnak most, a szerteágazó összeköttetések kiépítésének szakaszában is vannak már felsorolható eredményei. Idegenforgalmi Propaganda és Kiadó Vállalat néven jelentette meg orientáló grafikáját a belvárosról. (Sulyok Gabriella hangulatos 358művészi munkáját), kezdeményezte a Sopron és környéke c. színes figyelemfelhívó kiadvány összeállítását és forgalomba hozását. Készült egy húszperces videofilm a városról és környékéről, magyar, angol és német kísérőszöveggel. Idén [1988] május 5-én Grazban sajtókonferenciát rendeztek, amelyen Hencz József városunk részéről, Szalontai Ferenc az IGT

ügyvezetőjeként válaszolt a kérdésekre. (A grazi vásár keretében megrendezett találkozót kultúrműsor egészítette ki, soproni táncosokkal és fúvósokkal). Ennek jelentősége az, hogy Sopron kapta meg a kizárólagos jogot arra, hogy a grazi vásár jegyeit forintért árusíthatja. Kedvezmény cserébe: pavilon ingyen a vásáron, ahol Sopront lehet népszerűsíteni. Ezt a pavilont a Skála tartja üzemben.

Sokat várnak az Alpok–Adria munkacsoporttól, amelynek székhelye a stájer fővárosban található, s ez kész minket is bekapcsolni propaganda-hálózatába. Ősszel (október 21–23) Kemptenben rendeznek soproni napokat, s az NSZK után, talán még ebben az évben, [1988] a bécsi Collegium Hungaricum falai között is. A Társaságban együttműködő vállalatok közös információs központot fognak felállítani városunk megfelelő helyén, hogy közös anyagi erőn alapuló egybehangolt felvilágosítással segítsék a bevásárló turizmus minél nagyobb részét kultúra-fogyasztóvá is tenni. Idén februárban kibocsátott körlevelükben tételesen felsorolják a három nagy rendezvényt (Soproni Tavasz Napok, Soproni Ünnepi Hetek és Soproni Szüret), amelyekben valamilyen módon részt kívánnak venni.

Szóban ez már konkrétan is megfogalmazódott, s ezzel megcsillant a remény: ezeknek az esemény-sorozatoknak igencsak döcögő szekerét a kátyúból talán mégis ki lehet húzni, s egyesített, célratörő aprómunkával olyan biztos alapokra állítani, amelyek lehetővé teszik a hosszabb távú tervezést, s ezzel végre az állandó, biztosan magas színvonalat. Ez hozza majd a közönséget, s a gazdasági sikereket is. [A Társaság 1989. július végén megszűnt.]

1989. XLIII. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / SOPRON KULTURÁLIS ÉLETE

SOPRON KULTURÁLIS ÉLETE

1989. XLIII. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / SOPRON KULTURÁLIS ÉLETE / Macher Frigyes: Bányász fúvószenekarok találkozója

Macher Frigyes: Bányász fúvószenekarok találkozója

Az 1987. évi Soproni Tavasz Napok (március 18–29) egyik új színfoltja március 21-én volt, amikor a bányász fúvószenekarok találkoztak a Petőfi Színházban. A rendezvény rangját osztrák fúvószenekar részvétele is emelte.

Igazi, szép tavaszi napra ébredt Sopron. Szépszámú közönség szegélyezte a Petőfi tér–Széchenyi tér–Lenin krt.–Fő tér útvonalat, amelyen hangversenyük előtt zenélve vonultak végig a résztvevők, hogy így is köszöntsék a várost, a Soproni Tavasz Napok minden kedves vendégét.

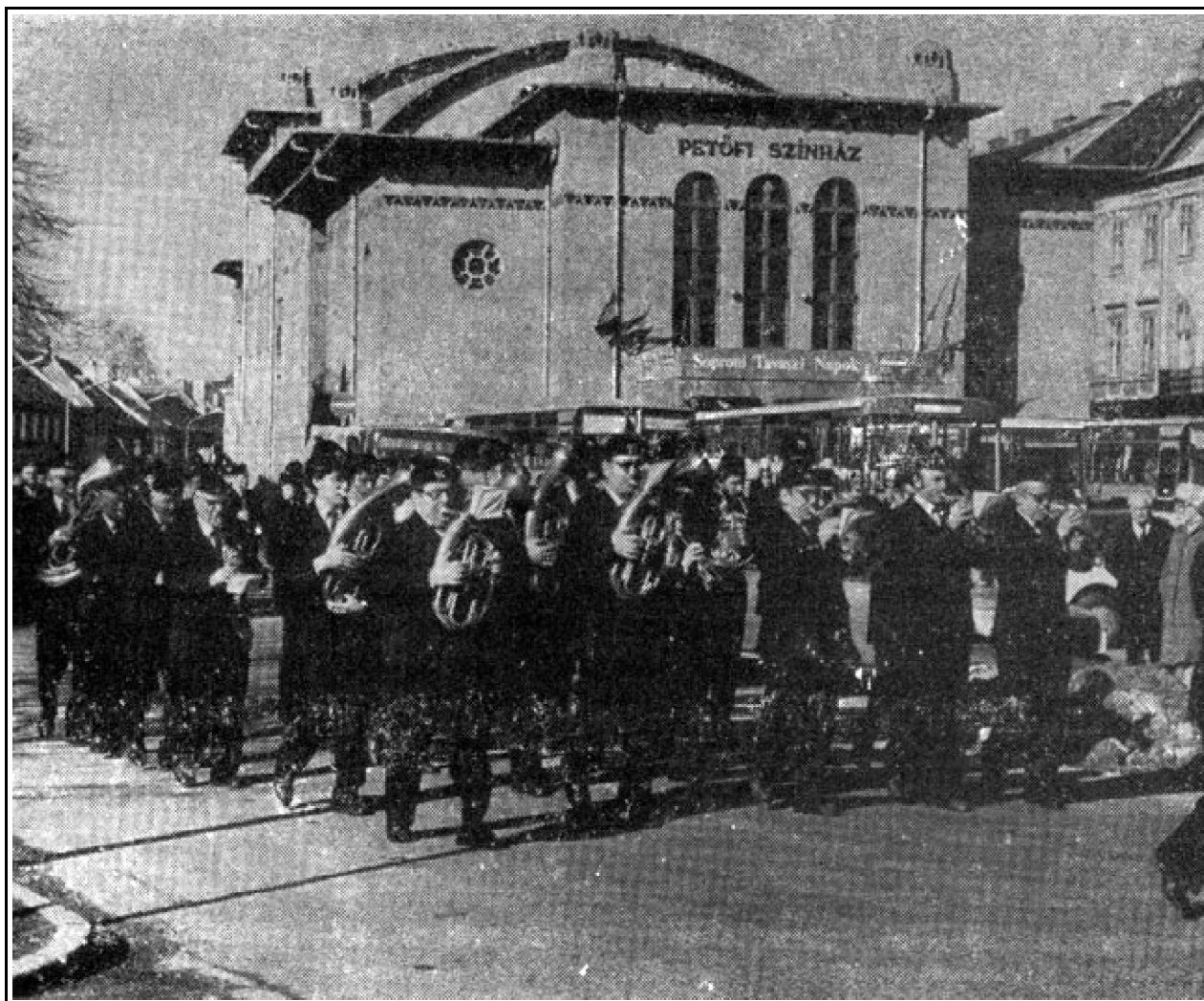
A zenekarok 15 órakor indultak a Petőfi térről. Az élen, az utat mutatva, a házigazda, Sopron városának fúvószenekara haladt; követték bányász egyenruhában Tatabánya, Oroszlány és az ÖMV-Gänsendorf (Ausztria) bányász zenekarai.

A Fő téren hangverseny zárta a felvonulást. Ezután az osztrák zenekar indulókat játszva vonult a Templom

utcán végig a hangverseny fő színhelyére, a Petőfi Színházba. Az érdeklődést mutatta, hogy a műsor kezdete előtt a pénztárban jegyek már nem voltak kaphatók, ezért sokan kintrekedtek.

3591. A soproni Városi Fúvószenekar

2. A tatabányai bányász fűvószenekar

3603. Az oroszlányi bányász fúvószenekar

4. Az Österreichische Mineralverwaltung zenekarának Fő téri hangversenye. A felvételeket Lobenwein Tamás készítette

A megjelenteket Molnár László, a Központi Bányászati Múzeum igazgatója köszöntötte. Köszöntőjében foglalkozott a fúvószenekarok történetével. A katonai zenekarok után a bányász zenekarokról rendelkezünk a legrégebb feljegyzésekkel. A szászországi freibergi bányászati akadémián őriznek egy 1719-ből származó, 39 m [361](#)hosszú, 35 cm széles pergamen tekercset, amely Frigyes Ágost és Mária Jozefa főhercegnő tiszteletére rendezett felvonulást ábrázolja: mintegy 800 személy díszes színes bányász-kohász egyenruhában. A bányász zenekarokat egyenruhájuk is kiemeli a többi zenekar közül. Díszes fővegyük, arany-ezüst sujtásos zubbonyuk, széles ívük, kalapácsos jelvényeik világszerte hasonlóak, de ugyanakkor bányavidékenként egyéni sajátosságokat is hordoznak.

A műsort Fohner János karnagy vezetésével a Soproni Fúvószenekar nyitotta meg. A zenekar 1957-ben alakult, mintegy 50 fős és kiemelt aranydiploma minősítésű. Siklóson 1986-ban második helyezést ért el.

A tatabányai zenekar 1947-ben alakult. Fontos szerepet játszik a 80 ezer lakosú bányászváros életében.

Magas szinten teljesíti a fúvószenekarok hármas feladatát: koncertzene – játék különleges alkalmakkor – indulózene. Aranydiploma, kiemelt aranydiploma és örökös kiváló zenekar, a művészeti amatőrmozgalom legnagyobb kitüntetésének is birtokosa. Létszáma kb. 46 fő.

Az oroszlányi zenekar 1945-ben alakult az akkor még alig néhány száz lakosú bányatelepen. Oroszlány ma kb. 30 ezer lakosú város. A zenekar alapítói bányászok voltak, ketten még ma is tagjai az együttesnek. A zenekar fejlődését segítették az 1551-ben Brennbérgből odatelepített bányászok, akik magukkal hozták hagyományait, zenei ismereteiket és a zene iránti szeretetüket. A zenekar elismerései közül kiemelkedik a drezdai (NDK) XVI. munkásfesztivál aranyérme, a többszörös Kiváló együttes cím, megyei és országos fesztiválok díjai, a Szocialista kultúráért miniszteri kitüntetés; továbbá számos hazai és külföldi szereplés; több TV- és rádiófelvétel bizonyítja a magas művészi szintet.

A műsort az ÖMV (Österreichische Mineralöl Verwaltung) A.G. Wien zenekara zárta. A zenészek pompás egyenruháját, díszes bányász fővegijüket a felvonuláskor már megcsodálhattuk.

Az együttes 1951-ben alakult Neusiedel/Zaya-ban. 1964 őszén Gänse Dorfba költözött, az olajtermelő üzemhez. A zenekar 39 tagú. Rendszeresen résztvesz a fúvószenekarok évenkénti minősítő hangversenyein. Számítalan díjazott elismerést ért el a művészi „D” (legnehezebb osztály) kategóriában. Természetesen a zenekar nemcsak minősítő hangversenyek résztvevője, hanem üzem belüli rendezvényeken, tiszteletadásokkor, egyházi és világi ünnepeken is szerepel. De üzem kívüli rendezvényeken is megtalálható.

Az egész rendezvénysorozatról egyébként a magyar televízió részletesen beszámolt.

1989. XLIII. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / MEGEMLÉKEZÉSEK

362 MEGEMLÉKEZÉSEK

1989. XLIII. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / MEGEMLÉKEZÉSEK / Molnár László: Tompos Ernő (1907–1989)

Molnár László: Tompos Ernő (1907–1989)

1989. május 13-án elhunyt Sopronban Tompos Ernő építészmérnök, heraldikus, szülővárosa történetének egyik neves krónikása. Sopronban született 1907. március 2-án. Családi kapcsolatai megszabták életútjának fő irányát. Apai részről a Neuberger család leszármazottja, amelynek őse, Mihály, 1701-ben nyert polgárjogot városunkban. Édesanyja, Hauer Mária révén rokonságba került a kiterjedt Hauer családdal. Német anyanyelvű kötődései ellenére 1933-ban a nevét *Neubergerről* – nagyanyja, Tompos Etelka után – magyarosította. A Tomposok a Csorna melletti színmagyar Jobaházáról származtak. Az indokáról egyszer beszélgetve elmondta, hogy 1933-ban úgy érezte, valami rossz dolog készül Németországban, bár mindig tisztelője volt és maradt a német kultúrának, technikának, mégis szükségesnek

tartotta az akkor demonstrációnak is számító névmagyarosítást.

Bizonyára neves, „önálló építész” apja nyomdokát kívánta követni, amikor az Állami Széchenyi István Reáliskolában végezte középiskolai tanulmányait. Nyolc éven át osztálytársa volt Winkler Oszkár, városunk későbbi neves építésze, egyetemi tanár. Az iskola évkönyveiből kitűnik, hogy jó tanuló volt, de nem tartozott a vastagbetűs eminensek közé. Az ifjú diák jövőjéről valamit sejtet, hogy az érettségi évében egyedül ő kapott jutalmat „...a régészet és a történelem terén tanúsított munkásságáért”. Meglepetéssel olvashatjuk ugyanott, hogy az iskola házi vívóbajnokságán elnyerte „...a Sportkör idei vívóbajnoka” címet.

Az építőmesterség kétékezi gyakorlatát diákként nyaranta szerezte. Az 1930-as években még a család tulajdona volt a Károly körút (ma Szabadság körút) és a Villa sor között elterült 6226 négyszögöles telek, amelyen a hajdani téglagyár nyomait ma már nem lehet felfedezni. A téglagyár még a század elején tönkrement, mert a földcsuszamlások megrongálták az épületeket, de a piaci versenyből is a tehetősebb téglagyáros familiák kerültek ki győztesen.

A család tulajdonát képezte az édesapja által 1909-ben tervezett és felépített kétemeletes Flandorffer utca 23. (ma: Táncsics utca) számú ház és a Kossuth utca 20. szám alatti egyemeletes lakóház. A családi vagyon később – részben az államosítások következtében – szertefoszlott és Tompos Ernőnek – aki édesapját még középiskolás korában, 1922-ben elveszítette – végig dolgos, szorgalmas munka jutott osztályrészül.

A József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetemen 1936. június 15-én szerzett építészmérnöki oklevelet. Diplomás fejjel is továbbtanult. Mezei jogászként vizsgák sorát tette le a Miskolci Jogakadémián, jogi doktorátust is szerzett, közben Rómában tett tanulmányutat, ahol a Collegium Hungaricum tagjaként művészettörténeti előadásokat hallgatott.

Sopron város mérnöki hivatalában kezdetben napidíjas, statikus tervezői, majd mérnöki beosztásban dolgozott. Az 1938. évtől kezdve a háborús veszély hatására megkezdődött hazánkban a légtalomszárazítás kiépítése, mely magában foglalta a háborús intézmények és a polgári lakosság megóvását célzó óvóhelyek építését, berendezését. Tompos Ernő az 1940–41. években a Légo soproni szervezeténél látta el az új, szerteágazó feladatot, majd az 1941. év végén Szombathelyre hívták be a 3. Honvéd Kerületi Parancsnoksághoz, ahol ugyancsak mérnöki munkákkal bízták meg.

A második háború befejeztével visszatért Sopronba. Megnősült 1945. Házassága révén rokoni kapcsolatba került Magasi Artúrral, a soproni, majd pannonhalmi bencés paptanárral, költővel, irodalomtörténésszel.

363 Tompos Ernő 1945-től 1950-ig a Sopron Városi Mérnöki Hivatalban építészmérnöként, 1950. júliustól 1954. márciusig a Győr-Sopron Megyei Tanács Beruházási Igazgatóságának soproni részlegénél műszaki vezetőként, 1954. áprilistól 1959. június 15-ig a Soproni Ingatlankezelő Vállalatnál műszaki osztályvezetőként dolgozott.

Ez a hozzávetőlegesen 15 év, amelyet műszaki irányítói pályán töltött, az építészeti feladatokat tekintve olyan munkaterület volt, ahol a háború okozta nehézségek leginkább kiütöztek. Ezért Sopron város Mérnöki Hivatalában számára is kezdetben a főfeladatot a romok eltakarítása, a lakások helyreállítása, a város újjáépítése jelentette. Sopront szerte az országban egyik legfontosabb műemléki városként tartották számon. A belvárosban és a Szent Mihály templom környékén a lakóházak egész sora műemlék, vagy műemlék jellegű és ezek a művészi együttesek – a közöttük elhelyezkedő templomokkal és szobrokkal együtt – igen nagy értékeket képviseltek.

Az eltűnt műemléképületekről, a megmaradtak védelméről több cikkben számolt be a Soproni Szemle, a Műemlékvédelem, a Műszaki Élet, a Művészettörténeti Értesítő hasábjain.

364 Tompos Ernő az erről a korszakról szóló tanulmányában leírta, hogy a város vezetőire, az építéssel foglalkozó szervekre, vállalatokra nehéz feladat hárult. A mindig szűkös anyagiakat, építési kapacitásokat jóval meghaladták a több oldalról felmerült igények. A lakásínség azt követelte, hogy a lakóépületeket minél gyorsabban hozzák helyre, a házak műemlékjellege viszont míves, anyagokban igényesebb helyreállítást kívánt, ami a kivitelezések idejét meghosszabbította. A munkákat úgy kellett ütemezni, hogy a beépítendő romtelkek és a felújításra kerülő házak lehetőleg egymás mellett legyenek és így egyetlen felvonulással, egy építési organizációval lehessen megoldani a feladatokat. A bombatámadások számos – korábban ismeretlen, vagy elfeledett – műemléki épületrészletet „tártak fel”, a maguk kíméletlen módján. A gótika, a reneszánsz és a barokk építészet számos részletét letakarták, bevakolták a XIX. század végétől kezdve, a háború után pedig a romok alól előtűnedeztek a középkori bástyafalak és számos épület homlokzata, a szépen megtervezett portálok, kőkeretek stb. az eredeti formájukban.

Tompos Ernő a Soproni Levéltárban számos rajzot és leírást fedezett fel, melyeken szerencsére régi korok

építészei – minden erre vonatkozó korabeli hatósági kényszer nélkül – lerajzolták és ezzel megőrizték az épületek alap- és homlokzatrajzait. Fokozatosan megismerte a levéltári anyagot és feltárult előtte a korabeli terveken keresztül az építészet technikája, a kivitelezés részletes módozata és mondhatjuk azt is, hogy megismerte az építészek gondolkodásmódját is.

1800 és 1880 között Sopronban az új épületek nagyobb részét a Hild és a Handler építész család tagjai tervezték, kiviteleztek. A Handler család tagjairól 1962-ben remek tanulmányt írt. A Handlerek a 80 év alatt 104 házat építettek, az ebben a korszakban épült összes soproni ház 16%-át. A város főbb tereinek és utcáinak, még a mai városképnek is a művészi értékű kialakításában a Handlerek játszották a legjelentősebb szerepet klasszicista, romantikus és eklektikus épületeikkel.

A Rákóczi utca 47. szám alatti (*Scharfes Eck*, „Élesszög”) lakóház, a Halász utca 9 szám alatti volt evangélikus árvaház, mely ma iparitanuló intézet, a Várkerületet a Szent György utcával összekötő Lenck átjáró nagy épületkomplexuma, a Színház utca 8. számú ház, mely három utcára néző homlokzatával jelentősen befolyásolja a városképet, a Széchenyi Gimnázium, (volt reáliskola), a Széchenyi tér 19. számú, kétemeletes ház, homlokzatán a különböző korszakokból vett elemek kedvező arányú keveredésével és a csúcspontot jelentő Orsolya téri templomból, zárdából és iskolából álló komplexum, mind a Handlerek műve.

Tompos az épületek kitűnő művészeti és építészeti elemzését adja. Rámutatott a műszaki megoldásokra, a másfél évszázaddal ezelőtti első soproni talajvizsgálatokra, a hengerelt tartók, az öntöttvasoszlopok alkalmazására és arra is, hogy a városban a fürdőszoba először a Handler-féle lakásokban jelent meg. Tanulmányát a Magyar Tudományos Akadémia díjjal jutalmazta.

Építészeti tanulmányai közül kiemelkedik a soproni városháza történetével foglalkozó írása. Ebben a 38 ábrát (tervrajzot, korabeli fényképet stb.) tartalmazó tanulmányban – hosszas levéltári kutatás után – leírta az 1497-től működő régi városháza történetét, az új városháza építésének előkészítését és megvalósításának történetét. Részletezi a régi városháza közel négy évszázadát, külső formáját, belső építészetét és az épületben volt egykori műalkotásokat, majd elemzi a XIX. század kezdetétől jelentkező állagromlást és annak vizsgálatát végző bizottságok munkáját. Az új városháza építésének igénye konkrétan 1834-ben jelentkezett. A helyszín kiválasztásában a város későbbi terjedési irányait nem vették figyelembe. Az 1889-ben kiírt pályázatra beérkezett 11 pályamunkából a miskolci születésű, de Bécsben élő Hinträger Mór és fia. Károly tervét fogadták el. A tervpályázat eredményét többen kritizálták, a cikk részletesen ismerteti az ellenérveket is. A város közgyűlése 1892 augusztusában rendelte el a régi városháza bontását, ennek során számos római kori emlék került napvilágra, közöttük a nevezetes és méreteiben lenyűgöző kapitóliumi triász szoborcsoport, mely ma – Szakál Ernő szobrászművész restaurálása után – a Fabricius-ház pincemúzeumában látható. A régi városháza alapjaiban talált római kori emlékek irányt szabtak a későbbi – még ma sem befejezett – régészeti ásatásoknak, [365](#)feltárásoknak. A tanulmány nyomon követi az 1893. május 24-étől 1895 augusztus végéig tartó építkezést. A két és fél év alatt (!) felépült új városháza az egyetlen volt Magyarországon, melynek avatását összekötötték a millenniumi ünnepekkel. Sopron városának az utóbbi száz évben talán legtöbb kritikát kiváltó épületének megítéléséhez – végső következtetésként – Tompos megállapította, hogy az épület kifogástalanul ellátta feladatát, de helytelen volt a telekár megtakarítása miatt a régi városháza helyéhez ragaszkodni, amikor látható volt már a múlt század második felében, hogy a város súlypontja eltolódik a Deák tér és a Lövérék irányába. A régi városháza a ritkaságszámba menő műemléki együttesével – megfelelő állagvédelem mellett – ma is állhatna. A soproni városházáról szóló tanulmánya díjat nyert a Magyar Építészsövetség

pályázatán.

Tompos Ernő 1960 augusztusától kezdve négy éven át a soproni Iparitanuló Intézet mérnök tanára, majd 1964. augusztustól 1967. áprilisban bekövetkezett nyugdíjazásáig a Fertődi Építőipari KTSZ építészmérnöke volt. Négy évvel később a méltatlanul alacsony nyugdíja miatt ismét munkát vállalt a városi tanácsnál, majd az Ingatlankezelő Vállalatnál és 1980 szeptembertől kezdve a műemlékileg helyreállított és újra megnyitott Központi Bányászati Múzeumban, ahol élete utolsó nyolc évében dolgozott.

Életének nyugdíjas éveiben teljesedett ki érdeklődési körének azon oldala, melyet mértéktartó módon is „világszínvonalúnak” minősíthetünk. Ifjúkora óta vonzódott a heraldikához, a címereket vizsgáló tudományhoz. Az első cikkével a témában már 1942-ben jelentkezett a Soproni Szemle hasábjain. Cikkeinknek éppen a fele – 31 írása – foglalkozott a címerek történetével, a társadalom életében játszott szerepével, szerkesztésük, leírásuk szabályaival és kivitelezésük kapcsán a művészettörténeti kérdésekkel, de írásai bőven tartalmazzak a címerekkel kapcsolatos jogtörténeti fejtegetéseket is.

Tomposnak ezen a téren végzett tevékenysége annál inkább értékelhető, mert az ötvenes évek elején – közismerten tradícióellenes és türelmetlen korszakban – a művelődéspolitikai intézkedései megszüntették a Heraldikai és Genealógiai Társaságot, és annak tudományos folyóiratát, a Turul című szaklapot, ezzel a magyar címertanban olyan hiányt okozva, melynek kárát máig érezzük.

Heraldikai kutatásainak különleges soproni nézőpontja volt. Feldolgozta Lackner Kristóf, Rauch András és más személyiségek címereit, Sopron városának középkori heraldikai emlékeit, a céhek és a polgárok címereit, és korunkhoz közeledve eljutott a ma is élő művészek érmeinek, plakettjeinek elemző leírásáig. Kiállításokat rendezett, a saját heraldikai gyűjteményének darabjait is közszemlére téve. Munkásságának híre átlépte az 1950-es, 60-as évek szigorúan őrzött határait, 13 cikkét közölték német, osztrák és svájci heraldikai szakfolyóiratok.

A címertannal foglalkozó magyar szakemberek közül Tompos Ernőt elsőként tüntették ki az Academia Internationalis Heraldica (Nemzetközi Címertani Akadémia) javaslatára az 1971-ben alapított „Arvid Berghman”-díjjal, a heraldikai kutatások terén végzett munkájáért. A címerekkel díszített és a nevét viselő szép plakettet a budapesti svéd nagykövetségen vette át 1981. április 28-án, a szakterület megbízott jeles külföldi és magyar képviselőinek jelenlétében. Élete legszebb napja volt ez, annál is inkább, mert a múzeum birtokában lévő elárvult munkakönyvében üresek a „munkával kapcsolatos kitüntetések” tartalmazó oldalak...

A múzeumban a munkaköre tárlatvezető-teremőr volt, de jóval többet produkált, mint amennyit ez a szerény foglalkozás-megnevezés tartalmazott. A múzeum két teremben mutatta be a magyar pénzverés történetét – Szent István korától 1849-ig – mintegy 200 arany-, ezüst- és rézermén, továbbá a pénzverés technikáját pénzverő töveken, gépeken, rajzokon és fényképeken. Tompos a heraldikai és éremtani kutatásai révén kitűnő ismerője volt a bemutatott anyagnak. A pénzverés technikájáról, az egyes pénzerméken szereplő személyek élettörténetéről, az érmek művészi ornamentikájáról tartott magyar és német nyelvű tárlatvezetései magukkal ragadták a szakma nemzetközi tekintélyű művelőit is, akik meglepetéssel hallgatták egy kis magyar vidéki múzeumban egy „egyszerű” tárlatvezető magas színvonalú, sok és pontos adatokat [366](#)felsoroló „kiselőadásait”. A pénzverés tudományával nem foglalkozó diáklátogatókat is – előadásai nyomán – megérintette az ezeréves magyar múlt tovatűnt dicsősége és küzdelme.

A látogatások szünetében fordításokkal segítette a múzeum munkáját. Részt vett az intézmény eddigi legnagyobb vállalkozásában: Georgius Agricola 1556-ban latin nyelven írt, „De re metallica” című – a

világon eddig hét nyelvre lefordított, 28 kiadást megért, közel 600 oldalas – könyve első magyar kiadásának előkészítésében. A könyvet Becht Rezső ültette át az 1958–59. években németről magyarra, a szöveget összevetve Mihalovits János és Tomasovszky Lajos bányász, illetve kohász professzoroknak a 30-as években készült latinról magyarra történt fordításával. A műről az utolsó 30 évben hat német nyelvű kiadás is született, melyekben mintegy 700 rövidebb-hosszabb lábjegyzet magyarázza és értelmezi a mű bonyolult, középkori bányászati-kohászati eljárásait. Tompos Ernő a lábjegyzetek mintegy felét fordította magyarra. A több hónapig tartó, más szakirodalom forgatását is igénylő, szívós aprólékos munkával sikerült lefordítania és más szakemberek bevonásával pontosan megfejtenie a középkor kiváló tudósának leírását. A mű magyarra való áttünetése így a legjobb Agricola-interpretálások egyike lett, amit mintegy 50 bíráló szinte egyhangúan elismert.

Tompos Ernővel tudományos témákban nagyon jó volt együtt dolgozni. Vitás esetekben véleményét érvek felsorolásával támasztotta alá. A nézeteihez való makacs ragaszkodás nála erény volt, mert sohasem a hiúság, vagy túlzott önérzet irányította állásfoglalásaiban.

A hozzá közelállók szerint pályatévészett ember volt, mert levéltárosként kellett volna munkálkodnia. Ez a vélekedés kiegészítésre szorul. Tompos Ernő élete nagyobb részét gyakorlati építészként töltötte le és éppen a praxis eredményeinek és hibáinak ismeretében fordult az elmélet, a szakirodalom kimeríthetetlen tárházához. Ha őt egy szóval kellene jellemezni, akkor „olvasó” típus volt. A múzeum szakkönyvtárát jól ismerte, minden időben könyvvel a kezében lehetett látni. Egyes problémák megvitatása során leginkább az a tájékozottság lepte meg a partnerét, amelyet az irodalmi forrásokból szerzett.

Ha Sopron város története vagy a magyar heraldika terén az utókor érdeklődője, kutatója kérdéseket tesz majd fel, pontos adatokra lesz kíváncsi, akkor szerencsésnek mondhatja magát, ha rátalál Tompos Ernő szépen fogalmazott, élvezetes stílusban megírt tanulmányaira. Ez, a saját korában talán nem eléggé elismert, nagytudású, szerény ember sokat tett azért, hogy megfeleljen Kölcsey Ferenc 1826-ban – a honismereti, nemzeti értékek megőrzéséről – írt nemes veretű gondolatának: „...minden régi századoknak szentelt történetvizsgálat megannyi lépcső a jelenkorban magasabbra emelkedhetni, érzelmeiteknek, gondolataitoknak, tetteiteknek több terjedelmet, tartalmat és célrahatást szerezni”. Tompos Ernő életműve megfelelt a nagy magyar költő magasztos sejtésének, jóslatának...

1989. XLIII. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / MEGEMLÉKEZÉSEK / Molnár László: Tompos Ernő (1907–1989) / Tompos Ernő irodalmi munkássága

Tompos Ernő irodalmi munkássága

A soproni bencés templom jötevő családjának kérdéséhez. SSz. 1940. 30–31.

Adalékok a Tompa család történetéhez. Magyar Családtörténeti Szemle 1942, 8–10.

Címeres pecsétek, különös tekintettel a polgári címerekre. SSz. 1942, 42–54.

Adatok a nemes Fejér család történetéhez. Magyar Családtörténeti Szemle, 1943, 154–155.

Címertani adalékok a soproni Szent Mihály templom építéstörténetéhez. Művészettörténeti Értesítő 1954, 264.

Szép Sopron – veszélyes Sopron. Soproni Műszaki Szemle 1955, 1–4.

Hozzászólás a II. ötéves terv irányelveihez. Soproni Műszaki Szemle 1956. 14–19.

A Lábasház megújítása. SSz. 1956, 73.

A Stornó-műterem. Műemlékvédelem 1957, 121.

Műemlékvédelem. Műszaki Élet 1957. ápr. 4.

367 Sopron romantikus épületei. Művészettörténeti Értesítő 1958, 177–189.

Eltűnt műemlékeinkről és a megmaradtak védelméről. SSz. 1958, 310–318.

Hozzászólás Winkler Oszkár cikkéhez. Műemlékvédelem 1959, 177.

Üreges kézi falazó elemek alkalmazása. Iparitanuló-képzés 1960, 26–28.

Újjáépítések. SSz. 1961, 148–150.

Handler Ferdinánd építész és családjának többi építész tagja. SSz. 1962, 17–32.

Arany éremlelet Sopronban. Az Érem 1963, 92.

Szobafestő és mázoló tanulók vizsgája az NDK-ban. Iparitanulóképzés 1963, 32.

Arany éremlelet Sopronban. SSz. 1964. 83.

A XIX. század építésze Sopronban című kiállítás ismertetése. SSz. 1965, 280–283.

Handler Ferdinánd vázlatkönyve. SSz. 1966, 259–260.

Címertani kiállítás ismertetése. SSz. 1967, 86–88.

Címeres céhemlékek a soproni múzeumokban. Arrabona 1968, 107–121.

Ödenburg als Fundort von Hausmarken und Steinmetzzeichen. Der Tappert. Wiesbaden, 1968, 29–35.

Dr. Christoph Lackner. Das Salzfass III. Tittmoning, 1969, Heft 2, 33–35.

Soproniak címerei egy német heraldikai könyvben SSz, 1969, 360–362.

Stöckert Károly ifjúkori műveiről. SSz. 1975, 83.

Ergänzungen zu M. Sz. de Vajays Artikel. Archivum Heraldicum. Neuchâtel. 1975, Bulletin N° 3–4. 49.

Renner Kálmán soproni vonatkozású érmei és plakettjei 1958–1974. SSz. 1975. 177–187.

Antwerpenben 1494-ben tartott lovagi torna képe a sárvári Nádasdy Ferenc Múzeumban. Savaria 1975, 503–522.

A soproni pékmúzeum heraldikai emlékei. SSz. 1976, 160–167.

Stredovike pečeti tykajici se ČSL v Šopronském archivu (dr Ödenburg). Listy genealogické a heraldické

společnosti v. Praze 4. Praha, 1976, 16–18.

Sopron címeres műemlékei. Arrabona 1976, 145–173.

Schleiffengrad Mihály soproni kovácmester pecsétje. SSz. 1977, 75–76.

Egy soproni polgárcsalád (a Reischek) genealógiai és heraldikai emlékei. PAB-VEAB Évkönyve, II. k. Pécs 1977, 169–172.

A régi soproni városháza újkori története és az új városháza (tanácsháza) építéstörténete. SSz. 1977, 212–333, 298–320.

Emlékérmek (Sopron városi rangra emelésének 700. évfordulójára). SSz. 1977, 247–249.

Bürgerwappen in Ungarn. Der Herold. Berlin, 1977, Heft 11, 237–242.

Ein Zweig der Familie Blagay in Westungarn. Adler, Wien, 1977, Heft 4, 121–122.

Sopron megyei címeres pecsétek. SSz. 1978, 81–83.

Ein Bild des in Antwerpen im Jahre 1494 abgehaltenen Turniers im Franz-Nádasdy Museum in Sárvár. Kongressbericht. Stuttgart, 1978. 183–192.

Magassy, Stephan: Die Familie Magassy von Nemesmagassi. Könyvismertetés. Archivum Heraldicum 1978, Heft 1–2. 24.

Füredi Oszkár építész. Magyar Építőművészet 1979. 54–55.

Wappengeschmückte Lebzeltenmodel. Oberösterreichische Heimatblätter 1979. 229.

Bünker János Rajnárd (1863–1914). Megemlékezés. SSz. 1979. 357–361.

Husarenturniere. Archivum Heraldicum. Neuchâtel, 1982, Bulletin N° 1–2, 2–4.

Ein Wappengeschmückter Wandteppich. Ars Decorativa 7. Bp., 1982, 91–98.

Soproni polgári címerek a Szent Mihály Testvérület könyveiben. SSz. 1982, 326–334.

A Freiseisen bányászcsalád polgári és nemesi címerei. BKL Bányászat 1983, 641–643.

A Freiseisen bányászcsalád polgári és nemesi címerei. SSz. 1984. 66–70.

Barcsay-Amant Zoltán 14 kötetből álló genealógiai könyvsorozatának kritikája. Adeliges Jahrbuch. Luzern, 1982, 458–459.

1989. XLIII. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / SOPRONI KÖNYVESPOLC

1989. XLIII. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / SOPRONI KÖNYVESPOLC / Hiller István–Mastalirné Zádor Márta: Sopron bibliográfiája az 1988. évre

Hiller István–Mastalirné Zádor Márta: Sopron bibliográfiája az 1988. évre

A bibliográfiában szereplő rövidítésekre nézve vö. Soproni Szemle 1978, 268; 1979, 362.

A. J.: Nagycenk 1988. ÚjT. 25, 1988, 27. sz. 12–13.

Achs Károlyné: Kodolányi Földindulásának forrásanyagáról, Dunatáj 11, 1988, 1. sz. 51–56.

Ajánlatok. Programok. Sopron. TM. 99, 1988, 5. sz. 5.

Albert István: Fidelio. Film Színház Muzsika 32, 1988. VII. 16. 29. sz. 4.

Albert Tibor: Soproni látogató. Városrajz. Sopron, Budapest, Szentendre, 1988, Montázs, 170.

Altenburger, Josef: Steinmetzzeichen im Burgenland. BHBl. 50, 1988, 62–74. „Ausztiria és a Pannon térség”. XVIII. Osztrák Történetész Kongresszus, Kismarton/Eisenstadt, 1987. augusztus 31–szeptember 5. HK. 35, 1988, 172–173.

Ágfalvi, Andreas: Des Rätsels Lösung. NZ. 32, 1988. febr. 27.

Az ágfalvi rét növénytanai értékei. ÉT. 43, 1988. VI. 3. 23. sz. 712.

(BA): Menjünk Sopronba! ÚjT. 25, 1988, 35. sz. 20–21.

Bicska Flórián: A Botrytis cinerea Pers. emend Buchw. kártételének megjelenése a ribiszke vesszőin. Kertgazdaság 1988, 3. sz. 65–69.

Badiny Gyula: A Soproni Faragók Baráti Köre 10 éves. SSz. 42, 1988, 358–363.

Bajai István: Nemcsak alvóhely. KU. 29, 1988. júl. 23. 30. sz. 2–3.

Bajai István: Petóházi kedvcsinálók. A gyár kertje. KU. 29, 1988. okt. 15. 42. sz. 2–3.

Bajkó Mátyás–Komlói Sándor–Kosáry Domokos–Köpeczi Béla–Mészáros István–Orosz Lajos: A magyar nevelés története I. Bp., 1988, Tankönyvkiadó 441.

Bakai Kornél: Elégett palánk nyomai a somogyvári várfalak mentén. SSz. 42. 1988, 128–135.

Bakács Tiborné (összeáll.): A Magyar Tudományos Akadémia Veszprémi Akadémiai Bizottságának Értesítője. Veszprém, 1988, VEAB 317+19.

- Balázs Géza: A kisvasutak megszüntetésének hatása a népeletre. H. 16, 1988, 1. sz. 39–41.
- Balázs József: Dr. S. Kárpáti György kiállítása elé. In: Sarkady Sándor (szerk.): F. 149–151.
- Baloghné dr. Ormos Ilona: Magyar barokk kertek. Vá. 24, 1988, 6. sz. 35–36.
- Bartels, Horst: Studienreise 1986 nach Ungarn. Mitteilungen der Deutschen Dendrologischen Gesellschaft Nr. 78. Stuttgart, 1988, Ulmer 125–146.
- Bartha Gábor: Beszámoló az integrált geodézia témakörében Sopronban tartott szimpóziumról. GK. 40, 1988, 385–386.
- Bariska István: A kőszegi evangélikus templom. Savaria. A Vas megyei Múzeumok Értesítője (1981) 15, 1985 (1988), 377–391.
- Bányai László: „Mérnökgeodéziai mozgásvizsgálatok” továbbképző szeminárium. Sopron. GK. 40, 1988, 59.
- Becht Rezső: A bűvös henger. Nagyismétlés az életből. In: Sarkady Sándor (szerk.): SF. 7–25.
- Bella Ernő: Észrevételek Hiller István „Soproni fiatalok ellenállási tervei és akciói 1944–45-ben” c. tanulmányához (SSz. 1988, 16–39). SSz. 42, 1988, 247–248.
- Bencze Géza: Gergely Ernő: A magyarországi bányásztársadalom története 1867-ig. (Műszaki Könyvkiadó, 1986, 327 old.) H. 16, 1988, 1. sz. 74–75.
- Beney Zsuzsa: Pap Károly. KT. 32, 1988, 2. sz. 117–124.
- 369 Benkő László: A soproni vörös sánc anyagának termolumineszcencia vizsgálata. SSz. 42, 1988, 125–126.
- Bertalan, Judit (aufgezeichnet von): Aus dem Leben der „Pounzichta”. NZ. 32, 1988. okt. 8.
- Bertalan, Judit: Aus der Ödenburger Presse. NZ. 32, 1988. ápr. 30.
- Bertalan, Judit: Aus der Ödenburger Presse. Christliches Ödenburger Tagblatt. NZ. 32, 1988. máj. 28.
- Bertalan, Judit: Aus der Ödenburger Presse. „Grenzpost”. NZ. 32. 1988. szept. 17.
- Bertalan, Judit: Aus der Ödenburger Presse. „Oedenburger Arbeiterrat”. NZ. 32, 1988. nov. 12.
- Bertalan, Judit: Aus der Ödenburger Presse. „Oedenburger Post”. NZ. 32, 1988. jan. 23.
- Bertalan, Judit: Aus der Ödenburger Presse. „Oedenburger Post”. NZ. 32, 1988. jan. 23.
- Bertalan, Judit: Aus der Ödenburger Presse. „Oedenburger Volksblatt”. NZ. 32, 1988. febr. 27.
- Bertalan, Judit: Aus der Ödenburger Presse. „Der Proletarier”. NZ. 32. 1988. szept. 24.
- Bertalan, Judit: Aus der Ödenburger Presse. Radikal. NZ. 32, 1988. aug. 20.
- Bertalan Lajos: Erdő, fafeldolgozás, értékesítés, fejlesztés. A vertikum vonzása és varázsa. Fakombinát 12,

1988. 4. sz.

Besuch aus Ungarn. Amtsblatt der Statutarstadt Wiener Neustadt 68, 1988, 6. sz. 38.

Bikics Péter: A közlekedési kultúra terjesztése pedagógiai eszközökkel a Közlekedési Múzeumban. Közlekedéstudományi Szemle 38, 1988, 170–175.

Bircher Erzsébet: A magyar szénbányászat kezdetei az 1782-es törvényhatósági jelentések tükrében. BKL-B. 121, 1988, 482–486.

„Blätter für Literatur”. Volk und Heimat 43, 1988, 2. sz. 33–36., 3. sz. 35–36., 4. sz. 33–36.

Bodri Ferenc: Tiszatáj galéria. Sulyok Gabriella. Tiszatáj 42, 1988, 2. sz. 99–100.

Bögel József: Szabadtéri színházi kultúránk 1988 válságos nyarán. Tiszatáj 42, 1988, 11. sz. 53–61.

(borbély): Das Soproner Bergbaumuseum. Mineralien im Esterházy-Palast. BR. 22, 1988. ápr. 25.

Borbély, József: Die Zettl-Langer Sammlung in Sopron, Schätze im „Poncichter“-Viertel. BR, 22, 1988. júl. 11.

Boros László: A szigetvári Dorffmaister freskó. DN. 14, 1988. aug. 27.

Bóta Gábor: A tömegkultúra apostola. ÚjT. 25, 1988. 51. sz. 27.

Böröcz, Vinzenz: Wie ich im März 1938 die Besetzung Österreichs erlebte. Volk und Heimat 43, 1988, 1. sz. 6–7.

Böröcz, Vinzenz: Zur Erinnerung an die Judenfamilien Von Breitenbrunn. Volk und Heimat 43, 1988. 4. sz. 7–8.

Böröndi Lajos: A kedd ígérete. MH. 11. 1988, 1. sz. 69–70.

Böröndi Lajos: Soproni pitaval. In: Sarkady Sándor (szerk.): SF. 256–258.

Böröndi Lajos: Visszhang. Kerék Imre műfordításai. Dunatáj 11, 1988, 2. sz. 75–77.

Bösze Balázs: Költősirató. In: Sarkady Sándor (szerk.): SF. 198–199.

Braham, Randolph L.: A magyar holocaust I–II. Bp., Wilmington, 1988, Gondolat, Blackburn International Incorporation 470, 566.

Buczko Krisztina–Padisák Judit: Perifiton vizsgálat a Fertő átjáró tavában. 1. Kovaalgák. Botanikai Közlemények 74–75, 1987–1988, 1–2. sz. 127–140.

Bünker, Brigitte: Eine G'schichtensammlung aus dem Burgenland. Volk und Heimat 43. 1988, 2. sz. 9–13.

Chmelar, Hans: Gedanken zu einem Jubiläum. 50. Jahrgang der Burgenländischen Heimatblätter. BHBl. 50. 1988, 1–5.

Corvinus-Kreis stellte sich im Rathaus vor. Amtsblatt der Statutarstadt Wiener Neustadt 68, 1988. 6. sz. 38.

370 Corvinus Kreis zeigte in Sopron Dia-Vortrag über Wiener Neustadt. Amtsblatt der Statutarstadt Wiener Neustadt 68, 1988, 4. sz. 16.

Corvinus-Radwandertag: 200 Radfahrer führen von Wiener Neustadt nach Sopron. Amtsblatt der Statuarstadt Wiener Neustadt 68, 1988, 6. sz. 39.

„Corvinus Tage 1988”. Eröffnung am 21. September 1988. Amtsblatt der Statutarstadt Wiener Neustadt 68, 1988, 10. sz. 38–39.

Csáky Csaba: Egyesületek országszerte. Védik, szépítik, fejlesztik környezetünket. Bp. 26, 1988, 2. sz. 5–6.

Császár László: Késő gótikus boltozattípusok Közép-Európában I–II. ÉÉ. 19, 1987–1988, 93–168., 407–447.

Császár László: Szakál Ernő restaurátor-szobrászművész kiállítása az OMF aulájában, M. 32, 1988, 136–138.

Cseh János: Több kamion árut vettek el... Törékeny egyensúly Sopronban. Népszava 116, 1988, febr. 6.

Csontos Magda: Hol van Burgenland? ÚjT. 25, 1988, 51. sz. 10.

Czáka Sarolta: Horpács gazdára vár. KSz. 37, 1988. dec. 1. 48. sz. 18–19.

Czellár Katalin: Sopron. FÉ. 23, 1988. 173.

DBL: Országjárásvezetők figyelmébe ajánljuk. Fertőd, Sopron. FÉ. 23, 1988. 143.

Dalocsa Gábor: Célrányított, szervezett munkával a gazdasági-társadalmi kibontakozásért. Fa. 38, 1988, 65–71.

Dalos Margit: A torony körül. MH. 11, 1988, 4. sz. 32–39.

Damó Csilla–Viniczai István (összeáll.): Az 1986. évi magyar hadtörténeti irodalom bibliográfiája. HK. 35, 1988, 420–439., 575–600.

Dávid Ferenc: Dercsényi Dezső (1910–1987). MÉP. 79, 1988, 1. sz. 57.

Deák Krisztina: A fertődi kastélypark új kerti építményei. M. 32, 1988, 114–117.

Deutsch, Walter: Die Tanzmusik im westpannonischen Raum. Internationales Symposium in Eisenstadt. P. 16, 1988, 3. sz. 5–8.

Dietrich, Herbert: Engerth-Reisezuglokomotiven in Österreich-Ungarn sowie Engerth-Loks in der Schweiz. Lok Magazin 1988, 152. sz. 407–424.

Dióhéjban. Stockholmtól Sopronig. B. 43, 1988, 3. sz. 7.

Domonkos László: Kötollal is repülve: In: Sarkady Sándor (szerk.): SF. 210–211.

Drescher J. Attila: Gyertyafények egy posztumusz kötet felett. In: Sarkady Sándor (szerk.): SF. 212–215.

- Duoabend in Sopron. Amtsblatt der Statutarstadt. Wiener Neustadt 68, 1988, 6. sz. 38.
- EFE-hírek. Fa. 38, 1988, 311.
- Einkaufsbusse aus Ungarn fahren nach Wiener Neustadt. Amtsblatt der Statutarstadt Wiener Neustadt 68, 1988, 11. sz. 39.
- Elektrifizierung der Bahn Ödenburg–Ebenfurt. NZ. 32, 1988. máj. 14.
- Az I. Magyar Erdészeti Tájfutóverseny. Er. 37, 1988, 520–521.
- Empfang für Teilnehmer an der Soproner Messe. Amtsblatt der Statutarstadt Wiener Neustadt 68, 1988, 9. sz. 34.
- Engel Pál: Az ország újraegyesítése. I. Károly küzdelmei az oligarchák ellen (1310–1323). Sz. 122, 1988, 89–146.
- Entz Géza: Életút-életmű (Szakál Ernő kiállítása). SSz. 42, 1988, 172–175.
- Eper Tivadar: A Soproni Városi Kórház röntgenosztályának fejlődése 1962–1982-ig. SSz. 42, 1988, 82–86.
- Eperjessy Ernő: Ikvai Nándor halálára. H. 16, 1988, 4. sz. 77–78.
- Eperjessy Géza: A szabad királyi városok kézművesipara a reformkori Magyarországon. Bp., 1988, Akadémiai K. 427.
- Erni Péter: Koronát érő város. KU. 29, 1988. aug. 27. 35. sz. 18–19.
- (erni) [Péter]: Pápalátogatás. Darázsfalvától Tirolig. KU. 29, 1988. júl. 2. 27. sz. 12.
- Erni Péter: A szomszédban a világjáró pápa. Darázsfalu nagy napjai, KU, 29, 1988. jún. 25. 26. sz. 10–11.
- Erste Ödenburger Industriemesse. NZ. 32, 1988. aug. 6.
- 371Erstes Treffen der Corvinus Kreise Wiener Neustadt und Sopron. Amtsblatt der Statutarstadt Wiener Neustadt 68, 1988, 4. sz. 22.
- Európa gyermekszínhátszói Fertődön. N. Szín Kép a N melléklete 1988. nov. 16.
- (f): „Egy nemzet reménységei ök...” EF. 42, 1988, 8–9. sz. 10–11.
- Faragó Sándor: Dürdő tűzokkakas. ÉT. 43, 1988, III. 1. 11. sz. 351.
- Faragó Sándor: Jelölt tűzokok. Ni. 108, 1988, 69.
- Fasching, Kornelia: Berg und Hügel Euch erfreuet... Volk und Heimat 43, 1988, 2. sz. 13–15.
- Fehér István: A magyarországi németek kitelepítése 1945–1950. Bp., 1988, Akadémiai 232.
- Fejér Zoltán: Gáspárdy Sándor (1909–1986). In: Sarkady Sándor (szerk.): SF. 231–234.

Fekete Ferenc írja. SSz. 42, 1988, 190–191.

Fekete Mária: Előzetes jelentés a Vaskeresztes-Diófás dűlői halomsírok leletmentéséről. Savaria. A Vas megyei Múzeumok értesítője (1981). 15, 1985 (1988), 129–166.

Fekete Mária: Kora Árpád-kori égetett sánc Velemben. SSz. 42, 1988, 137.

Dr. Fekete Zoltán 1911–1988. KSz. 37. 1988. nov. 17. 46. sz. 17.

Feledy Balázs: Szakál Ernő kiállítása. ÚjT. 25. 1988, 2. sz. 3.

Felújítják a soproni Esterházy-palotát. MN. 51, 1988, júl. 13.

Flanner, Karl: Bécsújhely volt 1919-ben a „fordítókorong” a Magyar Tanácsköztársaság irányában. SSz. 42, 1988, 156–162.

Floiger, Michael: „Umb Verfolgung will allhir...” III. Volk und Heimat 43, 1988. 1. sz. 17–20.

Fogarassy László: A magyarországi Tanácsköztársaság katonai összeomlása. Bp., 1988, Akadémiai 91. Értekezések a történelmi tudományok köréből 109.

Fónagy: Üzem a faipari mérnökképzés szolgálatában. EF. 42, 1988, 3. sz. 13–15.

F. Font Márta: Mogersdorf Nemzetközi Kultúrtörténelmi Szimpozion. Graz, 1987. június 30–július 4. Sz. 122, 1988, 222–229.

Földessy Dénes: „Fekete-fehér minták erdejében botladozunk”. N. 35, 1989, 4. sz. 9–10.

Fraller, Josef: Die Heumahd. Volk und Heimat 43, 1988, 3. sz. 20–21.

Fraller, Theresia und Josef: Der Gallgenriegel zu Neckermarkt. BHBl. 50, 1988, 170–188.

Fried István: Kazinczy Ferenc és Kis János kapcsolataihoz. SSz. 42, 1988, 147–151.

Friedrich András: Anton Rosenkranz, a soproni 76. gyalogezred karmestere (1827/1888). SSz. 42, 1988, 163–164.

Friedrich Károly: Sterbenz Károly élete és művészete. In: Sarkady Sándor (szerk.): SF. 122–128.

Frühstück, Hermann: Die Situationen und Bestandsentwicklung des Weissstorches im Burgenland. Volk und Heimat 43, 1988, 3. sz. 23–25.

Fülöp József: A két munkáspárt egyesülése Sopron vármegyében. SSz. 42, 1988, 326–334.

G. F.: Az I. Magyar Erdészeti Tájfutóverseny. 42, 1988, 8–9. sz. 32–33.

Garas Kálmán: Sopron. Régi Zenei Napok. Mu. 34, 1988, 9. sz. 30–31.

Gábrriel András: Országjárás. A Soproni Hegységben. TM. 99, 1988, 1. sz. 14–15.

Gál János: A fagazdaság fejlesztése és az Erdészeti és Faipari Egyetemen folyó kutatások. Er. 37, 1988, 293–297.

- Gál János: Gondolatok az Erdészeti és Faipari Egyetem 1988/1989-es tanévének megnyitóján. Er. 37, 1988, 381–387.
- Gencsi Zoltán: A kőhattyú tollazásának másik története. SE. 1988, 4. sz. 26–27.
- Gergely László: Soproni határérték. Mire elintézzük, lemondanak rólunk... MN. 51; 1988, aug. 3.
- Gergely László: Útkereső vállalkozók. Lesz-e Győr-Sopron Köztársaság? MN. 51, 1988. okt. 7.
- Gerő Gyula: Események, krónika 1987. Kö. 1988, 626–632., 688–694.
- 372 Gerő László: Kiállítás az OMF-ben, 1987. április. M. 32, 1988, 270.
- Géczi János: Herbszt Zoltán: Kőtollú madár. In: Sarkady Sándor (szerk.): SF. 217219.
- Golovics Lajos: Művek a ládafiában. Kék Éva művészetéről. E. 26, 1988, 731–737.
- Gonda Irén: Angyalffy Mátyás András. Mezőgazdasági Szövetkezeti Élet 1988, 10. sz. 25.
- Gottschling, G.: Ausflug nach Bogenriegel. Besuch bei Franz Zeltner. NZ. 32, 1988. febr. 20.
- Görög Sándor: Beszámoló a 3. Nemzetközi Szteroid Analitikai Szimpóziumról (Sopron, 1987, okt. 20–22.) Magyar Kémikusok Lapja 43, 1988, 311–312.
- Grossmann, Wolf-Dieter: Die Zukunft des Raumes Neusiedler See. Forschung, Erfahrung und Vorsorge. Umwelt Burgenland Nr. 14 a. Eisenstadt, 1988, Amt der Burgenländischen Landesregierung Landesamtsdirektion Umweltreferat 28.
- Grüll, Alfred: Rinderherden in Naturschutzgebieten. Volk und Heimat 43, 1988, 2. sz. 26–27.
- Gulay István: A csikótűzhelytől az atommáglyáig. Gyál (Bp.), 1988, Eötvös 139.
- György Lajos–Takács Sándor: A soproni vörös sánc kémiai vizsgálatának eredménye. SSz. 42, 1988, 122–124.
- Gyurich László: A Bihari-hegység kalauza. TM. 99, 1988, 5. sz. 41.
- h. st. m.: Festschrift „Der Illmitzer Singverein”. Volk und Heimat 43, 1988, 3. sz. 33.
- (H. W.) Köszöntés. Köves Elemér... Krétai József. BKL–K. 121, 1988, 29.
- Hajba Ferenc: Die Zukunft des Neusiedler Sees. Noch ist das Wasser klar und sauber. BR. 22, 1988, febr. 1.
- Hajdu Endre: Az ábrázoló geometria jelentősége és tanszéke. Er, 37, 1988, 395–398.
- Hajnóczy Gyula: A római kori műemlékek helyzete hazánkban 1988-ban. M. 32, 1988, 145–155.
- Hamvas Béla: Az öt génius (részlet). É. 26, 1988, 229–237.
- Hargitai László: Emlékezés dr. Béli Ferenc halálának 1 éves évfordulóján. Fa. 33. 1988, 94.

- Hausaufgaben des Jugendwettbewerbes; NZ. 32, 1988. júl. 2.
- Haydnchor: Die Jahreszeiten. Volk und Heimat 43, 1988, 4. sz. 19.
- Hárs Ernő: A soproni kő. MH. 11, 1988, 5. sz. 69–72.
- Hárs József: Egy életmű otthonra talál? (Soproni Stöckert Károly kiállítása a Festőteremben, 1988. június 12–július 3.) SSz. 42, 1988, 334–340.
- Hárs József: Lám Frigyes és az Oedenburger Zeitung: In: Sarkady Sándor (szerk.): SF 164–166.
- Hárs József: Magyar irodalmi művek fordításai a két világháború közötti Oedenburger Zeitungban I–II. SSz. 42, 1988, 97–109., 220–232.
- Hárs József: Muck Tibor (szerk.): A Széchenyi István szocialista brigádok emlékkönyve 1987. Széchenyi Kör kiadása. Bp. 1987, 96 lap. – A Széchenyi István Emlékmúzeum Baráti Köre III. Közgyűlésének jegyzőkönyve. (Fk.: Környei Attila), Pécs, 1987, 20 lap. SSz. 42, 1988, 189–190.
- Hárs József: Néhány szó az 1987. évi Soproni Ünnepi Hetekről. SSz. 42, 1988, 169–171.
- Hárs József: Út és vasút külön szintű keresztezése Sopronban. (Egy előadóiülés összefoglalója). SSz. 42, 1988, 264–271.
- Hegedűs András: A történelem és a hatalom ígézetében. Életrajzi elemzések. Bp., 1988, Kossuth K. 352.
- Hiller István: Andreas Schindler: Harkau mein Heimatdorf. Die Geschichte eines deutschen Bauerndorfes in Westungarn. Sinsheim, W. Röck Grossgrundbinderei. 1987. 260 S. SSz. 42, 1988, 184–186.
- Hiller, István: Der Anschluss Österreichs an Hitler-Deutschland aus der Sicht des ungarischen Nachbarn. In: Burgenland 1988, 67–69.
- Hiller István: August Ernst: Geschichte des Burgenlandes. Wien, 1987, Verlag für Geschichte und Politik. München, Verlag R. Oldenbourg 352 S. SSz. 42, 1988, 186–189.
- 373 Hiller István: Bános Tibor: Aki szelet vet... Fejezetek Fedák Sári életéből. Budapest, 1986, Magvető Könyvkiadó, 459 lap. SSz. 42. 1988, 286–287.
- Hiller István: Bevezetés Sopron legújabb történetének válogatott irodalmába és forrásaiba I. In: Sarkady Sándor (szerk.): SF. 168–173.
- Hiller István: Az Erdészeti és Faipari Egyetem nemzetközi kapcsolatairól. FSz. 37, 1988, 566–569.
- Hiller, István: Geschichte der ungarischen neueren Forstpolitik in ihrer Auseinandersetzung mit sozialen und ökonomischen Problemen, In: Historia novšej lesnickej politiky v jej odraze na sociálne ekonomické problémy: Zvolen, 1988. szept. 12–17. Zvolen, 1988. 227–236.
- Hiller István: Jávor Pál: Egy színész elmondja... Budapest, 1987, Akadémiai Kiadó, 146 lap SSz. 42, 1988, 379–381.
- Hiller István: Kovács József László: Ungnád Dávid konstantinápolyi utazásai. Budapest, 1986. Szépirodalmi Könyvkiadó. 354 lap. In: Sarkady Sándor (szerk.): SF. 259–260.

- Hiller István: Mollay Károly 75 éves. SSz. 42, 1988, 289–291.
- Hiller István: Műemlékkönyvtárunk értéke, haszna és gondozása, Er. 37, 1988, 413–416.
- Hiller István: „Pro captu lectoris habent sua fata libelli”. In: Sarkady Sándor (szerk.): SF. 261–263.
- Hiller István–Mastalirné Zádor Márta: Sopron bibliográfiája az 1987. évre SSz. 42, 1988, 365–379.
- Hiller István: Soproni fiatalok ellenállási tervei és akciói 1944–45-ben. SSz. 42. 1988, 16–39.
- Hiller István: The Sopron Chronicle Sopron 1956–Vancouver 1986. (Meditáció egy könyvről.) SE. 1988, 4. sz. 10–13.
- Hiller István: Újabb adatok a soproni egyetemi hallgatók szerepéről 1919 és 1945 között. Erdészeti és Faipari Tudományos Közlemények 1987 (1988), 1–2. sz. 247–266.
- Hiller István: Zinner Tibor–Róna Péter: Szálasiék bilincsbén. I–II. kötet. Budapest, 1987, Lapkiadó Vállalat, 342+312 lap. SSz. 42, 1988, 180–182.
- Horváth Antal: A leánygimnáziumok kialakulása hazánkban. Pedagógiai Szemle 33, 1988, 1. sz. 52–61.
- Horváth Attila: A Műhely első tíz évfolyamának (1978–1987) repertórium. MH. 11. 1988, 1. sz. 1–28. (Hozzátkötte, külön oldalszámozással).
- Horváth Béla: Arany János utcai lakótelep, Sopron. MÉP. 37, 1988, 1–2. sz. 24.
- Horváth Ferenc: Stöckert Károly életmű kiállítása. K. 43, 1988. jún. 16.
- Horváth, Ferenc: Die ungarische Zeitung „Kisalföld” berichtete über Wiener Neustadt. Erinnerungen an die gemeinsame Vergangenheit. Amtsblatt der Statutarstadt Wiener Neustadt 68, 1988. 9. sz. 18.
- Horváth Henrik: Sopron bombázása. In: Sarkady Sándor (szerk.): SF. 174–178.
- Holló Lajos: Hajdanvolt halász. In: Sarkady Sándor (szerk.): SF. 55–59.
- Horváth Lilla (szerk.): Jelen, múlt, jövő. Műhelybeszélgetések. Győr, 1988. Győr-Sopron megyei Tanács 259. (Műhely könyvek).
- Horváth Lilla: Megtalált szépségek. MH. 11, 1988, 1. sz. 67–68.
- Horváth Zoltán: Idegen (külföldi) tőkések gyáralapítási kísérletei Sopronban 1918 előtt. SSz. 42, 1988. 193–220.
- Hulesch Ernő: Petőfi nyomában. Legendából valóság? MH. 11, 1988, 3. sz. 12–26.
- Illetschko, Peter: Burgenlands Wirtschaft. P. 16, 1988, 4. sz. 47.
- Internationale Corvinus-Wertungsfahrt für Kraftfahrzeug-veteranen 23. bis 25. September 1988. Sopron–Wiener Neustadt. Amtsblatt der Statutarstadt Wiener Neustadt 68, 1988, 5. sz. 50, 7. sz. 41. 10. sz. 40–41.
- Internationaler Corvinus-Radwandertag Österreich–Ungarn. Wiener Neustadt–Sopron–Eisenstadt–Sopron.

- Sopron, 29. Mai 1988. Amtsblatt der Statutarstadt Wiener Neustadt 68., 1988, 5. sz. 51.
- Jáki Katalin: Győr-Sopron megye állattenyésztése. FRK. 36, 1988, 3–4. sz. 167–184.
- 374 Jánossy István: Herbszt Zoltán. In: Sarkady Sándor (szerk.): SF. 204–207.
- (jászonyi): Eladom a kocsimat, meg a ... Mezőgazdasági Szövetkezeti Élet 11, 1988, S. sz. 20–21.
- Jérome René: Főiskolás álarcosbál. In: Sarkady Sándor (szerk.): SF. 52–54.
- Józsa Béla: Faipari adatok a soproni vörös sánc kiégésének rekonstruálásához. SSz. 42, 1988, 78–82.
- Junge Kongressdelegierte haben das Wort. Ein Deutschklub für die Jugend wäre gut. NZ. 32, 1988. okt. 15.
- Kancer, Zsan: „Tegyetek úgy, ahogy én tettem...” Pataki Ferenc. Kárpáti Igaz Szó 1988. aug. 19.
- Kaiser Anna: Hajnóczi J. Gyula: Pannónia római romjai. Műszaki Könyvkiadó, Bp. 1987. MÉP. 79, 1988, 2. sz. 56.
- Kaposy Zsuzsa: Kínál-e kultúrát az Ifjúsági és Diák Utazási Iroda-Express. N. 35. 1988, 3. sz. 21–23.
- Katona Imre: Iványi-Grünwald Béla Sopron megyében. SSz. 42, 1988, 109–121.
- Katter, Maria: Volkstanzbewegung im Aufwind. Volk und Heimat 43, 1988, 3. sz. 34.
- Kárpáti László: Békamentés az Alpok alján. ÉT. 43, 1988. III. 1. 11. sz. 349–350.
- Kelecsényi Gábor: Múltunk neves könyvgyűjtői. Bp., 1988, Gondolat 295.
- Keller Péterné: Mérnökgeodéziai mozgásvizsgálatokkal kapcsolatos továbbképző szeminárium Sopronban. BKL-B. 121, 1988, 111.
- Keresztúry Dezső: Kapcsolatok. Bp., 1988, Magvető 506.
- Keresztúny Tibor: „ami megérett, végetér”. Rakovszky Zsuzsa: Tovább egy házzal. Alföld: 39, 1988, 4. sz. 80–81.
- Kerék Imre: Epigrammák: Kaposvár, 1988, Palmiro Togliatti Megyei Könyvtár.
- Kerék Imre: Jánossy István: Élmények és emlékezések. In: Sarkady Sándor (szerk.): SF. 236–239.
- Kerék Imre: Kormos István képeskönyv. Somogy 16, 1988, 2. sz. 98–100.
- Kerék Imre: „Mozduló repedések”. In: Sarkady Sándor (szerk.): SF. 248–249.
- Kerék Imre: Renner Kálmán hatvanéves. In: Sarkady Sándor (szerk.): SF. 142–143.
- Kéri Edit: A Nemzeti dal eddig ismeretlen német fordítása. Népszava 116, 1988. márc. 15.
- Keszei Dénes: „A Nagycenken fekvő katonaság” avagy „a letelepedett hadisereg”. SSz. 42, 1988, 272–273.

- Kienzl János: A Gáspárdy Sándor- emlékkiállítás megnyitója (1987. május 10.). SSz. 42, 1988, 363–364.
- Kienzl János: A soproni „Őszi tárlat” megnyitója (1987. okt. 4.). SSz. 42, 1988, 283–286.
- Kietaibl, Hans: Domonkos–Kiss–Nagybákay: A magyarországi árszabások forrásanyagának katasztere. MTA VEAB. Bp. 1986. BHBl. 50, 1988. 137.
- Kietaibl, Hans: Ein Purbacher Hexenspruch. Volk und Heimat 43, 1988, 4. sz. 15.
- Kietaibl, Hans: Die Erbfrischwässer in Purbach am Neusiedler See. BHBl. 50, 1988, 125–133.
- K(irály P(ál): Erdésznök I. Országos Találkozója. EF. 42, 1988, 8–9. sz. 12–13.
- Király Pál: Köri közgyűlés Sopronban. EF. 42, 1988, 8–9. sz. 14–15.
- Király Pál: Selmec–soproni diákélet. EF. 42, 1988, 5. sz. 14.
- Király Tibor: Sopron a filatéliában. SSz. 42, 1988, 138–140, 243–246, 340–343.
- Kisházi Péter–Ivancsics Jenő: Újabb adatok a Brennberg környéki ottngangi és kárpáti korú lerakódások földtanához. BKL-B. 121, 1988, 441–447.
- Kiss Jenő: A mihályi céh 1828-ból származó királyi oklevele. SSz. 42, 1988, 274–277.
- Kiss Jenő: Népi gyermekjátékok és gyermekmondókák Mihályiból. SSz. 42, 1988, 165–169.
- M. Kiss Pál: Mendlik Lajos kiállítása Sopronban. SSz. 42, 1988, 91–92.
- 375Klaus, Jochen: Aus dem Weimarer Liszt-Kreis: Gustav Wilhelm Steinacker – Ein Mittler zwischen deutscher und ungarischer Kultur. NZ. 32, 1988. márc. 26.
- Komiszár Lajos: Közparkjaink alakulása. TV. 119, 1988, 555–558.
- Komor Vilma: Holnap avatják a kastély szállót. Vendégváró Nagycenk. MN. 51, 1988. jún. 2.
- G. Komoróczy Emőke: Kordé, sárguló kéziratokkal... – Szapudi András könyveiről –. Somogy 16, 1988, 6. sz. 44–49.
- Kondorné Szenkovits Mariann: Helyzetünk: Ahogy egy tanársegéd látja. Er. 37, 1988, 545–546.
- Koppány Tibor: Építési gyakorlat a 17. századi Magyarországon a tervezéstől a megvalósításig. ÉÉ. 19, 1987–88, 449–488.
- P. Kovács Imre: Kincset érő könyvek – mostoha könyvtárak. – Köznevelés 44, 1988. jún. 17. 25. sz. 13–15.
- Kovács József: A Fertő tó szabályozásának eredményei. MV. 1988, 7. sz. 14–15.
- Kovács József László: Sopron nem enged... In: Sarkady Sándor (szerk.): SF. 45–51.
- Kovács József László: A soproni líceum. In: Sarkady Sándor (szerk.): SF. 253–255.
- Kovács Kálmán–Rott Nándor–Sárkány Pál (szerk.): Marketing információk az élelmiszer-gazdaságban.

Bp., 1988, Mezőgazdasági 996.

Kovács Lajos: Nem kórház: Andalító nyelvlecke. NSz. 46, 1988. jún. 16.

E. Kovács Péter: Repertorium Fontium Historiae Medii Aevi, Levéltári Szemle 38. 1988. 2. sz. 75–78.

Kós Károly 1883–1977. 2. bőv. kiad. Bp., 1988, BME Építészmérnöki Kar 174.

Köpeczi-Nagy, Gábor: Soproner Studentinnen nach Kempten. NZ. 32, 1988. dec. 10.

Környei Attila–Domonkos Ottó–Payrich Sándor–Szarka Árpád–Sarkady Sándor–Gangl Miklós: Zsuka emléke. In: Sarkady Sándor (szerk.): SF. 191–197.

Környei Attila: Pröhle Jenő (1909–1986). SSz. 42, 1988, 175–178.

Környei Attila: Széchenyi István Emlékmúzeum, Nagycenk. Sopron, 1988, IKVA Kulturális Kísszövetkezet-Széchenyi Kör 52.

Környezetvédelem. Véget ért az Ikva parti nyári egyetem. MN. 51, 1988. júl. 11.

Köttner-Benigni, Klara: Neusiedl am See bekämpft den Müll. Volk und Heimat 43, 1988, 4. sz. 27.

Köttner-Benigni, Klara: Zum 70. Geburtstag von Rudolf Herbert Berger. Volk und Heimat 43, 1988, 4. sz. 16–17.

Köhegyi Mihály: Kovács József László: Régen volt iskolák dicséretes törvényei. Zsámbék, 1984, 168 lap. SSz. 42, 1988, 178–179.

Köszegi Lajos: Zöld erdőről fekete-fehér képek. ERFA Híradó 16, 1988. ápr.

Kriegler, Johann: Gedichtesammlung anno 1796 und 1797. BHBl. 50, 1988, 50–93.

Krisch, Anne–Zimmermann, Matthias: Sommerexkursion Ungarn 87. Architektur der DDR 1988, 6. sz. 52–53.

Kristó Nagy István: Kerék Imre: Visszhang. Somogy 16, 1988, 3. sz. 101–103.

Krisztián Béla: A bányászati kultúra emlékei Pécsett. H. 16, 1988, 6. sz. 64.

Kroyer, Rudolf: Im burgenländischen und sonstige Widerstand gegen den Nationalsozialismus. Volk und Heimat 43, 1988, 1. sz. 4–5.

Kubinszky Mihály: Az építéstani tanszék tevékenysége. Er. 37. 1988, 407–409.

Kubinszky Mihály: Winkler Oszkár építészeti alkotásai mint a legújabbkori magyar építészet értékei. SSz. 42, 1988, 232–236.

Kucsara Mihály–Rácz József: A fajlagos évi eróziós talajveszteség vizsgálata a Tacsai-árok erdővel borított vízgyűjtő területén. Erdészeti és Faipari Tudományos Közlemények. Erdészet–Faipar–Geodézia 1988, 1–2. sz. 81–88.

Kunt Ernő: Búcsúm Soprontól. In: Sarkady Sándor (szerk.): SF. 144–148.

- Kuntz Zoltán: Pusztul a tűzok, pedig védett. Nemzeti park született a Hanságban. MN. 51, 1988. jan. 4.
- Kuntz Zoltán: Soproni krónika: Mi történt fél év alatt? V. 13, 1988, 7–8. sz.
- 376Kurcz Béla: Érdeklődő már van – pénz még nincs. Gazdát cserél a fertői Esterházy-kastély? MN. 51, 1988. jan. 22.
- (L. T.) A dunántúli fotóklubok együttműködése. Po. 35, 1988, 188–189.
- Lane-Strohschneider, Sigrid: Eine Siedlungsgrube mit Vornotenkopfkeramik aus Purbach. BHBl. 50, 1988, 145–169.
- László Gyula: A látvány ünnepe. MH. 11, 1988, 1. sz. 78–80.
- Leder, Walter: Die Sommeruniversität für Umweltpolitik in Sopron, Museum aus Ungarn 37, 1988, 3. sz. szept. 8.
- (lendvai): Fejlődő szociálpolitika a soproni erdőgazdaságban. Népszava 116, 1988. márc. 16.
- Lengyel Balázs: Verseskönyvről verseskönyvre. É. 26, 1988, 468–474.
- Cs. Lengyel Beatrix: Széchenyi István mauzóleuma Nagycenken. Újt. 25. 1988, 4. sz. 23.
- Lindeck-Pozza, Irmtraut: Bemerkungen zum Urkundenbuch des Burgenlandes III. BHBl. 50, 1988, 97–110.
- Lovas Gyula: A zászló. V. 14, 1988, 11. sz.
- Lunzer, Hans: 125 Jahre Haydnchor. Volk und Heimat 43, 1988, 3. sz. 32–33.
- Lükő István–Várhelyi István: Oktatás-képzés és munkavédelem. Er. 37, 1988, 316–318.
- Macher Frigyes: Bányász fúvószenekarok találkozója Sopronban. BKL-B. 120, 1988, 823., 846.
- A magyar munkásmozgalom történetéről szóló cikkek jegyzéke. 1988. január–február–március. Párttörténeti Közlemények 1988, 3. sz. 174–175.
- A magyarhoni földtani irodalom jegyzéke, 1986. FK. 117, 1987 (1988), 385–425.
- Martins Dorfmusik aus Bad Tatzmannsdorf. Volk und Heimat 43, 1988, 3. sz. 34.
- Marx, Karl-Heinz: Eindrücke von der Sommeruniversität für Umweltpolitik in Sopron (Ungarn). Forst und Holz 43, 1988. nov. 25. 21. sz. 546.
- Mayer, E.: Ausstellung und Modeschau im DDR-Zentrum. NZ. 32. 1988. ápr. 23.
- Medveggy Mihály–Soltész György–Szotter László–Kolozsár András: Egy ritka cincérfaj: a Saphanus piceus Laich. soproni gyűjtése során szerzett tapasztalataink. Savaria a Vas megyei Múzeumok Értesítője 1985. 15, 1985 (1988), 51–53.
- Megay László: Kőtollú madár. In: Sarkady Sándor (szerk.): SF. 211–212.

- Meinungen zur Soproner Messe. Amtsblatt der Statutarstadt Wiener Neustadt 68, 1988, 9. sz. 35.
- Merényi László: Merényi Oszkár és Claudius Kerpely barátsága. SSz. 42, 1988, 151–155.
- Metzl János: Adalék a himlőellenes oltás magyarországi történetéhez. Orvosi Hetilap 129, 1988. febr. 7. 6. sz. 299.
- Mezey László Miklós: Önismeret és múlttudat. MH. 11, 1988, 61–63.
- Mező Ferenc: Ez már a „már”. Jegyzetek Rakovszky Zsuzsa költészetéről. Mozgó világ 14, 1988, 3. sz. 123–128.
- Mészáros István: Középszintű iskoláink kronológiája és topográfiája 996–1948. Általánosan képző középiskolák. Bp., 1988, Akadémiai 336.
- Mészáros István: Oskolák és iskolák. Bp., 1988. Tankönyvkiadó 321.
- Mészáros István: Oskolák és iskolák: Epizódok 16 régi iskolánk történetéből. Bp., 1488, Tankönyvkiadó 350.
- Mike Károly: A Duna szerepe a Fertő tó kialakulásában. HiK. 68, 1988, 357–365.
- mm–: Brennberg plant zweisprachigen Unterricht. Der Direktor wünscht Erfahrungsaustausch. NZ. 32. 1988. okt. 8.
- mm–: Ödenburg als Schwarzenberg. NZ. 32. 1988. júl. 10.
- Modrián, Leopold: Auf Deutsch – auch nach der Stunde. NZ. 32, 1988. dec. 17.
- Moerchen, Walter: Der ungarische Wein. Mitteilungen der Deutschen Dendrologischen Gesellschaft 1988, 78. sz. 147–148.
- Mohl, Adolf: Das „Rastkreutz” in Ödenburg. Volk und Heimat 43, 1988, 2. sz. 7–8.
- Mollay Jánosné: Szakmai tanulmányút. Er. 37, 1988, 563–567.
- 377 Mollay Károly: Családtörténet és társadalomtörténet (Az 1532. évi soproni mészárosok). SSz. 42, 292–325.
- Mollay Károly: Egy községi formuláskönyv soproni vonatkozásai. SSz. 42. 1988, 141–146.
- Mollay Károly: Geosits, Stefan (hg.): Die burgenländischen Kroaten im Wandel der Zeiten. Wien, Edition Tusch, 1986, 425 Seiten. SSz. 42, 1988, 381–383.
- Mollay Károly: Györffy György: Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza III. kötet: Heves, Hont, Hunyad, Keve, Kolonc, Komárom, Krassó, Kraszna, Kükküllő megye és Kunság. Budapest, Akadémiai Kiadó 1987, 568 lap. SSz. 42, 1988, 183.
- Mollay Károly: Keszei Dénes: Történetek és leírások Nagycenk múltjából. H. n., é. n., 48 lap. SSz. 42, 1988, 184.
- Mollay Károly: László Gyula: Az akvarell poétája. Soproni Horváth József művészete. Hely nélkül, 1987,

80 lap. SSz. 42, 1988, 180.

M(olnár) L(ászló)–BI.: Kiállítás a 37. Bányásznapi tiszteletére. BKL-B.: 121, 1988, 663., 668.

Molnár László: Pál Lénárd látogatása a Központi Bányászati Múzeumban. BKL-B. 120, 1988, 788.

M(olnár) L(ászló): Tárczy-Hornoch Antal emlékkiállítás. BKL-B. 121, 1988, 212213.

M(olnár) S(ándor): „Kutató-nap” Sopronban. EF. 42, 1988, 1. sz. 5.

Molnárné Posch Paula: Továbbképzési konferencia Sopronban. Fa. 38, 1988. 151–153

Munkatársaink. In: Sarkady Sándor (szerk.): SF. 265–276.

Murányi László: Burgenland várja a magyarokat. Bevásárlóközpont és üdülési lehetőségek. DN. 14, 1988. jún. 13.

Muzslai Zoltán: Vám is szabad is? Ötlet vagy terv a soproni javaslat. – Nincs még hivatalos válasz. Magyar Hírlap 21, 1988. nov. 1.

Müller, Michael: Merkur und Thalia. Odenburg bekommt deutschsprachiges Theater. NZ. 32, 1988, febr. 6.

Müller, Michael: Die Schranke ist gefallen. Brennborg muss sich neue Lage einstellen. NZ. 32, 1988. aug. 6.

Müller, Michael: Tourismusförderung im Raum Sopron–Kőszeg-hegység. NZ. 32, 1988. aug. 20.

Nagy Alpár: A soproni Liszt év. SSz. 42, 1988, 278–283.

Nagy Erzsébet: Magyarázatok a „Legnagyobb földbirtokosok a Habsburg-királyi Magyarországon 1630–40-es években” c. térképhez. ASz. 29, 1987 (1988), 1–2. sz. 190–213.

Nagy Imre: Kőtollú madár. In: Sarkady Sándor (szerk.): SF. 212.

Sz. Nagy, Julia: Ungarn erobern Wiener Neustadt. BR. 22, 1988. okt. 10.

Nemzeti Park lesz a Fertő tó. Magyar–osztrák környezetvédelmi tárgyalások. MV. 1988, 6. sz. belső borító.

Nemzeti anyanyelvi tábor Sopronban. NSz. 46, 1988. júl. 4.

Németh Alajos: Adalékok Sopron II. világháborús történetéhez II. In: Sarkady Sándor (szerk.): SF. 179–182.

Németh Lajos: A sopronkőhidai fegyház történetéből. TSz. 30, 1987–88, 395–414.

Cs. Németh András: Magamról (búcsú Cs. Németh Andrástól). In: Sarkady Sándor (szerk.): SF. 228–230.

Nikolics Károly: A Soproni Sakk-kör megalakulása (1924). SSz. 42, 1988, 357–358.

Nikolics Károly: Szemelvények a soproni gyógyszerészet múltjából (1945–1985). SSz. 42, 1988, 86–91.

- Nopp, Lisl–Lunzer, Hans: Fronleichnam-Tijelova. Volk und Heimat 43, 1988, 2. sz. 16–17.
- Nouzielle, Jean: Ausztria és Magyarország új határa. TSz. 30, 1987–88, 330–338.
- Nováki Gyula: Hozzászólás Bakay Kornél „Elégett palánk nyomai a somogyvári várfalak mentén” c. előadásához. SSz. 42, 1988, 249–251.
- Nők az erdészetben, Magyar Mezőgazdaság 43, 1988. júl. 27. 30, sz. 5.
- 378Nyári egyetem – a túlélésért. B. 43, 1988, 8. sz. 42.
- Nyilasy Balázs: Rakovszky Zsuzsa: Tovább egy házzal. KR. 1988, 3. sz. 33.
- Ólmosi Zoltán–Urbán Károly (szerk.): Tanulmányok a magyar egyetemi ifjúsági mozgalom történetéből 1948–1960. Bp., 1988.
- Oktatáskutató Intézet. (Felsőoktatástörténeti Kiadványok 9.)
- (Óvári Antal): Búcsú Bánki József gyémántdiplomás kohómérnök tagtársunktól (1889–1988). BKL-K. 121, 1988, 465.
- Ödenburger Geschichten. Robert Brzobohaty: Der Lajcs in Venedig. NZ. 32, 1988. szept. 24.
- Österreichisch–ungarischer Corvinus-Kreis. Amtsblatt der Statutarstadt Wiener Neustadt 68, 1988, 5. sz. 51.
- Őrsi Károly: Rekonstrukció a fertődi kastélyparkban. N. 32, 1988. 105–109.
- Pajor Ferenc: Az épületasztalosipar a társadalmi haladás szolgálatában. Fa. 38, 1988, 321–325.
- Papp Jenő: Az Alpokaljai gyilkosfűrész faunájának alapvetése (Hymenoptera, Braconidae), I. Savaria. A Vas-megyei Múzeumok Értesítője 1981. 15, 1985 (1988), 55–66.
- Paul, Hans: Die Cholera-toten des Bezirkes Eisenstadt–Umgebung im 19. Jahrhundert. BHBl. 50, 1988, 19–37.
- Paul, Hans: Rund um das Jahr 1938. Volk und Heimat 43, 1988, 1. sz. 1–3.
- Paul, Hans: Sopron (Ödenburg) – Pforte zu Ungarn. Volk und Heimat 43, 1988, 2. sz. 1–3.
- Pál Dénes: Kiállítás Dorogon. BKL-B. 121, 1988, 865.
- Pálinkás Györgyné: Az agrárfelsőoktatási intézmények könyvtárainak 1987. évi munkája. MÉIK. 1988, 2–3. sz. 7–24.
- Perschy, Jakob M.: Neues aus der Burgenländischen Landesbibliothek. Bücher zum Gedenkjahr 1938. BHBl. 50, 1988, 118–124.
- Pécsi Györgyi: Herbszt Zoltán: Kötollú madár. In: Sarkady Sándor (szerk.): SF. 220–221.
- Pénzes István (szerk.): Évfordulóink a műszaki és természettudományokban 1989. Bp., 1988, MTE SZ 142.

- Péteri Judit: Hangverseny (Fertőd). Mu. 31, 1988, 8. sz. 38–40.
- Peitsch, Rudolf: Die dörfliche Tanzmusik im westpannonischen Raum. Volk und Heimat 43, 1988, 3. sz. 26–27., 4. sz. 22–23.
- Pietsch, Rudolf: Wann i's a fesche Musi hör... Volk und Heimat 43, 1988, 4. sz. 20–22.
- Pietsch, Walter: A zsidók bevándorlása Galíciából és a magyarországi zsidóság. Valóság 31, 1988, 11. sz. 46–59.
- Pintér Ferenc: A továbbképzés tapasztalatai és fejlesztésének feltételei. FSz. 37, 1988, 101–106.
- Pósfai János: Huszonkét év alatt teljes életet élt... In: Sarkady Sándor (szerk.): SF, 209–210.
- Prickler, Harald: Das Banntaiding von Pamhagen aus 1546 – eine wertvolle spätmittelalterliche Rechtsquelle. BHBl. 50, 1988, 5–19.
- Prickler, Harald: Zeichen westungarische Steinmetzen am Strassburger Münster. BHBl. 50, 1988. 189–190.
- Probst, Franz: Die ungarndeutsche Dichtung – heute. Volk und Heimat 43, 1988, 2. sz. 4–7.
- R(aum) F(rigyes): A magyarországi kataszteri felmérés első évtizede. Földmérő 34, 1988, 1. sz. 11–16.
- Rácz Józsefné: Erdésznők I. Országos Találkozója Sopron, 1988. VII. 1–2. Er. 37. 1988, 525–530.
- Ráczné Schneider Ildikó: Az erdészmuzeum ügye. Er. 37, 1988, 551–554.
- Rechnitzer János: A múlt a jelenből. MH. 11, 1988, 2. sz. 79–80.
- Reinelt, G.: Neusiedler Enten. Wild und Hund 91, 1988. okt. 23. 15. sz. 76–79.
- Ressel, Reinhold: Blumen, Pflanzen und Interessantes vom Rosalienberge. Ein 379Plädoyer für Wiener Neustadt östlichen Hausberg. Amtsblatt der Statutarstadt Wiener Neustadt 68, 1988, 5z. 1988, 5. sz. 28–29.
- Rédey Pál: Kőtollú madár. In: Sarkady Sándor (szerk.): SF. 222.
- Rónay László: Eötvös könyvek. In: Sarkady Sándor (szerk.): SF. 223.
- Ruhmann Jenő: A Rák-patak hasznosítása a XIV. századtól napjainkig. SSz. 42, 1988, 40–55.
- S. G.: Új trófeabíró Sopronban. Ni. 108, 1988, 423.
- Salamon Nándor: Díjazottak félidőben. Sopron, Lábasház. Mü. 29, 1988, 11–12. sz. 1–2.
- Salamon Nándor: Díjazottak kiállítása Sopron, Lábasház. ÚjT. 25, 1988, 36. sz. 3.
- Salamon Nándor: Renner Kálmán érmei. ÚjT. 25, 1988, 3. sz. 3.
- Sarkady Sándor: Öt éve halt meg Herbszt Zoltán. In: Sarkady Sándor (szerk.): SF. 201–203.

- Sarkady Sándor: Roisz Vilmos műtermében. In: Sarkady Sándor (szerk.): SF. 129–141.
- Sarkady Sándor (szerk.): Soproni Füzetek '88. Sopron, 1988, Zalai Ny. 286.
- Sarkady Sándor: Szakál Ernő életmű kiállítására. In: Sarkady Sándor (szerk.): SF. 37.
- Sarkady Sándor: Üdvözlés Szász Endrének: In: Sarkady Sándor (szerk.): SF. 120.
- Sasvári László: Szerzetesnővérek betegápoló és szociális tevékenysége Magyarországon (1867–1918). OK. 113–114, 1986 (1988), 1–2. sz. 121–128.
- Dr. Sárai Vilmos 1910–1988. KSZ. 37, 1988. márc. 31. 13. sz. 18.
- Sáros Csaba–Varga János: Energiatávvezérlés mikroprocesszorral a vasútnál. A GYSEV energiadiszpécser rendszere. Közlekedéstudományi Szemle 38, 1988, 3–4. sz. 114–116.
- Schleiffer, Hedwig: Verstreute Rosen auf einem Bahnsteig. Erinnerungen an Eisenstadt, 1914. P. 16, 1988, 4. sz. 29–31.
- Schmidl, Erwin A.: März 38, der deutsche Einmarsch in Österreich. Volk und Heimat 43, 1988, 1. sz. 5.
- Schmidt-Piller, Katja: Tanzte Jaroslav Hašek am Kirtag in Breitenbrunn? P. 16, 1988, 3. sz. 14–15.
- Schuth, (János): Vorbereitung auf den 6. Kongress. 300 Interessierte in Ödenburg (sic!). NZ. 32, 1988. máj. 21.
- Sedlmayr János: Új „Kínai Ház” a fertődi kastély parkjában. M. 32, 1988, 109–113.
- Serlegátadás Sopronban. Földmérő 34, 1988, 4. sz. 4.
- Silberne Stadtwappennadel für Dr. Karl Friedrich aus Sopron. Amtsblatt der Statutarstadt Wiener Neustadt 68, 1988, 12. sz. 40.
- Simon András: Herbszt Zoltán: Kötollú madár. In: Sarkady Sándor (szerk.): SF. 222–223.
- Solt Herbert: Winkler Oszkár tervezői munkássága. SSz. 42, 1988, 237–239.
- Solymosi László: Egyházi és világi (földesúr) mortuarium a 11–14. századi Magyarországon. Sz. 121, 1988, 547–582.
- Solymosi László: Urkundenbuch des Burgenlandes und der angrenzenden Gebiete der Komitate Wieselburg, Ödenburg und Eisenburg. IV. köt. Wien–Köln–Graz 1985. Sz. 111, 1988, 733–736.
- Somkúti Elemér: Úgy kell felednünk a múltat, hogy annak igaz értékei tovább éljenek. Er. 37, 1988, 388–392.
- Sommeruniversitäten 1988 in Ungarn. BR. 22, 1988. ápr. 25.
- Sopron. Corvinus-Freundeskreis. BR. 22, 1988. jan. 4.
- Soproner Ärzte besichtigen Wiener Neustädter Krankenhaus. Amtsblatt der Statutarstadt Wiener Neustadt 68, 1988, 12. sz. 40.

Soproner. Wirtschaftsreisende in Wiener Neustadt. Amtsblatt der Statutarstadt Wiener Neustadt 68, 1988, 12. sz. 41.

Soproni... Fakombinát 12, 1988. 1. sz.

Soproni H. Lajos: Nem sértődés, üzleti vita. Kátyuban egy vegyes vállalat? NHi. 21, 1988. márc. 1.

380A soproni parkerdők históriája (2). ERFA-Hiradó 16, 1988, 1. sz., 2. sz.

Stadt setzt sich für Beteiligung der Wiener Neustädter Wirtschaft an der Soproner Messe ein. Amtsblatt der Statutarstadt Wiener Neustadt 68, 1988, 6. sz. 7.

Stadt unterstützt Wiener Neustädter Wirtschaftstreibende bei Beteiligung an der Soproner Messe. Amtsblatt der Statutarstadt Wiener Neustadt 68, 1988, 7. sz. 31.

Stark, Wilfried: Libellenbeobachtung im Leithagebirge (Hexopoda, Odonata). BHBl. 50, 1988, 74–89.

Stier Miklós: Városok és mezővárosok a pannon térségben a középkor kiteljesedésétől a török korszakig (XIII–XVI. század). Levéltári Szemle 38, 1988, 2. sz. 83–86.

–sz–: Attraktive Programme. Soproner Frühlingstage. BR. 22, 1988. febr. 15.

Sz. F.: Ágfalvától Ágasvárig. TM. 99. 1988, 6. sz. 30.

Szabad szobák Sopronban. Népszava 116, 1988. jún. 17.

Szabó Dénes–Winkler András–Hargitai László–Liese, Walter: 30 éves a faipari felsőoktatás. Fa. 38, 1988, 1. sz. 1–10.

Szabó Jenő: Életöröm és szomorúság. MH. 11, 1988, 3. sz. 74–77.

Szabó József–Z. Szabó László–Szakál Gyula–Perger Gyula–Pátkai Tivadar–Villányi László–Benyőcs László–Környei László–Bazsika Erzsébet (szerk.): Kisalföldi kalendárium 1989. Győr, 1988, Radnóti Emlékbizottság-Irodalmi Társaság 254.

ifj. Szabó Kálmán: A Tanácsköztársaság könyvtáriügyi törekvései Sopronban. SSz. 42, 1988, 251–260.

Szakál Ernő: Dercsényi Dezső (1910–1987). SSz. 42, 1988, 93–95.

Szakál Ernő díszoklevele. In: Sarkady Sándor (szerk.): SF. 38.

Szakály Sándor: A magyar antifasiszta ellenállás és partizánmozgalom. Kislexikon. KR. 1988, 11. sz. 36–37.

Szalay Marzsó Lászlóné: Környezettudat-környezeti nevelés. MV. 1988, 6. sz. 1–3.

Személyi hírek: Kremsner Miklós elhunyt. FK. 118, 1988, 76–77.

Szendrey István: Az erdészeti kémiai kutatások újabb eredményei. Er. 37, 1988. 392–394.

Szentkúti Ferenc: Dendrometriai vizsgálatok szimulációs modelleken. Er. 37, 1988, 399–401.

Szentlélek Tihamér: Hajnóczi J. Gyula, Pannónia római romjai. Budapest, 1987, Műszaki Könyvkiadó.

- (210 oldal, 226 kép és ábra, 13 képmelléklet, 2 borító és 1 belső kép). M. 32, 1988, 139–140.
- Székely Edgár: Évzárás előtt. Fakombinát 12, 1988, 4. sz.
- Szélessy Miklós: Az erdő dialektikus fogalmáról. Er. 37, 1988, 404–406.
- Szépfolusi István: Az általános iskolában közepes, a művészetekben kitűnő. É. 26, 1988, 945–948.
- Szilvágyi Irén: Emlékezzünk régiekről! A szőlőművelés múltjának történetéből. MÉIK. 1988, 1. sz. 54–61.
- Szita Szabolcs: Adalék a Szociáldemokrata Párt Sopron környéki tevékenységéhez (1932–1944). SSz. 42, 1988, 260–264.
- Szita Szabolcs: Az engeraui holocaust. MH. 11, 1988, 3. sz. 64–70.
- Szita Szabolcs: Munkaszolgálat, hadimunka Nyugat-Magyarországon 1944–1945 (kandidátusi értekezés tézisei). Bp., 1988, 20.
- Szita Szabolcs: A munkaszolgálat Magyarországon a német megszállásig. Politika – Tudomány 1988, 1. sz. 60–75.
- Szita Szabolcs: Töredékek R. E. életéből. MH. 11, 1988, 4. sz. 50–54.
- Szodfridt István: Gondolatok az erdészek és botanikusok kapcsolatához. Er.: 37, 1988, 402–404.
- Tevanné Bartalis Éva: Egyes meteorológiai tényezők hatása a Fertőrákosi öböl biológiai vízminőségére és fitoplankton összetételére. Botanikai Közlemények 74–75, 1987–1988, 1–2. sz. 193–217.
- Tiefenbach, Josef: Aus der Tätigkeit des Volksbildungswerkes. Volk und Heimat 43, 1988, 4. sz. 28–30.
- Tobler, Felix: Zur frühen Magyarisierung im burgenländisch-westungarischen Raum (1790–1848). BHBl. 50, 1988, 49–61.
- 381 Tompa Károly: A vegetatív szaporításról. Er. 37, 1988, 410–412.
- Tóth Endre–Kiss Gábor: A vasvári sánc ásatása 1985 márciusában. SSz. 42, 1988, 135–136.
- Tóth, János: Ball an der Grenze. Tourismus im Zeichen von „Ciklamen“. BR. 22, 1988. febr. 15.
- Tóth Sándor: Kilencven éves a GYSEV-palota. V. 14, 1988, 12. sz.
- Tóth Sándor: Régészeti adatok az Elő- és Hátsókapu történetéhez. SSz. 42, 1988, 56–77.
- Tóth Sándor: Sopron és a Fertővidéki HÉV. V. 14, 1988, 2. sz.
- Töttös Gábor: Antológiákat lapozgatva. Dunatáj 11, 1988, 1. sz.. 56–61.
- Túri Lajos: Emlékverseny Fertődön. KSZ. 37, 1988. jan. 28. 4. sz. 3.
- Trogmayer, Ottó: A Földvári-féle kanalas fűrő a földvárak kutatásában. SSz. 42, 1988, 137.
- Ulreich József: Sopron város Tanácsa VI. ötéves tervének teljesítéséről (1981–1985). SSz. 42, 1988, 1–15.

- Ungarische Reisegruppen in Wiener Neustadt. Amtsblatt der Statutarstadt Wiener Neustadt 613, 1988, 7. sz. 41.
- Ungarn-Tag bei der Wiener Neustädter Ausstellung. Amtsblatt der Statutarstadt Wiener Neustadt 68, 1988, 9. sz. 31.
- Ungarndeutsche für Räterepublik. NZ. 32, 1988. márc. 19.
- (V. V.): Átmeneti zsúfoltság után. Méltó elhelyezése lesz az erdészeti múzeumnak. ERFA Híradó 16. 1988, 2. sz.
- Cs. Varga István: Elszámolások és vállalkozások (25 éves a Soproni Fiatalok Művészeti Kollégiuma). In: Sarkady Sándor (szerk.): SF. 160–163.
- Cs. Varga István: Lección az űr csillagképe (Büki Attila költészetéről). In: Sarkady Sándor (szerk.): SF. 154–159.
- Varga Lajos Dániel: Herbszt Zoltán: Kőtollú madár. In: Sarkady Sándor (szerk.): SF. 215–217.
- Vass Dénes: Winkler Oszkár építészeti tevékenysége a faiparban. SSz. 42. 1988. 239–243.
- Vasvári Pál: „A márciusi ifjak egyike én valék”. Bp., 1988, Zrínyi, 358.
- Várhelyi András: Rejtőzködő tavak V. (Hermeszi-tó, Görbehalmi-tó). Zártolt vidék. B. 43, 1988, 11. sz. 37.
- Várhelyi István: A felsőfokú oktatás, képzés változásának egyes irányairól. FSZ. 37, 1988, 577–582.
- Várhelyi István: Az oktatás, képzés egyes célkitűzései változásának lehetséges irányai. Fa. 38, 1988, 327–329.
- Várkúti János: Kiegészítések Sopron meteorológiai múltjához, jelenéhez. SSz. 42, 1988, 343–356.
- Várnai Péter: Muzsika. Haydnal Eszterházán. MHi. 21. 1988. jún. 24.
- Venez Ernő: Idegenforgalom-kultúra. N. 35, 1988, 1. sz. 37–39.
- Verő József: Mágneses mérések a soproni vörös sánc területén. SSz. 42. 1988, 126–127.
- Verő, J(ózsef)–Szádeczky-Kardos, Gy(ula): Professor Antal Tárczy-Hornoch (1900–1986), ein Bahnbrecher der Geowissenschaften in Ungarn. Arbeitskreis Geschichte der Geophysik, Mitteilungen 7, 1988, 1–11.
- Vitális György: A régi térképek vízföldtani tanulsága a XIX. sz. első felében kiadott térképek tanulmányozása alapján. HiK. 68, 1988, 294–304.
- Volksmusik-Abend in Sopron. Amtsblatt der Statutarstadt Wiener Neustadt 68, 1988. 7. sz. 82.
- Vorschlag des Burgenlandes und des Komitates Győr. Gemeinsamer Nationalpark Neusiedler See. BR. 22, 1988. júl. 18.
- Vörös Lajos: Bakteriális méretű fotoautotrofikus szerkezetek néhány európai sekély tóban. Botanikai

Közlemények 74–75, 1987–1988, 1–2. sz. 141–151.

Wegleitner, Franz: Ein Grosser in der Stille. Volk und Heimat 43. 1988, 4. sz. 30.

382 Wiener Neustadt-Tag bei der Carousel-Messe in Sopron. Amtsblatt der Statutarstadt Wiener Neustadt 68, 1988, 9 sz. 32–33.

Wiener Neustädter Einkaufsführer in ungarischer Sprache. Amtsblatt der Statutarstadt Wiener Neustadt 68, 1988, 8. sz. 25.

Winkler Gábor: „Amerikai házak” a magyar vidéken. MH. 11, 1988, 2. sz. 45–51.

Winkler Gábor: Sopron építésze a 19. században. Bp., 1988, Akadémiai 243.

Dr. Winkler Oszkár életműve (1907–1984). ÉÉ. 19, 1987–88. 1–2. sz. 267–275.

Winkler Oszkár: A korszerű építészet kérdései Sopron belvárosában. M. 32, 1988, 57–60.

Wo Széchenyi wohnte... Schlosshotel Nagycenk. BR. 22, 1988. jún. 20.

Wöhl, Josef: Neues aus der Pflanzenwelt des mittleren Burgenlandes. BHBl. 1988, N 37–42.

Zachar József: 7. Schlainiger Gespräche (Szalónaki beszélgetések 1987. akt. 1–4. HK. 35, 1988, 413–415.

Zalán Tibor: „Kölyökpaták voltam”. In: Sarkady Sándor (szerk.): SF. 219–220.

Zehn Jahre Kooperation. Rohstoffforschung–Versorgung–Energieforschung. Umwelt Burgenland. Dokumentation-Sondernummer (Nr. 13.) Eisenstadt, 1988, Amt der Burgenländischen Landesregierung 69.

Zeidltien: Vor dem Jubiläum der Ödenburger. NZ. 32, 1988. szept. 24.

Zentai László: A létezés dilemmáit kutatva – Rakovszky Zsuzsa: Tovább egy házzal. In: Sarkady Sándor (szerk.): SF. 245–247.

Zentai László: A lélek rezdüléseinek vonzásában. In: Sarkady Sándor (szerk.): SF. 250–252.

Zettl, Anna: Bericht aus dem Kindergarten. Freude machen ist doppelte Freude. NZ. 32, 1988. szept. 24.

Zielbauer György: A németiség asszimilációja Győr-Sopron megyében (1920–1980). MH. 11, 1988, 1. sz. 56–68.

Zielbauer György: Szita Szabolcs kandidátusi disszertációjának vitájáról. Politika – Tudomány 1988, 1. sz. 130–135.

Zimmermann, Edmund–Lunzer, Hans: Reg. Rat Rudolf Holper – Landesschulinspektor. Volk und Heimat 43, 1988, 4. sz. 18.

Zimmermann, Edmund: Professor Georg Gesellmann 50. Volk und Heimat 43, 1988, 3. sz. 18–19.

Zimmermann, Edmund: Stephan Aumüller. Volk und Heimat 43, 1988, 3. sz. 22.

Zsiga Tibor: A nyugat-magyarországi fegyveres felkelés és Vas megye 1921. Savaria. A Vas-megyei

Múzeumok Értesítője (1981). 15, 1985 (1988), 409–450.

Zsolnay, Christine: „Gestern, heute, morgen”. Vorbereitung auf den ungarndeutschen Jugendwettbewerb. NZ. 32, 1988. márc. 5.

Zsúdel László: Nagy László (1931–1987). Fizikai Szemle 38, 1988, 65–66.

Zwei bedeutende Volksbildner. Volk und Heimat 43, 1988, 1. sz. 21. 22

(Zweiundzwanzig) Wiener Neustädter Firmen stellten in Sopron aus. Carousel (Vásár) Sopron – ein grosser Erfolg. Amtsblatt der Statutarstadt Wiener Neustadt 68, 1988, 8. sz. 46–47.

1989. XLIII. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / LEVÉLSZEKRÉNY

383 LEVÉLSZEKRÉNY

Macher Frigyes írja: Az Európa Könyvkiadó (Budapest) és a Tatran Kiadó (Bratislava) közös vállalkozásában, a Bibliotheca Saeculorum sorozat köteteként jelent meg először 1986-ban Nagy Judit fordításában, magyarul 8600 példányban Štefan Holčík: Pozsonyi koronázási ünnepségek 1563–1830 (Štefan Holčík: Korunovačné slávnosti Bratislava 1563–1830) c. könyve. 1988-ban másodszer 8000 példányban, a Tatran Szlovák Szépirodalmi és Művészeti Könyvkiadó n.v. Bratislava adta ki a magyar fordítást.

Mi soproniak meglepetéssel olvastuk a könyvben, hogy II. Ferdinánd második feleségét 1622. július 26-án Pozsonyban koronázták magyar királynévá. A Sopront ismertető könyvekből tudjuk, hogy az egykori ferences (bencés) templomban 1622. május 15-én kezdődött országgyűlés alatt 1622. július 26-án – tehát a Pozsonyban megadott időben – koronázták meg a mantuai Gonzaga Eleonórárt, II. Ferdinánd második feleségét.

Elgondolkodtató a pozsonyi Szt. Márton székesegyház szentélyének falfelirata. (A szentély a látogatók elől elzárt, felirata távolból alig látható, s így olvashatatlan. Egyes részei hiányosak. E sorok írójának engedélyezték megtekintését. Köszönet illeti a pannonhalmi főapátsági könyvtár igazgatóját, Bánhegyi B. Miksa urat, aki megszerezte az eredeti, teljes, hiteles szöveget:

*In hoc divi Martini Turon(ensis)
Templo solemniter Coronationis
acta sunt Hungariae
Regum et Reginarum*

Majd következik a felsorolás. Ebben többek között: *Ferdinandi II. 1618 et Eleonorae conj, 1622.*

E felirat szerint tehát ebben a templomban koronázták meg Eleonórárt. Holčík könyvének 18. ábrája mutatja is ezt a feliratot, megemlítve, hogy 1870 körülről való. Ebben az időben Pozsony magyar, tehát senki sem kételkedik a felirat hitelességében, sőt kútfőnek tekinti. De valóban, honnan ered ez a tévedés, ki állította

össze a névsort? Érdemes volna felkutatni.

1989. XLIII. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / MUNKATÁRSAINK

MUNKATÁRSAINK

Dr. Hiller István, az EFE Könyvtárának főigazgatója, 9401 Sopron, Pf. 132

Dr. Mikó Sándor, ny. egyetemi docens, 1071 Budapest, Dembinszky u. 38.

Dr. Mollay Károly, ny. egyetemi tanár, 1118 Budapest, Köbölkút u. 11.

Bognár Dezső, ny. városi tanácselnök, 9400 Sopron, Deák tér 49.

Király Tibor; GYSEV-főtanácsos, Deák tér 67.

Hárs József, olvasószerkesztő, 9400 Sopron, Deák tér 21/23.

Dr. Macher Frigyes, ny. főmetallurgus, 9400 Sopron, Mikoviny u. 15.

Molnár László, múzeumigazgató, 9401 Sopron, Pf. 145

Mastalirné dr. Zádor Márta, az EFE könyvtárának főigazgatóhelyettese, 9401 Sopron. Pf. 132

1989. XLIII. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / SOPRONI SZEMLE

384 SOPRONI SZEMLE

Ödenburger Rundschau
Lokalthistorische Quartalschrift
Redaktion: Karl Mollay

Hiller, Stefan: Rolle und Wirkung der Ödenburger Studenten im politischen Image der Stadt 1919–1945

Mikó Alexander: Zur Geschichte der wirtschaftlichen und der sozialen Verhältnisse in Losen im 19. Jahrhundert

Mollay, Karl: Die Elendenbruderschaft von Ödenburg im Mittelalter

Aktuelle Fragen der Ödenburger Geschichtsforschung

Bognár, Desider: Das Munizipalrecht der Stadt Ödenburg

Kleine Mitteilungen

Király, Tiburtius: Ödenburg in der Philatelie. Siebzehnte Mitteilung
Mollay, Karl: Ein Beitrag zur Lebensgeschichte des Ödenburger Musikers Lorenz Bessler
Hárs, Josef: Die Ödenburger verkehrsökonomische Gesellschaft

Kulturelles Leben in Ödenburg

Macher, Friedrich: Das Treffen von Blaskapellen der Bergwerker

Nekrologe

Molnár, Ladislaus: Ernst Tompos (1907–1989), Heraldiker und Lokalhistoriker

Bücherschau

Hiller Stefan–Mastalir-Zádor, Martha: Die Ödenburg-Bibliographie des Jahres 1988

Briefkasten

Unsere Mitarbeiter

Végjegyzet

1 (Megjegyzés - Popup)

Részlet a Veszprémi Akadémiai Bizottságnál pályadíjnyertes munkából (1987).

2 (Megjegyzés - Popup)

Hiller István: A soproni egyetemi hallgatók mozgalmi a két világháború között 1919–1945 (Fejezetek a soproni egyetem történetéből). Sopron, 1975 (SSz. Kiadványai 8. sz.); Hiller István–Németh Alajos: A háború és a felszabadulás krónikája. (Sopron 1941–1945). Sopron, 1979. (SSz. Kiadványai 9. sz.).

3 (Megjegyzés - Popup)

Vö. Papp István: Adalékok a Magyar Tanácsköztársaság és főiskolánk 1919-es történetéhez. In: Mindnyájan voltunk egyszer az Akadémián... Sopron. 1970; Hiller István: Egyetemünk és Sopron városa. Uo.: Hiller István: Az Alma mater a reformok és a nagy változások időszakában (1895–1919), In: Mindnyájan voltunk egyszer az Akadémián II. Sopron, 1983.

4 (Megjegyzés - Popup)

Részletes taglalását lásd Hiller: A soproni egyetemi hallgatók mozgalmi 9.

5 (Megjegyzés - Popup)

Krug Lajos: Tüzek a végeken. Selmectől–Sopronig. Sopron, 1930, 132.

6 (Megjegyzés - Popup)

Parragi György: Mikor Sopronban őszi eső esik. Sopron–vármegye 1924. október 5; Hiller István: Parragi György és Sopron (Emlékezés születésének 80. évfordulójára). Ssz. 1983, 78–79.

7 (Megjegyzés - Popup)

Krug i.m. 175–194.

8 (Megjegyzés - Popup)

Horthy Miklós éveket töltött itt és vissza-visszatért ide. Visszaemlékezéseiben is sokat foglalkozik a várossal. Ilyeneket ír: „Meine Gymnasialjahre verbrachte ich im Institut Lähne in Sopron (Ödenburg), wo die Unterrichtssprache deutsch war. Meine Eltern wollten, dass ich mich im Deutschen vervollkommen sollte”. In: Reichsverweser Nikolaus von Horthy: Ein Leben für Ungarn. Bonn, 1953, 13. Erről az időszokról még Vas Zoltán: Horthy. Bp., 1981, 15; Gárdos Miklós: Tengerész a várban. Történelmi riport. Bp., 1969, 9. Horthy politikai elképzeléseinek is szívesen adott hangot Sopronban. A királypuccsokkal kapcsolatban írja: „Erst vor einem halben Jahr hatte ich anlässlich der Enthüllung einer Gedenktafel in Sopron (Ödenburg) meine Stellung gegenüber der Krone und ihrem Träger vor aller Öffentlichkeit ganz klar dargelegt. Wir alle, so sagte ich damals, möchten die Heilige Stephanskronen wieder in ihrer alter Glorie erstrahlen sehen. Aber bevor dieses Ziel erreicht werden kann, müssen grosse Aufgaben der äusseren und inneren Konsolidierung gelöst sein. Wer heute zur Unzeit die Königsfrage aufwirft, stört den Frieden des Landes, hindert den Wiederaufbau und nimmt uns alle Möglichkeiten, den Kontakt zum Ausland

herzustellen...” (Ein Leben für Ungarn 142.) A népszavazásról hosszú fejtegetésekbe bocsátkozik, összefüggésbe hozza ezt a második királypucssal is és saját szerepével, természetesen mindig saját szempontjai szerint (i.m. 149–158). Jelentéktelennek tartom Szálasi nemzetvezető brennbergi székhelyével kapcsolatos írását, mivel csak hallásból ismerhette, hiszen ekkor már nem volt Magyarországon. Az ismétlődő hűségnyilatkozatokkal kapcsolatban lásd a főiskolai évkönyveket, az ifjúsági megmozdulásokkal kapcsolatban Hiller: A soproni egyetemi hallgatók mozgalmai... c. könyvét. Itt kívánjuk még megemlíteni, hogy Prónay Pál is a Lähne-intézet diákja volt. Tanulságos, hogy az akkori magyar katonai felsővezetés tagjai közül kik születtek, szolgáltak, vagy tanultak Sopronban:

Aggteleky (Adamik) Bela, vitéz. altábornagy (gyalogsági): Sopron, 1890. 09. 14. – Genf, 1977. 08. 04: 1919. 08. 01.: a soproni Honvéd főreáliskola tanára: 1919. 08. 01. – 1921. 01.: Sopron vármegye katonai parancsnokság T. oszt. vez.: 1921. 01. 12. – 1921. 06. 01.: soproni gyalogezred távbeszélő szakaszának parancsnoka;

Artner Kálmán vitéz, fertőszentmiklósi, altábornagy (gyalogság): Sopron, 1871. 09. 27. – 328. 12. 04;

Bajnóczy József, vitéz, dési, vezérezredes (gyalogság): Honvéd főreáliskola Sopron (1902–1905);

Bánfalvy (Birnbauer) István, vitéz, vezérőrnagy (tüzérség, repülő): Sopron, 1897. 04. 03. – Bp.. 1975. 03. 17;

Farkas Ferenc, vitéz, kisbarnaki, vezérezredes (gyalogság): szül.: Kismarton, 1892. 05. 27; Henyéd főreáliskola Sopron (1906–1909);

Futó József, nemes, altábornagy (tüzérség): Honvéd főreáliskola Sopron (1909–1912);

Grassy József, vitéz, altábornagy (gyalogság): Honvéd főreáliskola Sopron (1908–1911);

Guillaume Árpád, vitéz, altábornagy (gyalogság): 1923. 06. 15.: szombathelyi katonai körlet, ill. 3. vegyesdandár parancsnoka (közben Nyugat-Magyarország főkormánybiztosa is).

Györffy-Bengyel (Bengyel) Sándor, vezérezredes (gyalogság): Honvéd főreáliskola Sopron (1899–1902);

Horváth László, altábornagy (gyalogság): Honvéd főreáliskola Sopron (1902–1905);

Horváth Sándor, vitéz, vezérőrnagy (lovasság): Honvéd főreáliskola Sopron (1904–1907);

Lakatos Géza, vitéz csíkszentsimoni, vezérezredes (gyalogság): Honvéd főreáliskola Sopron (1904–1907)

Lehár Antali báró, vezérőrnagy (gyalogság): Sopron, 1876 – Bécs Nussdorf. 1962. 11. 12.;

Major (Mayor) Miklós, százáhdvégi, altábornagy (gyalogság); Honvéd főreáliskola Sopron (1901–1904);

Matoltsy (Matolcsy) Elek. zilahi, altábornagy (tüzérség): Honvéd főreáliskola Sopron (1904–1907);

Medvey (Kruttschnitt) Aurél, altábornagy (gyalogság): Honvéd főreáliskola Sopron (1899–1902);

Mérey László vitéz, nagyselmeczi, altábornagy (gyalogság): Honvéd főreáliskola Sopron (1900–1903);

Miklós Béla, vitéz, lófő, dálnoki, vezérezredes (lovasság): Honvéd főreáliskola Sopron (1904–1907):

Módy Zoltán, vitéz, altábornagy (gyalogság): 1921. 11. 02.–1921. 12.31.: Nyugat-Magyarország

főkormánybiztos helyettes;

Németh József II, altábornagy (gyalogság): Honvéd főreáliskola Sopron (1902–1905);

Sáfrán(y) Géza, vitéz, altábornagy (gyalogság): Bánfalva. 1870. 11. 04. – ?;

Schindler Szilárd, vezérezredes (műszaki): Honvéd főreáliskola Sopron (1901–1904);

Ujszászy István, vezérőrnagy (tüzér): Honvéd főreáliskola Sopron (1909–1912);

Willerding Rudolf, vitéz, báró (1917), gyalogsági tábornok: Bp., 1866. 01. 01. (23. ?) – Sopron, 1928. 08. 27. (26. ?). Vö. Sarkady Sándor: Az ellenforradalmi Magyarország (1919–1944) hadseregének felső vezetése. Adattár, I–II. rész. Hadtörténeti Közlemények. 31 (1984). 354–392, 567–598.

9 (Megjegyzés - Popup)

Részletesen Hiller: A soproni egyetemi hallgatók mozgalmai... A Horthy-rendszerről: A Horthy-rendszer megítéléséről. Kerekasztalbeszélgetés. Pártélet 1984/6, 46–54.

10 (Megjegyzés - Popup)

Deák Albert: A főiskolai ifjúsági mozgalmak 20 esztendeje. Sopron és Sopronvármegye ismertetője. Sopron. 1934, 116. Részletesen: Hiller: A soproni egyetemi hallgatók mozgalmai... i.m. Nacionalista nevelésnek egyik bástyája volt a m. kir. Rákóczi Ferenc Honvéd Reáliskolai Nevelő Intézet is (vö. az Intézet lapját: „Rákóczi Dobosa”. Sopron 1937. június 13, 15 stb.).

11 (Megjegyzés - Popup)

Dr. Pankotai Gábor szíves közlése (1984. november 21).

12 (Megjegyzés - Popup)

Egy igen lelkes, a népi írókat Sopronhoz kötő ev. líceumi tanár, Csaba József szerkesztette a „Nyugati őrszem” c. rendszertelenül megjelenő folyóiratot, jórészt saját, szerény tanári fizetéséből pótolgatva a hiányt a nyomdaköltséghez. „Ahogy lehet” módon rázódtak össze e számok, a „Soproni Fiatalok” nevű csoportosulás kiadványai. Ezek progresszív, haladó, németellenes tendenciájú, ráfizeteses lapok voltak.

13 (Megjegyzés - Popup)

Új Auróra, 1974/3. sz. 30–60.

14 (Megjegyzés - Popup)

Lévai Jenő: Szürke könyv magyar zsidók megmentéséről. Bp., 1946, 108–109; Hiller–Németh i.m. 44. A Nehézipari Műszaki Egyetem Fémkohászattani Tanszékének professzora, Dr. Horváth Zoltán egyetemi tanár, a műszaki tudományok doktora 1984. január 19-én a szerzőnek a következőket írta: „Ezeknek az eseményeknek részben átéltője, részben résztvevője voltam, mert 1940-től 1944 őszéig voltam egyetemi hallgató, utána pedig a Tanszékre kerültem. A sok érdekes adat és esemény közlése mellett hiányolom, hogy nem említed a könyvben a Kövesi Antal professzorral történt eseményeket. Őt 1944 nyarán zsidó származásának minősítették és a többiekkel együtt gettóba hurcolták. Tudomásom szerint elsősorban

Hornoch professzor úrnak az érdeme, hogy a gettóból egy-két napos ott-tartózkodás után kihozták. Ettől az időtől kezdve egészen a felszabadulásig lakásában tartózkodott és szobáját még bombázáskor sem hagyta el. A hallgatóktól nagyon szép viselkedésnek tartom, hogy zsidó származása miatt nem idegenkedtek tőle, sőt szimpatizáltak vele. Mivel Kövesi professzor úr lakását nem hagyta el, ezért a hallgatók lakására jártak vizsgázni, illetőleg szigorlatozni.”

15 (Megjegyzés - Popup)

Sopronban jelent meg a nyilas kormány hivatalos közlönye és a Nyilaskeresztes Párt központi lapja az „Összetartás” is. Szálasi „székhelyével” kapcsolatban néhány idézet a sok közül: „Szálasi számára Brennbergbányán, a sporttér melletti hegy gyomrában találtak biztonságos óvóhelyet. A háború után bányászok mesélték, hogy a nemzetvezető a minden igényt kielégítő, feltétlen biztos óvóhelyen párját ritkítóan gyávának mutatkozott” (SSz. 1970, 32.)... Így jutott azután a soproniak osztályrészéül az a kétes hírű „dicsőség”, hogy a nyilas országgyűlés, kormány és egyéb pereputtyuk jóvoltából, városunk „fővárosi rangra emelkedett” (SSz. 1970, 39.). „A Szombathelyen székelő politikai-rendészeti osztály detektívjei természetesen Sopron városát is felkeresték, mely ekkor már a nyilasok fellegváraként volt ismeretes” (SSz. 1970, 242.) „...még a »nyilas fellegvár« falai között is szabotázs-kísérletekkel, baloldali szervezkedésekkel és antifasiszta propaganda tevékenységgel próbálták meggyorsítani a fasiszta uralom mielőbbi hazai összeomlását” (SSz. 1970. 245.).

16 (Megjegyzés - Popup)

Vö.: Igmándy Zoltán: 25 év krónikája. Mindnyájan voltunk egyszer az Akadémián... Sopron, 1970, EFE. 95–111; Tamás László: Ifjúságunk élete a két világháború között. Uo. 145–172.

17 (Megjegyzés - Popup)

EFE K.I.4/el. /1945 és 7/el. /1945.

18 (Megjegyzés - Popup)

A témával kapcsolatban Sébor János a következőket is írja: „Az 1944. év harmadik negyedében a szovjet haderő előnyomulása elől nyugat felé menekülő alakulatok és a nyilas kormány Sopront szemelte ki főszállásául. Ez városunkban kimondhatatlan megpróbáltatásoknak, Főiskolánkra sorozatos veszélynek vált kútforrásává. A nyilasok Sopronba való beözönlése azt a látszatot keltette, mintha maga a hivatalos város és az itteni intézmények, közöttük Főiskolánk is nyilas szellemtől lett volna áthatva. Ennek a látszatnak hatását évekig érezte Sopron városa és a Főiskola. Ez a hiedelem olykor még napjainkban is kísért. Pedig a tények azt igazolták, hogy különösen Főiskolánk ettől távol állott. mert a nyilasokkal és a Volksbunddal szemben több ízben határozottan állástfoglalt. ...Városunkat az ellenséges bombázások 1944. december 6-ig megkímélték. Erre a napra hirdetett a nyilas kormányzat Sopronba képviselőházi ülést, s ekkor érte a várost az első bombatámadás.” (Erdőmérnöki Főiskolánk 10 éve. Az Erdő, 1955, 170.) Vö. Papp István: Adalékok Sopron város felszabadulásának történetéhez 1944–1945. EFE Tud. Közl. 1970, 92–114. „Akik megmentették a soproni egyetem értékeit” címmel a Győr-Sopronmegyei Hírlap 1955. március 26-án a következő cikket közölte Sébor János elmondása alapján: „Tíz évvel ezelőtt még a dunántúli részek német megszállás alatt voltak. A német fasiszták – akárcsak az ország többi részein, itt is, amit csak meg tudtak mozdítani – elraboltak. Kifosztották a Családi otthonokat, intézményeket, leszerelték az üzemeket, s a háborúban sokat szenvedett magyar nép még koldusabb lett. De nem mindenki nézte tétlenül a rablók garázdálkodásait. A legjobb hazafiak, munkások, parasztok, értelmiségiek önfeláldozóan, sokszor életüket

kockáztatva mentették a nemzet vagyonát. Elismerés, hála illeti meg őket, mert az így megmentett értéktárgyaknak nagy hasznát látjuk ma a szocializmus építésénél. Az 1944–45. években – mint a soproni egyetem akkori dékánja – nem tettem egyebet, mint amit bárki megtett volna, aki hazafiasan érez és gondolkodik. Előtte azokban az időkben egy feladat lebegett, és pedig az, hogy a háborúval járó bombázások szörnyűségeitől és egyéb háborús cselekedetek következményeitől az egyetem értékeit és elsősorban minden embertársamat képességeim szerint és az akkor rendelkezésemre álló módon megvédjem. Céлом az volt, hogy egyetemünk munkáját állandóan fenntartsam és így az épületeket és értékeket erre a célra megtarthassam. Ezt pedig csak úgy érhettem el, hogy az épületekbe semmilyen más intézményt nem engedtem be.

Tudtam, hogy a háború következtében lerombolt ország újjáépítésénél ennek az intézménynek igen nagy jelentősége lesz, mert az újjáépítésnél különösen szükség van képzett mérnökökre. A célt el is értük, mert az oktatás egy-két hét kivételével állandóan folyt. Ez az elgondolás indított engem és tanártársaimat arra, hogy az egyetem kitelepítését állandó halogatásokkal megakadályozzuk. Mindezeket egyedül nem tudtam volna keresztülvinni, csakis úgy, hogy tanártársaim és az egyetem minden dolgozója mellettem állt. A közös veszély és a közös érdek az egyetem minden dolgozóját annyira összeforrasztotta, hogy minden határozatunkat egységesen, közös akarattal hajtottuk végre. Hogy egyetemünk életképesen került ki ebből a nagy világegészből, az minden dolgozójának egyenlő érdeme. Ebben a munkában különösen tevékenyen részt vett Kreszló József, a gazdasági hivatal vezetője, aki önfeláldozással és példaadó bátorsággal, sokszor életének kockáztatásával védte az egyetem érdekeit a bombázások és egyéb háborús események alatt. Igen lelkes munkát végeztek Proszjt János, Modrovics Ferenc, Györfy János, Fehér Dániel, Tárczy-Hornoch Antal, Vendel Miklós tanárok, Horváth Endre, Freuenhoffer Kristóf, Gunda Mihály tanársegédek, Horváth István, Edöcs Vince, Laszke Károly, Tomor József és Benyovits Gyula egyetemi dolgozók, akik az egyetem értékeinek megmentése körül igen nagy segítséget nyújtottak nekem. Lichner József dékáni titkár érdeme, hogy hiánytalanul megmaradtak a főkönyvek és az egyetem levéltárának majdnem minden darabja.”

19 (Megjegyzés - Popup)

Osztályülési jegyzőkönyvek alapján lásd az EFE Központi Irattárában.

20 (Megjegyzés - Popup)

Vö.: SSz. 1978, 220; 1980. 136.

21 (Megjegyzés - Popup)

Mauritz Béla professzortól tudjuk meg azt is, hogy Rajniss 1944. november elején összehívta az összes rektorokat és ott előadta, hogy szerződést kötött Ribbentroppal a tudósok, tanárok, művészek és az ifjúság egy részének kitelepítésére. Ezen ott volt a soproni kart is képviselő műegyetemi rektor is (Karcai Elek: Ítél a nép. Bp., 1977. 134–135.).

22 (Megjegyzés - Popup)

Teleki Eva: Nyilas uralom Magyarországon. Bp., 1974, 377. Az egyetem kitelepítésének tervével kapcsolatosan gazdag levéltári anyag áll rendelkezésünkre. Különös figyelmet érdemlő az EFE K. I. következő anyaga: 1415/1944, 1485/1944, 1538/1944, 1567/1944, 1862/1944, 1885/1944, 1737/1944, 1828/1944, 1835/1944.

23 (Megjegyzés - Popup)

Csak néhány példát említünk: Gál János: Az erdészeti és faipari felsőoktatás 175 éves története, fejlődése. Soproni Egyetem, 1984. 3–4. sz.; Romániai magyar irodalmi lexikon. Bukarest, 1981, 574; Hiller: A soproni egyetemi hallgatók mozgalmi... i.m.; Tompa Károly: A soproni egyetem mártírjai emlékhelyének felavatása. SSz. 1984, 172–176; Hiller István: Hozzászólás Tompa Károlynak „A soproni egyetem...” c. cikkéhez. SSz. 1984. 272–276; Magyar Életrajzi Lexikon, 3. kieg. köt. 118; Tamás László i.m.; Igmándy Zoltán i.m.; Győr-Sopron megye forradalmi harcosainak életrajzgyűjteménye. Győr, 1975. 64–65; 152; Tompa Károly: Az Erdészeti és Faipari Egyetem 1945. III. 30-án mártírhalált halt hallgatóinak emlékkopjafáját avató ünnepen tartott megemlékezése (1983. XI. 1. Obrennberg-Kovácsárok). Soproni Egyetem. 1984. 3–4. sz. 19–21; Zilahi József: Emlékezzünk. Soproni Egyetem, 1955. március. Véletlen, de jelképes is lehet, hogy a lövések áldozatai Ferenczi János szigorló erdőmérnök-, Neumann János kohómérnök-, Csaszlava Jenő pedig bányamérnökhallgató volt!

24 (Megjegyzés - Popup)

Ehhez lásd: SSz. 1980, 140–141; 1984. 176. 1984, 261–266.

25 (Megjegyzés - Popup)

Előkerült az alapeljárás következő népbírósi ítélete. A Soproni Népbírósi 1946. évi március 27. napján kelt ítéletéből: „Fellebbezett ítélet a soproni népbíróstól. Nb. 677/1945/9. szám. A Magyar Népköztársaság Nevében! A soproni népbírósi a háborús büntetellel terhelt T. J. és társai bűnygyében nyilvános tárgyalás alapján meghozta a következő ítéletet:...” Előkerültek a következő ügyiratok is: Nb. 117/1946. Idézés bűnygyben. Sopron, 1946. II. 19. Nb. 115/1946. Idézés bűnygyben. Sopron. 1946. II. 15. Nb. 115/1946./4. Sopron. 1946. II. 26. A soproni kir. járásbírósi 206/1946. Idéző végzés. Sopron, 1946. aug. 22. A soproni járásbírósi 242/1947. Sopron. 1947. április 16. Utaló ügyirat a már említett és nem hozzáférhető, ismeretlen helyen lévő 914/1948. Győri Népbírósi anyagra: A Győri Népbírósi törvényszék Nor. 914/1948/4. Győr, 1948. december 8. „A vádlott védőt ezek az ügyiratok, mivel a Győr-Sopron Megyei Levéltári Igazgatóság 1983. november 4-én kelt választhat, vagy az eljáró bíróságnál védő kirendelését kérheti”. Azért is értékesek számunkra 786–91/1983. lvt. számú közlése szerint „...a volt Győri Népbírósi 914/1948. sz. ügyirataiban csak a vádlott rehabilitációjára vonatkozó ügyiratok találhatóak. Az alapeljárás iratainak holléte ismeretlen” (EFE Dok. Gyűjt.).

26 (Megjegyzés - Popup)

Lásd: Magyar Életrajzi Lexikon 118.

27 (Megjegyzés - Popup)

EFE K. I. feldolgozás alatt. Tragikus körülmény, hogy Csaszlaváné testvére, ifj. Ferentzy László tüzér szakaszvezető 1945. március 4-én „a haza szolgálatában tragikus hirtelenséggel” halt meg.

28 (Megjegyzés - Popup)

Még mindig sok a bizonytalanság, ismeretlen nevek bukkannak elő, mások megállapíthatatlanoknak tűnnek stb. Lásd ehhez: Hiller–Németh i.m. 189.

29 (Megjegyzés - Popup)

Barabits Elemér európaihírű növénynevelő, botanikus, kertész ma Sopronban él és dolgozik.

30 (Megjegyzés - Popup)

A Győr-Sopron megyei Levéltár, 2. sz. (továbbiakban GySmL. 2. sz.) Militaria Gyűjtemény.

31 (Megjegyzés - Popup)

Ua.

32 (Megjegyzés - Popup)

Mohl Adolf: Lövé története. Győr, 1930, 157.

33 (Megjegyzés - Popup)

GySmL. 2. sz, Militaria Gyűjtemény.

34 (Megjegyzés - Popup)

GySML. 2. sz. Acta urbarialia: 120. Loos.

35 (Megjegyzés - Popup)

Vályi András: Magyarország leírása. II. k. Buda, 1799. 537.

36 (Megjegyzés - Popup)

GySmL. 2. sz.Loosi úriszéki iratok. Úriszéki tárgyalások.

37 (Megjegyzés - Popup)

Horváth Zoltán: A jobbágyvilág alkonya Sopron megyében. Budapest, 1976. 78.

38 (Megjegyzés - Popup)

Ua. 98. 96.

39 (Megjegyzés - Popup)

Mikó Sándor: A mezőgazdasági viszonyok és a termelés alakulása Nagylózson. SSz. 1980. 213.

40 (Megjegyzés - Popup)

GySmL 2. sz. Loosi úriszéki iratok. Úriszéki tárgyalások.

41 (Megjegyzés - Popup)

Országos Levéltár (továbbiakban OL) P. 427. I. d.

42 (Megjegyzés - Popup)

GySmL. 2. sz. Landesgericht. VII. 1855/131/a. Horváth Zoltán közli a többi megyei község földesurának kifizetett kártérítési összeget is (i.m. 67–77). – OL. P. 427. I. d. A marhagazdaság állott 6 lóból, 48 ökörből, 2901 birkából és 2 szamárból.

43 (Megjegyzés - Popup)

Dr. Solymossy László szíves közlése Bellusi Baross Károly: Magyarország nagybirtokosai. Budapest, 1893. 589.

44 (Megjegyzés - Popup)

GySmL. 2. sz. Alispáni iratok 4593/1874.

45 (Megjegyzés - Popup)

GySmL. 2. sz. Soproni Járás.Szolgabírói iratok. 5236/1882. – Magyarország művelési ágak szerinti terjedelme és földjövendelme. Hivatalos adatok szerint a Nagyméltóságú m. kir. Helytartótanács rendeletéből kimutatva, Budán, 1865, 314–315; Magyar Korona országainak Mezőgazdasági Statisztikája I. kötet. Összeírás főbb eredményei községenként. Budapest, 1897. 194.

46 (Megjegyzés - Popup)

GySmL. 2. sz. Alispáni iratok. 2845, 4113/1872.

47 (Megjegyzés - Popup)

Ua. 2754/1878; Horváth i.m. 159.

48 (Megjegyzés - Popup)

OL. P. 427. I. d.; „...az 1852-i pengő pénzről új pénzre van változtatva”. Vö. Sály István: Gazdálkodási viszonyok Győr Megye néhány Nagy- és Középbirtokán az 1860-as évek elején. Agrártörténeti Szemle, 1982,1–2. szám, 125–127.

49 (Megjegyzés - Popup)

Dr. Solymossy László szíves közlése. A pesti mérő 93,7 liter.

50 (Megjegyzés - Popup)

GySmL. 2. sz. Soproni Járás. Szolgabírói iratok. 725/1883.

51 (Megjegyzés - Popup)

Varga István: A közterhek. In: A parasztság Magyarországon a kapitalizmus korában 1848–1914. Tanulmányok. Szerkesztette Szabó István. II. k. Budapest, 1972, 179.

52 (Megjegyzés - Popup)

GySmL. 2. sz. Alispáni iratok. 4322/1861.

53 (Megjegyzés - Popup)

Ua. 1959/1866.

54 (Megjegyzés - Popup)

GySML. 2. sz. Soproni Járás. Szolgabírói iratok. 3893/1882.

55 (Megjegyzés - Popup)

GySML. 2. sz. Alispáni iratok 4942/1871.

56 (Megjegyzés - Popup)

Ua. 99, 546, 784–1872.

57 (Megjegyzés - Popup)

Ua. 2150, 2157–1875.

58 (Megjegyzés - Popup)

Ua. 2045/1879.

59 (Megjegyzés - Popup)

Ua. 2729/1876.

60 (Megjegyzés - Popup)

OL. P. 427. I. d.: Megyehatóság 1856–60 közti iratai. XIII/c. 4865

61 (Megjegyzés - Popup)

GySmL. 2. sz. Soproni Járás. Szolgabírói iratok. 1987/1882.

62 (Megjegyzés - Popup)

GySmL. 2. 2. sz. Alispáni iratok. 5925/1883.

63 (Megjegyzés - Popup)

GySmL. 2. sz. Megyehatóság 1850–60 iratai. 499/1851, 664/1855. Alispáni iratok. 6763/1863.

64 (Megjegyzés - Popup)

GySmL. 2. sz. IV. A 14 d./ aa. Ö 264–268.

65 (Megjegyzés - Popup)

GySmL. 2. sz. Alispáni iratok. 6165, 6236/1863.

66 (Megjegyzés - Popup)

Ua. 2729/1876.

67 (Megjegyzés - Popup)

GySmL. 2. sz. Kormánybiztossági jegyzőkönyvi mutató, 1850. szám 11.

68 (Megjegyzés - Popup)

Horváth Zoltán: A községi önkormányzat és a parasztság. In: A parasztság Magyarországon... 579–580.

69 (Megjegyzés - Popup)

Ua. 549.

70 (Megjegyzés - Popup)

GySmL. 2. sz. Soproni Járás. Szolgabírói iratok. 2885/1882. – Az iskola jellege: római katolikus. Felügyeletét a plébánosok gyakorolták: Simon Zsigmond (1798–1823, 1813-tól a széplaki kerület esperese is), Szalai József (1823–1845), Haimerl János (1845–1893), Major Gergely (1893–1928). Az 1873. évi jelentés az iskola felszereléseit is tartalmazza: Magyarország falitérképe 1, Európa térképe 1, természetrajzi ábra 1, számológép 1. Az iskola mellett faiskola is működött, amelyet az abszolutizmus kormányhatóságai a gyümölcskertmozgalom támogatására hoztak létre.

71 (Megjegyzés - Popup)

GySmL. 2. sz. Alispáni iratok 13215/1882.

72 (Megjegyzés - Popup)

Ua. 11621/1886. 1902-ben működő tagok: 44; fecskendő 2, létra 4, csáklya 2, sisak 48, csákány 17, öv 48, kürt 2.

73 (Megjegyzés - Popup)

Ua. 5075/1882.

74 (Megjegyzés - Popup)

Ua. 4015/1884.

75 (Megjegyzés - Popup)

Ua. 6145/1883.

76 (Megjegyzés - Popup)

Mohl i.m. 63.

77 (Megjegyzés - Popup)

GySmL. 2. sz. Alispáni iratok. 2978/1865.

78 (Megjegyzés - Popup)

Ua. 4528/1869.

79 (Megjegyzés - Popup)

GySmL. 2. sz. Soproni Járás. Szolgabírói iratok. 4487/1879.

80 (Megjegyzés - Popup)

GySmL. 2. sz. Alispáni iratok. 13249/a. II. 1882.

81 (Megjegyzés - Popup)

Mohl i.m. 158–159. A lövői kerületben megválasztott követek: Nitzky Sándor (1848), Talabér Lajos (1861, 1865, völcseji ügyvéd ellenzéki, úgynevezett határozatipárti), Ürményi Miksa (1869, 1872, röjtöki földesúr jobb-, azaz Deák-párti), Rupprecht Lajos (1875, sajtoskáli cukorgyáros Deák-párti). Felsőbüki Nagy István (1878, 1881, 1884, 1887, 1892, ellenzéki), Páder Rezső (1893, 1896, horpácsi plébános néppárti), báró Solymossy Ödön (1901, kormánypárti).

82 (Megjegyzés - Popup)

Hatékony támogatást kaptam a GySmL. 2. sz. vezetőjétől, Dr. Horváth Zoltántól. Szívességét ezúttal is köszönöm.

83 (Megjegyzés - Popup)

Eredeti (ófelnémet) alakja *eli-lenti*. Ennek első tagja a latin *alius* 'másik' melléknévvel függ össze. A melléknévből származik az *eli-lendi*, *ellende* főnév: 'Ausland, Verbannung, Not: sülföldi száműzetés, ínség' (Kluge–Mitzka Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache. Berlin, 1967²⁰).

84 (Megjegyzés - Popup)

Mollay Károly: Német–magyar nyelvi érintkezések a XVI. század végéig. Bp., 1982

85 (Megjegyzés - Popup)

A XV. század első feléből származó Budai Jogkönyvben a 232. és a 347. cikkely intézkedik külföldinek a haláláról: „Eyn Richter schol von seynes ampts wegen klagen vmmb eynen *elenden* erschlagen man als vmmb seynen rechten pruder dem gerichte”; „Wen eyn *elender* erschlagen wirt, wy man schol thuenn’ (Mollay, Karl: Das Ofner Stadtrecht. Budapest–Weimar. 1959, 138, 174).

86 (Megjegyzés - Popup)

Somogyi Zoltán: A középkori Magyarország szegényügye. Bp., 1941; Pásztor Lajos: A magyarság vallásos élete a Jagellók korában. Bp., 1940.

87 (Megjegyzés - Popup)

Wetzer–Welte: Kirchenlexikon. Freiburg i. Br., 1882–1903²: Buchberger, Michael: Lexikon für Theologie und Kirche. Freiburg. i. Br., 1957–1965²: Schneller, Andreas: Bayerisches Wörterbuch. München, 1872.²

88 (Megjegyzés - Popup)

A Kovácsok utcája a későbbi Kisvárkertület, a Rózsák utcája a mai Szentlélek utca és a Rózsa utca.

89 (Megjegyzés - Popup)

Pozsonyból 1446-tól kezdve ismerjük a szó második jelentését: „das Sy in solichem *ellent* ir vormundt vnd vorgeer sein” (Testamentbuch 57r; vö. még 92v; Protocollum actionale 67r stb.). – A szó eredeti, első jelentése egy ideig természetesen még él (vö. SSz. 1988. 299; I/7: 404, stb.).

90 (Megjegyzés - Popup)

A tőkét az 1485–1494 között szereplő Fröhlich Farkas halász (Gb. 20, 26: II/4: 400, 412; II/5: 3, 27; Gb. 45) vette fel, zálogul lekötve házát a Kovácsok utcájában. Utána az 1501–1517 között szereplő Ruprecht tímár (Gb. 63, 68, 69; II/5: 168; Gb. 106, 257) vette fel a tőkét, ugyancsak a házára a Kovácsok utcájában, majd 1514-ben fizette vissza az ekkor megvásárolt Peck Kristóf városplébánosnak (Pb. 7).

91 (Megjegyzés - Popup)

Vö. 1499: *Pangracius Greyner ex Supronio* (Schrauf Károly: A bécsi egyetem magyar nemzetének anyakönyve. Bp., 1902. 150.

92 (Megjegyzés - Popup)

Mindenek 1504–1513 között kellett történnie. Az összeg nagyságát a következő adatok érzékeltetik, 1505-ben a bánfalvi Szt. Farkas-kápolnában a Szt. Ulrik-oltár felállítására 10 forintot fizetnek (II/5: 99). Ugyanennyi évi házbért fizetnek a boradó beszedei (*tätzer*) II/5: 142). A városi ispotálymester (*spitolmaister*) félévi bére 1504-ben 4 dénárfont. 1505-ben 5 dénárfont (= 4 forint II/5: 165). Két mézárszék évi bére 4 dénárfont, ugyanennyi a Hátsó kapu őrének évi bére is (II/5: 118, 138, 165).

93 (Megjegyzés - Popup)

Házi Jenő a név- és tárgymutatóban (II/2: 449) ezt az adatot – helytelenül – soproni helynévnek fogja fel, holott kétségtelenül Sopronkeresztúrra vonatkozik (vö. például 1533: *czwm Kreytz* II/2: 66 stb.).

94 (Megjegyzés - Popup)

Vö. Bán János: Kaleschiák Péter (1616–1696). SSz. 1942. 86–89.

95 (Megjegyzés - Popup)

Surányi–Visnyovszki: A magyar bélyegek kézikönyve. Bp. 1986, 311.

96 (Megjegyzés - Popup)

Magyar bélyegek árjegyzéke. 1989. Budapest. 1988, 66.

97 (Megjegyzés - Popup)

Magyar bélyegek monográfiája 1967. V. kötet. 595.

98 (Megjegyzés - Popup)

Magyar bélyegek monográfiája. 1981. VII. kötet, 537.

99 (Megjegyzés - Popup)

I. h. 577.

100 (Megjegyzés - Popup)

I. h. 629.

101 (Megjegyzés - Popup)

Surányi–Visnyovszky i.m. 416.

102 (Megjegyzés - Popup)

Mollay Károly: Ungarischer oder Dacianischer Simplicissimus. Az eddigi kutatás mérlege. Filológiai Közlöny 1958, 663–670; németül: Annales Universitatis Scientiarum Budapestinensis de Rolando Eötvös nominatae Sectio Philologica 1961, 37–45.

103 (Megjegyzés - Popup)

A nemzetközi kutatásokat legújabbán Konrad Gajek foglalta össze: Daniel Speers romanhafte und publizistische Schriften. Wrocław, 1988, 256 lap (Acta Universitatis Wratislaviensis No. 1036. Germanica Wratislaviensia LXXVI).

104 (Megjegyzés - Popup)

Az eredeti forrás xeroxmásolatát Bárdos Kornélnak köszönöm.

105 (Megjegyzés - Popup)

Házi Jenőnél (Soproni polgárcsaládok 1535–1848. Bp., 1982) nem szerepel.

106 (Megjegyzés - Popup)

Vö. Mollay: SSz. 1968. 148